

Stichting
Pensioenfonds
Invista

Stichting Pensioenfonds Invista
Tunnelweg 95, 6468 EJ Kerkrade
Postbus 1085, 6460 BB Kerkrade

Ingeschreven in het Handelsregister van de
Kamer van Koophandel en Fabrieken onder nummer 24369546

Verslag over het boekjaar
1-1-2015 t/m 31-12-2015

Inhoud

	Pagina
Bestuur en organisatie	5
Meerjarenoverzicht	7
Karakteristieken van het pensioenfonds	
Algemeen	9
Bestuursverslag	13
Fondsspecifieke Ontwikkelingen	15
Pensioenparagraaf	19
Beleggingenparagraaf	33
Samenvatting actuariel rapport	44
Bestemming van het saldo	50
Verantwoordingsorgaan	
Verslag van het Verantwoordingsorgaan	51
Reactie van het bestuur	52
Visitatiecommissie	
Samenvatting rapport Visitatiecommissie	53
Reactie bestuur t.a.v. rapport Visitatiecommissie	54
Jaarrekening	
Balans per 31 december	56
Staat van baten en lasten	58
Kasstroomoverzicht	60
Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	61
Toelichting op de balans per 31 december	66
Toelichting op de staat van baten en lasten	72
Risicoparagraaf	77
Overige gegevens	
Gebeurtenissen na balansdatum	89
Resultaatbestemming	89
Actuariële verklaring	90
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	92

Bestuur en organisatie

Bestuur per 31 december 2015

Namens werkgever:

Dhr. J.H.G. Thomas (1958)	voorzitter
Dhr. A.S. Westhuis (1980)	plv voorzitter
Dhr. T. Harrison (1955)	(plaatsvervangend lid Mevr. J. Wouters)

Namens deelnemers:

Dhr. Tj. J. War (1962)
Dhr. M.J.J. Wita (1955)

Namens de gepensioneerden:

Dhr. E.N. Sipkema (1949)

Dagelijks bestuur

Dhr. J.H.G. Thomas (1958)
Dhr. M.J.J. Wita (1955)

Beleggingscommissie

Dhr. J.H.G. Thomas (1958)
Dhr. T. Harrison (1955)
Dhr. A.S. Westhuis (1980)

Auditcommissie

Dhr. J.H.G. Thomas (1958)
Dhr. M.J.J. Wita (1955)

Verantwoordingsorgaan

Namens werkgever:

Dhr. P.C.J. Seuntjens (1969)	voorzitter
------------------------------	------------

Namens deelnemers:
Mevr. H.L.M. Vinders (1957)
Dhr. F. Volf (1966)
Vacature

Namens gepensioneerden:
Dhr. P. Diepstraten (1946) secretaris

Organisatie

Administrateur en bestuursondersteuning	AZL N.V., Heerlen
Adviserend actuaaris	Aon Hewitt, Rotterdam
Certificerend actuaaris	Aon Hewitt, Eindhoven
Vermogensbeheerder	Nationale Nederlanden Investment Partners B.V., Den Haag
Accountant	Ernst & Young Accountants LLP, Maastricht
Herverzekeraar	Nationale-Nederlanden Levensverzekering Maatschappij N.V., Rotterdam
Compliance officer	De heer A. Slijters, accountantskantoor Oamkb, Heerlen

Meerjarenoverzicht

	2015	2014	2013	2012	2011
Aantallen					
Deelnemers	280	276	270	276	253
Gewezen deelnemers	335	334	361	383	382
Pensioengerechtigden	98	99	84	63	39
Totaal aantal verzekerden	713	709	715	722	674
Financiële gegevens (in duizenden euro)					
Technische voorzieningen					
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	139.047	131.347	109.897	116.490	106.625
Overige technische voorzieningen	151	145	154	149	151
Reserves					
Indexatiereserve	31.817	30.643	14.980	14.290	9.437
Bestemmingsreserve SUT	0	403	309	300	260
Algemene reserve	-18.141	-13.602	-5.873	-13.569	-19.777
	13.676	17.444	9.416	1.021	-10.080
Bijdragen	2.721	2.986	3.914	7.574	5.346
Pensioenuitkeringen	1.759	2.062	1.847	1.174	699
Toeslagverlening					
Indexatie deelnemers per 1 januari	0,00%	0,00%	0,35%	0,00%	0,00%
Indexatie pensioengerechtigden en slapers	0,00%	0,00%	0,21%	0,00%	0,00%
Beleggingen					
Belegd vermogen voor risico pensioenfonds	152.810	147.533	119.475	113.102	96.103
Rendement o.b.v. total return	2,9%	30,5%	3,1%	15,4%	10,9%

	2015	2014	2013	2012	2011
Aanwezige dekkinggraad	109,8%	113,3%	108,6%	100,9%	90,6%
Beleidsdekkinggraad	110,5%				
Vereiste dekkinggraad	120,2%				
Minimaal vereiste dekkinggraad	104,0%				

Karakteristieken van het pensioenfonds

Algemeen

Inleiding

Stichting Pensioenfonds Invista, opgericht op 18 november 2004, is een ondernemingspensioenfonds verbonden aan INVISTA (Nederland) B.V. en de aan haar gelieerde ondernemingen als zijnde de werkgever.

Het pensioenfonds heeft de stichting als rechtsvorm en is statutair gevestigd te Kerkrade. Stichting Pensioenfonds Invista is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel.

Overeenkomstig artikel 10 van de statuten wordt hierbij verslag uitgebracht over het boekjaar 2015. De in het verslag vermelde bedragen zijn op basis van duizenden euro opgenomen, tenzij anders is aangegeven.

Missie, visie en strategie

Het pensioenfondsbestuur heeft in 2014 haar missie, visie en strategie vastgesteld. Deze missie, visie en strategie zijn voor alle doelstellingen die het fonds nastreeft en inspanningen die het fonds daarbij betracht, leidend.

Missie

De Stichting Pensioenfonds Invista is een ondernemingspensioenfonds als bedoeld in de Pensioenwet en heeft als doel de belanghebbenden bij te staan in de geldelijke gevolgen van ouderdom, invaliditeit en overlijden door middel van het toekennen van pensioen of aanspraken erop. Het fonds wil dit bereiken door het innen van geldelijke bijdragen van de werkgever, aangesloten ondernemingen en bijdragen van actieve deelnemers; deze gelden te beleggen en te beheren en daaruit uitkeringen te betalen bij ouderdom, invaliditeit en overlijden. De regels voor het innen van de bedragen, beleggen, beheren en het uitkeren zijn vastgelegd in het pensioenreglement en andere spelregels binnen het fonds; passende wettelijke regels vinden hier eveneens toepassing, zoals de eisen voor deskundigheid van de bestuurders van het fonds en de voorwaarden gesteld door de toezichhouders.

Visie

Het algemene beleidsuitgangspunt is om de pensioentoezegging na te komen en wel tegen zo laag mogelijke maar stabiele premies en uitvoeringskosten met behoud van de waarde vaste koopkracht van de uitkeringen.

Strategie

1. De strategie kan op korte termijn worden gewijzigd op grond van wettelijke maatregelen, financiële kaders, sterftetabellen, gewijzigde beleggingsresultaten en maatregelen/wensen van de sociale partners en de uitvoerder. Een uitgebalanceerd financieel beleid is nodig.
2. Vermogensbeheerders aan te spreken op een voortdurende inzet de resultaten van hun activiteiten aantoonbaar te verbeteren zoals rendement van beleggingen en risicoafweging die erbij hoort tegen een benchmark.
3. Met de uitvoerder zijn via een SLA afspraken gemaakt hoe de dienstverlening is te organiseren.
4. De financiële adviseurs stimuleren om ons tijdig op ontwikkelingen te wijzen die de performance van het fonds beïnvloeden, zowel negatief als positief.

5. Uitstekend contact met de sponsor/werkgever om zijn positie te kennen met betrekking tot zijn ondersteuning van het fonds.
6. Altijd voldoen aan de wettelijke kaders en regelgeving.
7. Aangezien het bestuur de financiële positie en de opzet van het fonds als geheel beziet, is in de ABTN een dekkingsgraad afhankelijk beleidskader uiteengezet met betrekking tot het toeslagbeleid, premiebeleid en beleggingsbeleid in onderlinge samenhang.
8. Het fonds heeft de ambitie om de koopkracht van de pensioenaanspraken en –rechten op peil te houden door deze op basis van bepaalde maatstaven te indexeren.
9. Het fonds heeft ook de ambitie de beleggingsrisico's te beheersen door middel van duidelijke afspraken met de vermogensbeheerder en de kosten voor de werkgever en de deelnemers zo laag mogelijk te houden.

Doelstelling

De doelstelling van Stichting Pensioenfonds Invista is de belanghebbenden bij te staan in de geldelijke gevolgen van ouderdom, invaliditeit en overlijden door middel van het toekennen van (aanspraken) op pensioen. In de Statuten staat vermeld dat de Stichting dit doel tracht te bereiken door het, volgens de bij pensioenreglement vast te stellen regels, innen van geldelijke bijdragen van de werkgever en aangesloten ondernemingen (inclusief deelnemersbijdragen), deze gelden te beleggen en te beheren en daaruit, volgens de in het pensioenreglement vastgelegde regels, uitkeringen toe te kennen bij ouderdom, invaliditeit en overlijden. De uitkering van het ouderdomspensioen gaat in op de pensioendatum en is een aanvulling op de AOW-uitkering die door de overheid wordt uitbetaald. Daarnaast keert Stichting Pensioenfonds Invista nabestaandenpensioenen uit welke in geval van overlijden van de (gewezen) deelnemer aan diens nagelaten betrekkingen (partner en/of kinderen) worden uitgekeerd. Bij arbeidsongeschiktheid (80% of meer) van de deelnemer wordt de pensioenverzekering voortgezet.

Financiering

De financiering van de pensioenvoorziening vindt plaats door bijdragen van de werkgever en werknemers. De afspraken met betrekking tot de financiering en de uitvoering van de pensioenregeling werden op 28 december 2011 (opnieuw) vastgelegd in de uitvoeringsovereenkomst tussen Stichting Pensioenfonds Invista en de werkgever. De uitvoeringsovereenkomst is op 16 juni 2015 voor het laatst gewijzigd, in verband met de introductie van het nieuw Financieel Toetsingskader per 1 januari 2015.

ABTN

Stichting Pensioenfonds Invista heeft een actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) opgesteld waarin gemotiveerd is omschreven welk beleid wordt gevoerd om de doelstelling van het pensioenfonds te kunnen nakomen. In de ABTN (ook wel bedrijfsplan genoemd) wordt nader ingegaan op de organisatie van het pensioenfonds, de inhoud van de pensioenregeling, de financiële opzet (grondslagen en het beleidskader en sturingsmiddelen), hoofdlijnen van het interne beheersingssysteem en de opzet van de administratieve organisatie en interne controle alsmede hoofdlijnen van de uitvoeringsovereenkomst. Stichting Pensioenfonds Invista heeft in 2015 de ABTN herzien. Op 1 oktober 2015 is de ABTN voor het laatst gewijzigd. Deze wijzigingen betroffen de actualisering van de ABTN in het kader van het nieuw Financieel Toetsingskader, het vastleggen van de risicohouding op korte en lange termijn op basis van de uitgevoerde aanvangshaalbaarheidstoets in 2015, de beschrijving van het door het fonds gevoerde uitbestedingsbeleid en integriteitsbeleid, de beleggingscyclus, het gevoerde communicatiebeleid en de jaarlijkse actualisatie van het financieel crisisplan.

Statuten

De statuten van Stichting Pensioenfonds Invista zijn in het verslagjaar ongewijzigd gebleven. De laatste wijziging hield verband met de introductie van de per 1 juli 2014 geldende herziene governance richtlijnen zoals vastgelegd in de zogenoemde Wet versterking bestuur pensioenfonds (Wvbp) en de Code Pensioenfonds. De statuten zijn laatstelijk vastgesteld bij notariële akte d.d. 1 juli 2014.

Bestuur

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista bestaat uit zes leden. Drie leden worden voorgedragen door de werkgever, twee leden worden gekozen door de deelnemers en 1 lid wordt gekozen door de gepensioneerden. De bestuurders worden als zodanig

niet bezoldigd. Voor twee bestuurders is een vacatievergoeding vastgesteld. Tijdens het verslagjaar is de samenstelling van het bestuur ongewijzigd gebleven.

Beleggingscommissie

Het bestuur heeft een beleggingscommissie ingesteld, welke het bestuur informeert en adviseert over het gevoerde beleggingsbeleid. De beleggingscommissie houdt toezicht op de goede uitvoering van het (uitbestede) vermogensbeheer en houdt de performance van de vermogensbeheerder nauwlettend in de gaten. De beleggingscommissie rapporteert haar bevindingen aan het bestuur. Gedurende het verslagjaar is de samenstelling van de beleggingscommissie ongewijzigd gebleven.

Auditcommissie

Het bestuur heeft een auditcommissie ingesteld die periodiek audits uitvoert bij de uitvoerende organisaties AZL N.V., Nationale Nederlanden Investment Partners en Nationale Nederlanden N.V. Daarnaast kunnen er op verzoek van het bestuur eveneens audits bij de andere dienstverleners van het pensioenfonds worden uitgevoerd. De auditcommissie rapporteert haar bevindingen aan het bestuur. Deze bevindingen –indien noodzakelijk geacht door de auditcommissie en/of bestuur– worden vergezeld van een actieplan om eventuele geconstateerde tekortkomingen te adresseren. In 2015 heeft de auditcommissie een audit uitgevoerd, te weten bij AZL N.V. Verder beoordeelt de audit commissie de jaarlijkse ISAE3402-rapportages van de diverse dienstverleners en brengt hiervan verslag uit aan het bestuur.

Verantwoordingsorgaan

Het bestuur heeft, conform de vereisten uit de Pensioenwet, een Verantwoordingsorgaan. De belangrijkste taken zijn het toetsen van het door het bestuur gevoerde beleid en het geven van gevraagde en ongevraagde adviezen. Een en ander is uitgewerkt in het Reglement Verantwoordingsorgaan. De leden van het Verantwoordingsorgaan worden als zodanig niet bezoldigd. Gedurende het verslagjaar is de samenstelling van het Verantwoordingsorgaan gewijzigd als gevolg van de introductie van de Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen per 1 juli 2014. De samenstelling van het Verantwoordingsorgaan dient op basis van onderlinge getalsverhouding plaats te vinden. Dit betekent dat het aantal vertegenwoordigers namens de (gewezen) deelnemers en gepensioneerden een afspiegeling dient te zijn van het aantal (gewezen) deelnemers en gepensioneerden binnen het pensioenfonds. Het Verantwoordingsorgaan dient te bestaan uit één afgevaardigde namens de werkgever, drie afgevaardigden namens de deelnemers en één afgevaardigde namens de gepensioneerden. Het Verantwoordingsorgaan zal op grond hiervan uitgebreid moeten worden met twee nieuwe leden namens de deelnemers. Het bestuur heeft hiertoe gedurende 2015 een oproep tot kandidaatstelling aan alle deelnemers van het fonds gestuurd. Het bestuur heeft vervolgens op 8 december 2015 de heer Volf benoemd. Er resteert momenteel nog één openstaande vacature voor een lid namens de deelnemers. Het bestuur zal bezien in hoeverre deze vacature in 2016 alsnog ingevuld kan worden. Voor de samenstelling van het Verantwoordingsorgaan wordt verwezen naar pagina 5 van dit jaarverslag. Het verslag van de het Verantwoordingsorgaan en de reactie van het bestuur hierop zijn verderop in dit jaarverslag terug te vinden.

Intern toezicht

De Pensioenwet schrijft tevens voor dat een pensioenfonds moet zorgdragen voor de inrichting van intern toezicht. Het bestuur heeft besloten het intern toezicht door middel van de instelling van een visitatiecommissie in te richten. De visitatiecommissie bestaat uit drie onafhankelijke, externe personen die verder geen banden met het bestuur van het pensioenfonds hebben. De visitatiecommissie is ten minste belast met de beoordeling van de beleids- en bestuursprocedures en –processen, de checks and balances, de wijze waarop de uitvoering van de regeling wordt bestuurd en aangestuurd en de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met de risico's op de langere termijn. Deze beoordeling vindt minimaal eens per jaar plaats. Een en ander is uitgewerkt in het Reglement Visitatiecommissie. Eind 2015 heeft het bestuur wederom besloten om de jaarlijkse visitatie te laten verrichten door VC Holland. Gedurende het eerste kwartaal van 2016 heeft deze visitatie plaatsgevonden. Verderop in dit jaarverslag is een samenvatting van het rapport van de visitatiecommissie, alsmede de reactie van het bestuur hierop, terug te vinden.

Compliance Officer

De compliance officer is belast met het toezicht op de naleving van de gedragscode door aan de gedragscode verbonden personen. Het gaat dan met name om de bepalingen in de gedragscode met betrekking tot het aanvaarden van relatiegeschenken, giften, uitnodigingen, nevenfuncties, het deelnemen in andere instellingen/zakelijke relaties etc.. Daarnaast adviseert de compliance officer over de uitleg en toepassingen van bepalingen zoals die zijn opgenomen in de gedragscode. Sinds 1 januari 2015 heeft het bestuur een nieuwe externe compliance officer benoemd. De heer Slijters van accountantskantoor Oamkb te Heerlen, is hiertoe aangesteld.

In het verslagjaar zijn door de compliance officer ten aanzien van de naleving van de gedragscode geen bijzonderheden gemeld. Een en ander is vastgelegd in de jaarlijkse verklaring van de compliance officer over boekjaar 2015.

Uitvoeringsorganisaties

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista heeft de dagelijkse uitvoering van de werkzaamheden uitbesteed aan diverse uitvoeringsorganisaties. Deze werkzaamheden betreffen vermogensbeheer, financiële administratie, pensioenadministratie en bestuursondersteuning. Uitgangspunt is dat het bestuur, conform de eisen van de Pensioenwet, verantwoordelijk blijft voor de juiste uitvoering van de uitbestede taken. Monitoring van de uitbestede taken geschiedt onder meer op basis van de afgesloten SLA's.

De financiële administratie, pensioenadministratie, jaarverslaglegging en de bestuursondersteuning worden uitgevoerd door AZL N.V. te Heerlen. AZL N.V. stelt jaarlijks een ISAE3402-rapportage, alsmede een ISAE3000-rapportage voor processen die niet onder de ISAE3402-rapportage vallen, op.

Deze documenten zijn door de auditcommissie over verslagjaar 2015 opgevraagd en geëvalueerd. De auditcommissie heeft hiervan schriftelijk verslag uitgebracht aan het bestuur.

Daarnaast wordt het bestuur van het pensioenfonds actueel geadviseerd door Aon Consulting Nederland cv te Rotterdam. De vermogensbeheerder is Nationale Nederlanden Investment Partners te Den Haag. Ook Nationale Nederlanden Investment Partners verstrekt een ISAE3402-rapportage. Dit document is door de auditcommissie opgevraagd en geëvalueerd.

Juridische ondersteuning

Stichting Pensioenfonds Invista wordt, in voorkomende gevallen, juridisch bijgestaan door mr. K. Guldmond, advocatenkantoor Van der Steenhoven Advocaten te Amsterdam.

Bestuursverslag

Algemene ontwikkelingen

Het verslagjaar werd weer gekenmerkt door diverse, nieuwe wettelijke maatregelen. Geen onderdeel van het complexe pensioenbedrijf werd 'gespaard'. Hiermee onderscheidt het onderhavige jaar zich overigens niet van de voorgaande jaren. Het aanvullende pensioenterrein staat permanent in de politieke en maatschappelijke belangstelling. Dat de primaire verantwoordelijkheid bij sociale partners ligt, is een steeds minder gehoorde opvatting.

Op het terrein van de financiering van de aanvullende pensioenen trad aan het begin van het jaar het nieuwe Financiële Toetsingskader (FTK) in werking, terwijl halverwege het jaar de communicatie onderwerp werd van diverse nieuwe wettelijke voorschriften. Aan de uitvoeringskant van het pensioenbedrijf kan in dit verband onder meer gewag worden gemaakt van de introductie van het algemene pensioenfonds (APF), verruiming van de rol van de ondernemingsraad en onderzoek naar de toegevoegde waarde van de toepassing van de 'organisatie van openbaar belang-status' op pensioenfonds.

Voorts kwam de werking van DC-regelingen door de lage rentestand onder druk te staan, werd als noodmaatregel de voormalige 'pensioenknipt' weer van stal gehaald, terwijl verder aan een structurele oplossing wordt gewerkt. Op voornoemde en andere (niet-) wettelijke ontwikkelingen wordt hierna ingegaan.

Nieuw Financieel Toetsingskader en het vervolg

Het FTK is na een lange voorgeschiedenis in het verslagjaar door de pensioenfonds in twee fasen geïmplementeerd. Met ingang van 1 juli 2015 werden met name de actuariële en bedrijfstechnische nota en de uitvoeringsovereenkomst aangepast. Uiterlijk op 1 oktober 2015 moesten de fondsen hun risicohouding hebben bepaald en diende de zogenaamde aanvangshaalbaarheidstoets te zijn uitgevoerd. Voor de concrete inhoud hiervan wordt verwezen naar het hoofdstuk over de fondsspecifieke ontwikkelingen. Het nieuwe FTK had primair tot doel om financiële schokken beter te kunnen opvangen en te zorgen voor een stabiele ontwikkeling van de pensioenaanspraken en -rechten. Desondanks blijft het onrustig op het aanvullende pensioenterrein en leidt de voort durende rentegevoeligheid van het pensioensysteem tot discussies in de media, bij politieke partijen en belanghebbendenorganisaties.

De hiervoor bedoelde omstandigheden hebben voeding gegeven aan de opvatting dat het nieuwe FTK in het kader van de hervorming van het stelsel zeker geen (voorlopig) 'eindstation' zal kunnen zijn. Staatssecretaris Klijnsma van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) kondigde, onder verwijzing naar een aantal maatschappelijke ontwikkelingen, een discussie aan over de toekomstbestendigheid van het huidige stelsel c.q. de houdbaarheid in de 21e eeuw. In het begin van het verslagjaar werd een in 2014 gestarte Nationale Pensioendialoog met conclusies afgerond, in het voorjaar gevolgd door een SER-advies met enige alternatieve uitkeringsystemen. Genoemd adviesorgaan kondigde bovendien nader onderzoek aan naar de mogelijkheden van een systeem van opbouw van persoonlijk pensioenvermogen, gecombineerd met collectieve risicodekking. Ondertussen zond het kabinet een brief naar de Tweede Kamer met de hoofdlijnen van een nieuw pensioenstelsel.

Wet verbetering pensioencommunicatie onomstreden

Het is bekend dat het pensioenstelsel in de loop der jaren bijzonder complex is geworden en inmiddels moeilijk uitlegbaar. Er bestond dan ook geen noemenswaardige weerstand tegen een pakket maatregelen ter verbetering van de communicatie. Deze maatregelen zijn op 1 juli 2015 ingegaan en zullen fasegewijs in werking treden. Enkele maatregelen worden derhalve in het eerstvolgende boekjaar opgepakt. De wet beoogt onder meer een grotere rol voor de werkgever(s), vergemakkelijkt de introductie van digitale communicatie, verlangt een gesegmenteerde benadering van de doelgroepen en introduceert de normen 'evenwichtig' en 'correct' in de wijze van communiceren. Daarnaast zijn de functionaliteiten van het Pensioenregister uitgebreid en worden nog nieuwe toegevoegd.

In het hoofdstuk over de fondsspecifieke ontwikkelingen zal worden ingegaan op de implementatie van de voornoemde maatregelen en de aanpassing van het communicatiebeleidsplan.

Algemeen pensioenfonds sluit beter aan bij behoeften

Het aantal pensioenfonds in Nederland neemt nog steeds af. De toegenomen werkdruk en eisen ten aanzien van geschiktheid en betrouwbaarheid van bestuurders maken het steeds moeilijker om zelfstandig en tegen redelijke uitvoeringskosten te functioneren. Al jaren wordt gezocht naar mogelijkheden tot samenwerking tussen pensioenfonds. Een met dit doel wettelijk mogelijk gemaakt multi-ondernemingspensioenfonds bleek in de praktijk niet te voldoen. Aan het einde van het verslagjaar is daarom het algemene pensioenfonds (APF) geïntroduceerd. Dit juridische vehikel lijkt meer kans van slagen te hebben. Al voordat een en ander operationeel kan worden gemaakt, is er veel belangstelling voor deze uitvoeringsvorm aan de dag gelegd. Behoud van eigen identiteit binnen een groter samenwerkingsverband is een belangrijk aspect.

De vergunningseisen en -procedure zijn aan het slot van het verslagjaar door DNB gepubliceerd, de vergunningverlening moet in het begin van het komende jaar nog zijn beslag krijgen. Dan wordt ook nadere wetgeving worden verwacht om verplicht gestelde bedrijfstakpensioenregelingen bij een APF te kunnen onderbrengen, zonder dat de EU-mededingingsregels in gedrang komen.

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista zal gedurende 2016 onderzoeken of, en zo ja in hoeverre, deze nieuwe uitvoeringsvorm ook voor het fonds voordelen biedt.

Systematische aanpak integriteitsrisico's en belangenverstremming, andere toezichtthema's

Aan het einde van 2014 dienden de pensioenfonds bij DNB de resultaten in van een self assessment belangenverstremming. Vervolgens publiceerde de toezichthouder in het begin van het onderhavige verslagjaar sector breed de resultaten van dit assessment en was er aanleiding om de toezichteisen te verduidelijken. Gedurende het gehele verslagjaar bleef dit onderwerp op bestuursniveau aandacht vragen. Uiteindelijk hebben de fondsbesturen de risico's met betrekking tot de belangverstremming systematisch in kaart gebracht en uitgebreid naar alle integriteitsrisico's. De vorenbedoelde systematische aanpak heeft erin geresulteerd dat de fondsbesturen voor zichzelf hebben vastgesteld wat de betreffende risico's inhouden, heeft een beoordeling plaatsgevonden wat betreft de kans dat deze risico's optreden, gevolgd door een inschatting van de mogelijke financiële en immateriële impact van die risico's. Daarna zijn in die systematiek de houdbaarheid van de beheersingsmaatregelen onderzocht, eindigend in een goed overzicht van welke risico's het bestuur accepteert en welke niet. Het gehele proces heeft geleid tot een groter bewustzijn van deze risico's, de bestuursverantwoordelijkheid kon –beter dan voorheen– worden waargemaakt.

In het hoofdstuk over de fondsspecifieke ontwikkelingen wordt nader ingegaan op de uitgevoerde risico-inventarisatie, -analyse en -beheersing. De in dit kader gebruikte methodiek leent zich voor toepassing op het in kaart brengen van andere risicocategorieën en periodieke evaluatie van doelstellingen en beleid. In het verlengde hiervan is RJ 400 gewijzigd en dienen alle pensioenfonds vanaf het onderhavige boekjaar de risicoparagraaf uit te breiden met een beschrijving van de risicobereidheid.

Voorts is in het verslagjaar een aantal pensioenfonds door DNB benaderd om onderzoek te doen naar hun zelfstandig bestaansrecht en continuïteit. De kring van pensioenfonds die hiertoe opdracht kregen, wordt in het volgende boekjaar naar verwachting nog verbreed.

Het is inmiddels gebruikelijk geworden dat de DNB en Autoriteit Financiële Markten (AFM) voortijdig de speerpunten van hun toezichtbeleid in enig jaar met de sector communiceren. Van de fondsbesturen wordt bijzondere aandacht voor de betreffende onderwerpen verwacht. In het verslagjaar stonden, behalve integer en transparant handelen, professionalisering van de governancestructuur en evenwichtige belangenafweging bij de premievaststelling centraal.

Fondsspecifieke Ontwikkelingen

Goed pensioenfondsbestuur

Naleving Wet Versterking bestuur pensioenfondsen en normen Code Pensioenfondsen

Stichting Pensioenfonds Invista draagt zorg voor de waarborging van goed pensioenfondsbestuur. Dit volgt uit de principes voor pension fund governance (PFG) van de Stichting van de Arbeid, die per 1 januari 2007 zijn verankerd in de Pensioenwet. Deze principes betreffen onder meer een zorgvuldig bestuur, transparante en open communicatie, deskundigheid en functioneren van het bestuur, verantwoording en intern toezicht. Tegelijk met de introductie van de Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen (WVBP), zijn de voornoemde Principes voor goed pensioenfondsbestuur per 1 januari 2014 vervangen door de zogenaamde Code Pensioenfondsen. Aan deze code is per 1 juli 2014 een wettelijke grondslag gegeven. Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista heeft voor het eerst in 2014 de in deze Code opgenomen normen op naleving beoordeeld en in belangrijke mate toegepast. Enkele normen worden het bestuur slechts gedeeltelijk of niet nageleefd. Het bestuur legt in dit jaarverslag verantwoording af omtrent de nadere toepassing van de normen zoals vastgelegd in de Code. Hierbij geldt het zogenoemde 'pas toe of leg uit- beginsel'. Verderop in dit verslag wordt nader ingegaan op de naleving van deze normen.

Het beleid van Stichting Pensioenfonds Invista is voorts gericht op een integere bedrijfsvoering. Deze verantwoordelijkheid is vastgelegd in artikel 143 van de Pensioenwet. Dit houdt onder meer in het beheersen van bedrijfsprocessen en -risico's, integriteit, soliditeit van het pensioenfonds en het beheersen van de financiële positie over de langere termijn door de periodieke uitvoering van de per 1 januari 2015 geïntroduceerde, jaarlijks uit te voeren haalbaarheidstoets.

Intern toezicht en Verantwoordingsorgaan

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista besteedt, conform de Pensioenwet en de daarin opgenomen eisen voor goed pensioenfondsbestuur, veel aandacht aan de opzet en inrichting van de organisatie, inclusief de interne beheersing. Statutair dan wel reglementair is bepaald hoe het bestuur omgaat met de rol als bestuur en invulling geeft aan begrippen als goed bestuur, verantwoording en intern toezicht.

Naar aanleiding van de principes voor goed pensioenfondsbestuur heeft het bestuur met ingang van 2008 een verantwoordingsorgaan (VO) ingesteld.

In verband met de introductie van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen per 1 juli 2014 en de Code Pensioenfondsen per 1 januari 2014, heeft het bestuur de gevolgen hiervan voor de governance structuur van Stichting Pensioenfonds Invista in kaart gebracht. Naar aanleiding hiervan zijn ook de gevolgen voor zowel de samenstelling, de taken, alsmede de bevoegdheden van het Verantwoordingsorgaan nader bezien en met het Verantwoordingsorgaan besproken. In 2015 is overgegaan tot de praktische invulling hiervan. Deze is met name gelegen in de uitbreiding van de samenstelling van het Verantwoordingsorgaan met twee vertegenwoordigers namens de deelnemers. Het bestuur heeft in dat kader in de tweede helft van 2015 een oproep tot kandidaatstelling verzonden aan alle deelnemers van het fonds. Naar aanleiding hiervan hebben zich twee deelnemers kandidaat gesteld, waarvan het bestuur één van de twee deelnemers als geschikte kandidaat heeft bevonden en deze dan ook heeft benoemd.

Op 8 september 2015 heeft er een gezamenlijke vergadering tussen het bestuur en het Verantwoordingsorgaan plaatsgevonden. Tijdens deze vergadering zijn onder ander de navolgende zaken aan de orde geweest:

- de financiële positie van het pensioenfonds, mede in relatie tot het langetermijn herstelplan;
- de bespreking jaarwerkprocedure 2014 en planning jaarverslag 2015;
- De uitkomsten van de haalbaarheidstoets en vaststelling van de risicohouding; en
- de toekomstvisie van het pensioenfonds en de inventarisatie van alternatieve uitvoeringsvormen.

Het bestuur legt jaarlijks verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan. In dit jaarverslag wordt separaat verslag gedaan van de bevindingen van het Verantwoordingsorgaan ten aanzien van het door het bestuur in 2015 gevoerde beleid. Het oordeel van het Verantwoordingsorgaan is verderop in dit jaarverslag opgenomen.

In het kader van goed pensioenfondsbestuur dient het bestuur voorts zorg te dragen voor intern toezicht. In verband met de introductie van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen per 1 juli 2014 en de Code Pensioenfondsen per 1 januari 2014, heeft het bestuur ook de gevolgen voor de inrichting, de taken, alsmede de bevoegdheden van het intern toezicht nader bezien. De voornaamste wijziging betreft de verplichte jaarlijkse uitvoering van een visitatie door de Visitatiecommissie. De Visitatiecommissie beoordeelt de beleids- en bestuursprocedures en –processen, de checks and balances, de wijze waarop de uitvoering van de regeling wordt bestuurd en aangestuurd en de wijze waarop wordt omgegaan met de risico's op de langere termijn.

Compliance Officer

In het verslagjaar zijn door de compliance officer geen bijzonderheden gemeld.

Zelfevaluatie bestuur

Het bestuur heeft in artikel 6 van de Statuten een procedure opgenomen teneinde zijn eigen functioneren, zowel van het bestuur als geheel als van de individuele bestuursleden periodiek te evalueren. Deze zelfevaluatie heeft in het verslagjaar op zowel op collectief als individueel niveau plaatsgevonden door middel van het individueel invullen van een vragenlijst zelfevaluatie 2015 en vervolgens plenair bespreken hiervan tijdens de bestuursvergadering van 8 december 2015.

Geschiktheidsbevordering

Het bestuur besteedt veel aandacht aan geschiktheidsbevordering van zowel het bestuur als de leden van het Verantwoordingsorgaan. Met de invoering van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen is de aandacht voor de eisen die aan bestuurders van pensioenfondsen worden gesteld verder toegenomen. Waar in het verleden meer de nadruk werd gelegd op de deskundigheid wordt nu ook gekeken naar vaardigheden en professioneel gedrag. Dit is in lijn met de 'Beleidsregel geschiktheid 2012 waarin de eisen zijn omschreven waaraan bestuurders moeten voldoen om door DNB geschikt bevonden te worden voor een bestuursfunctie. De Pensioenfederatie heeft een 'Handreiking geschikt pensioenfondsbestuur' uitgebracht. Deze handreiking komt in de plaats van de "Aanbevelingen deskundig en competent bestuur" uit 2011 die door nieuwe regels niet meer actueel zijn. De handreiking ondersteunt bestuurders van pensioenfondsen in het proces van zelftoetsing, toewerken naar en bewaken van hun geschiktheid. Op basis van deze handreiking is er in 2014 ter vervanging van het deskundigheidsplan voor het eerst een geschiktheidsplan door het bestuur opgesteld, waarin tevens een actueel opleidingsplan is opgenomen. Het bestuur heeft voor 2015 het opleidingsplan herzien en op basis hiervan eventueel te volgen cursussen voor individuele bestuursleden bepaald. Begin 2016 zal nader bezien worden in hoeverre dit opleidingsplan aan actualisatie onderhevig is. Verder heeft het bestuur als collectief wederom een jaarlijkse tweedaagse cursus in november 2015 gehouden. Deze cursus stond dit jaar vrijwel geheel in het teken van risicomanagement. Daarnaast heeft het bestuur tijdens deze cursus een nadere analyse gemaakt van mogelijke toekomstige uitvoeringsvormen. Verder is er voortdurende aandacht besteed aan de geschiktheidsbevordering van individuele bestuursleden door middel van het bijwonen van vervolgcursussen bij SPO, seminars en bijeenkomsten van onder andere de Pensioenfederatie.

Naleving wet- en regelgeving

Overtredingen van wet- en regelgeving zijn het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista niet bekend.

In 2015 zijn aan het pensioenfonds geen dwangsommen of boetes opgelegd.

Er zijn door DNB in het verslagjaar verder ook geen aanwijzingen gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is de bevoegdheidsuitoefening van organen van het pensioenfonds gebonden aan toestemming van de toezichthouder. DNB heeft in het verslagjaar een on site visit bij het fonds uitgevoerd en naar aanleiding hiervan in een schriftelijke rapportage enkele bevindingen aan

het fonds kenbaar gemaakt. Het bestuur heeft DNB eind 2015 schriftelijk geïnformeerd over de wijze van opvolging van een deel van deze bevindingen. Aan de resterende bevindingen heeft het bestuur vóór 1 mei 2016 opvolging gegeven.

Klachten- en geschillen

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista heeft gedurende het verslagjaar geen formele klachten ontvangen van belanghebbenden. Daarnaast zijn hebben zich in 2015 geen geschillen omtrent de uitvoering van de pensioenregeling voorgedaan.

Gedragscode

Het pensioenfonds beschikt over een gedragscode, die gedurende het jaar geen wijzigingen heeft ondergaan. In de gedragscode zijn regels en richtlijnen geformuleerd ter voorkoming van conflicten tussen de belangen van het fonds en de privébelangen van betrokkenen, alsmede ter voorkoming van het gebruik van vertrouwelijke informatie van het fonds voor privédoeleinden. De gedragscode draagt bij aan integer functioneren van het fonds en het waarborgen van een goede naam en reputatie van het fonds. Jaarlijks wordt door de bestuurders bevestigd dat zij de gedragscode nageleefd hebben. Deze verklaring is over boekjaar 2015 door de individuele bestuurders aan de compliance officer afgegeven. Verder beschikt het fonds sinds 2015 over een separate incidenten- en klokkenluidersregeling.

Uitbestedingsbeleid

Het bestuur heeft naar aanleiding van de Beleidsregel 'Uitbesteding Pensioenfonds' gedurende 2015 het uitbestedingsbeleid nader beschreven en vastgelegd in een bijlage bij de ABTN van het fonds.

Het bestuur voert regelmatig overleg met de uitvoeringsorganisaties over de dienstlevening overeenkomstig de service level agreement. De auditcommissie heeft in 2015 zowel de door AZL N.V. als de door NN IP afgegeven ISAE3402-rapportage en de door AZL N.V. afgegeven ISAE3000-rapportage beoordeeld. Op basis hiervan zijn geen bijzonderheden geconstateerd.

Integriteitsbeleid

Het bestuur heeft in het verslagjaar het integriteitsbeleid vastgesteld en vastgelegd in de ABTN van het fonds. Verder is er in november 2015 gewerkt aan de uitvoering van een integriteitsrisicoanalyse. In 2016 zal verder aandacht worden besteed aan de implementatie van beheersmaatregelen en periodieke monitoring in het kader van een integraal risicomanagement.

Communicatie

Per 1 juli 2015 is de Wet pensioencommunicatie in werking getreden. Deze wet voorziet in nadere regelgeving op het gebied van pensioencommunicatie. Deze wet zal gefaseerd in werking treden in 2015, 2016 en 2017. Het bestuur heeft de regelgeving vanuit de Wet pensioencommunicatie in 2015 nader geanalyseerd om te bezien in hoeverre de huidige wijze van communicatie en de gehanteerde communicatiemiddelen van het fonds hierop aanpassing behoeven. Deze zullen waar nodig in 2016 en 2017 hierop aangepast worden.

Verder heeft het bestuur tijdens de deelnemersvergadering in 2015 een uitgebreide presentatie aan de aanwezige deelnemers gegeven omtrent de financiële positie van het pensioenfonds op dat moment, alsmede de gevolgen van het nieuw Financieel Toetsingskader (nFTK) per 1 januari 2015 en de verdere versoering van het fiscaal Witteveenkader per 1 januari 2015. Deze presentaties zijn eveneens via de website van het pensioenfonds gepubliceerd. Verder zijn de deelnemers schriftelijk geïnformeerd over de gevolgen van het herziene Witteveenkader per 1 januari 2015 voor de pensioenregeling. Tenslotte is de opmaak van de website van het pensioenfonds eind 2015 gemoderniseerd. De nieuwe opzet is bovenal gericht op een nog betere toegankelijkheid van de informatie voor de deelnemers en modulair opgebouwd, volledig in lijn met de vereisten op grond van de Wet pensioencommunicatie.

Bestuursvergaderingen

Het bestuur van het pensioenfonds Invista heeft het afgelopen jaar acht maal vergaderd. De belangrijkste onderwerpen waren:

- de vaststelling van de jaarstukken 2014;
- de ontwikkeling van de financiële positie van het fonds gedurende het verslagjaar;
- besluitvorming en implementatie van het nieuw Financieel Toetsingskader per 1 januari 2015;
- de opstelling van het herstelplan 2015;
- de uitvoering van de (aanvangs-)haalbaarheidstoets en vaststelling van de risicohouding;
- besluit tot vrijval van de bestaande SUT-reserve in de algemene reserve;
- de jaarlijkse visitatie in 2015;
- de gevolgen van de introductie van de Wet pensioencommunicatie;
- de impact van de herziening van het Witteveenkader per 1 januari 2015 voor de huidige pensioenregeling;
- besluit tot herziening van de gehanteerde leeftijdsafhankelijke correctiefactoren op de sterftekansen per 31-12-2015;
- risicomangement;
- vaststelling van het integriteitsbeleid en uitvoering van een integriteitsanalyse;
- de gewijzigde fondsdocumenten;
- opvolging bevindingen DNB naar aanleiding van de on site visit;
- en de toekomstvisie van het pensioenfonds.

Deelnemersvergadering

In oktober 2015 heeft de algemene deelnemersvergadering plaatsgevonden op de locatie Kerkrade. Het bestuur gaf hierbij een toelichting op de belangrijkste gebeurtenissen in de terugblik op 2014, de ontwikkelingen in 2015, alsmede haar visie op de toekomstige ontwikkelingen.

Uitvoeringskosten

Op basis van de door de Pensioenfederatie gepubliceerde Aanbevelingen uitvoeringskosten geeft het bestuur in de navolgende opstelling inzicht in de uitvoeringskosten die het fonds in 2015 heeft gemaakt.

Kostenoverzicht 2015	2015	2014
Pensioenbeheer		
[a] Kosten in euro's per deelnemer	€ 1.661,-	€ 1.672,-
Vermogensbeheer		
[b] Kosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,31%	0,28%
[c] Transactiekosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,01%	0,03%

Kosten van het pensioenbeheer (zie categorie a) bestaan uit de kosten van uitbesteding, bestuurskosten, advieskosten en de kosten van toezicht. De totale kosten bedragen € 628.000,-, welke voor een groot deel door de werkgever worden gefinancierd. Om de kosten per deelnemer te berekenen is conform de aanbeveling van de Pensioenfederatie het aantal deelnemers gedefinieerd als de som van het aantal actieve deelnemers en pensioengerechtigden. Gewezen deelnemers tellen derhalve niet mee.

Kosten van het vermogensbeheer (zie b en c) kunnen in twee categorieën worden onderscheiden. De eerste categorie (b) betreft de kosten van de beheervergoeding aan de vermogensbeheerder(s) en overige beheervergoedingen. Dit betreft een bedrag van

€ 485.000,-, uitgesplitst in directe kosten van € 277.000,-, die rechtstreeks zijn af te leiden uit de staat van baten en lasten, en € 208.000,- aan kosten verwerkt in de rendementen.

De tweede categorie (c) betreft kosten die rechtstreeks ten laste van het beleggingsrendement zijn gebracht of kosten voor transacties die gedurende het jaar zijn uitgevoerd. Deze kosten zijn dus niet rechtstreeks af te leiden uit de jaarrekening en zijn geschat op € 8.000,-. De totale kosten vermogensbeheer komen daarmee uit op circa € 493.000,-.

Kosten per beleggingscategorie

(Bedragen x € 1.000,-)

Beleggingscategorie	Performance			Totaal
	Beheer- kosten	gerelateerde kosten	Transactie- kosten	
Aandelen	146	–	1	147
Vastrentende waarden	173	–	7	180
Commodities	12	–	–	12
Overige vermogensbeheerkosten	154	–	–	154
Totaal kosten vermogensbeheer via NN IP	485	–	8	493

Transactiekosten houden verband met de aan- of verkoop van beleggingsfondsen, individuele beleggingstitels en/of derivaten. Voor de individuele beleggingstitels en derivaten worden de transactiekosten niet afgerekend bij het uitvoeren van de trade en zijn als volgt geschat:

- Vastrentende waarden / FX spots en forwards
De transactiekosten die behoren tot deze categorieën instrumenten worden niet afgerekend bij het uitvoeren van een trade. De kosten zijn verdisconteerd in de transactieprijs en worden in de rapportage benaderd door het verschil tussen de transactieprijs en de midprijs op transactiemoment te berekenen. Opgemerkt moet worden dat de midprijs niet objectief kan worden vastgesteld, deze kan verschillen per marktpartij. De midprijs gebruikt in deze berekening is de prijs afgegeven door de marktpartij waarmee de trade is aangegaan.
- OTC derivaten (m.u.v. FX spots en forwards)
Voor IRS'en geldt grotendeels dezelfde logica als voor de bepaling transactiekosten voor vastrentende waarden indien de midprijs methodiek kan worden toegepast. Voor CDS transacties gelden de volgende berekeningen: 0.5% van de nominale waarde voor een single CDS en 1% van de nominale waarde voor een index CDS.

In de transactie- en beheerkosten zijn onder andere de kosten vermogensbeheer uit de staat van baten en lasten ad € 277.000 opgenomen. Voor de kosten die in de staat van baten en lasten zijn opgenomen worden daadwerkelijk facturen ontvangen, het resterende deel wordt ingeschat op basis van bovenstaande methodiek.

Pensioenparagraaf

Kenmerken regeling

In het boekjaar is de bestaande pensioenregeling gewijzigd in verband met de introductie van het herzien fiscaal Witteveen kader per 1 januari 2015. Sociale partners hebben zich eind 2014 gebogen over de mogelijke gevolgen hiervan voor de door Pensioenfonds Invista uitgevoerde pensioenregelingen. In dat kader hebben sociale partners per 1 januari 2015 besloten tot verlaging van de jaarlijkse

pensioenopbouw in de middelloonregeling van 2% naar het nieuwe wettelijke maximum van 1,875%. Daarnaast is er per 1 januari 2015 een maximaal pensioengevend salaris ingevoerd van € 100.000,-. Over het salaris boven dit bedrag wordt vanaf 1 januari 2015 géén pensioen meer opgebouwd binnen de pensioenregelingen van Stichting Pensioenfonds Invista. Verder zijn de beschikbare premiestaffels als gevolg van het herzien fiscaal Witteveen kader per 1 januari 2015 gewijzigd. Het bestuur heeft deze wijzigingen begin 2015 in de pensioenreglementen doorgevoerd.

De kenmerken van de pensioenregelingen geldend per 1 januari 2015 zijn op hoofdlijnen als volgt:

Pensioenreglement A

Pensioenreglement A is van toepassing op werknemers van de INVISTA (Nederland) B.V. vestigingen Dordrecht, Rozenburg of Kerkrade, die reeds deelnemer waren in de tot 1 januari 2014 geldende pensioenregeling A en die zowel op 31 december 2013 als op 1 januari 2014 in dienst waren, alsmede werknemers die vanaf 1 januari 2014 werkzaam zijn bij de INVISTA (Nederland) B.V. vestiging Kerkrade. Deze regeling is een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling. Deze pensioenregeling wordt op grond van de Pensioenwet gekarakteriseerd als een uitkeringsovereenkomst.

Pensioengevend salaris: Het pensioengevend salaris is gelijk aan 13,96 maal het bruto maandsalaris van de deelnemer, inclusief de ploegentoeslag en exclusief de afbouwtoeslag. Het pensioengevend salaris is gemaximeerd. Per 1 januari 2015 bedraagt het maximum pensioengevend salaris € 100.000,-.

Franchise: De franchise bedraagt (1 januari 2015) € 14.919,- en wordt jaarlijks per 1 januari verhoogd met de gemiddelde (CAO-) loonstijging bij alle vestigingen van INVISTA (Nederland) B.V. De franchise zal in enig jaar niet minder bedragen dan de minimaal fiscaal toegestane franchise.

Pensioengrondslag: De pensioengrondslag is gelijk aan het pensioengevend salaris verminderd met de franchise. Bij een verlaging van de pensioengrondslag blijven de reeds opgebouwde pensioenaanspraken behouden.

Toetredingsleeftijd: De toetredingsleeftijd is 21 jaar.

Ouderdompensioen: Het ouderdompensioen is gelijk aan de som van de jaarlijks opgebouwde pensioenaanspraken. Het in enig jaar op te bouwen ouderdompensioen bedraagt 1,875% van de voor dat jaar vastgestelde pensioengrondslag. Het ouderdompensioen wordt vanaf de ingangsdatum levenslang uitgekeerd.

Partnerpensioen: Het partnerpensioen is gelijk aan 70% van het ouderdompensioen. Het partnerpensioen wordt op opbouwbasis verzekerd voor de partner met wie de (gewezen) deelnemer, uiterlijk op de ingangsdatum van het ouderdompensioen is gehuwd, dan wel een geregistreerd partnerschap is aangegaan in de zin van boek 1 van het Burgerlijk Wetboek, dan wel ongehuwd samenwoont op basis van een notarieel verleden samenlevingsovereenkomst. Voor de wijze van vaststelling van het partnerpensioen wordt geen onderscheid gemaakt tussen genoemde drie categorieën partners. Bij echtscheiding, ontbinding na scheiding van tafel en bed, ontbinding van het geregistreerd partnerschap, dan wel ontbinding van het samenlevingscontract, heeft de ex-partner recht op bijzonder partnerpensioen.

Wezenpensioen: Het wezenpensioen is gelijk aan:

- 20% van het ouderdompensioen, indien er een wees is;
- 35% van het ouderdompensioen, indien er twee wezen zijn;
- 45% van het ouderdompensioen, indien er drie of meer wezen zijn.

Indien er meerdere wezen zijn, wordt het wezenpensioen evenredig verdeeld over alle wezen. Voor volle wezen wordt het wezenpensioen verdubbeld.

Part-time medewerkers: Voor part-time medewerkers wordt een pensioen opgebouwd naar rato van het percentage dat de medewerker werkzaam is.

Premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid: De deelnemer die recht heeft op een uitkering krachtens de WAO of de WIA komt in aanmerking voor premievrije voortzetting van de pensioenopbouw indien en zolang zijn arbeidsongeschiktheid meer bedraagt dan 80%.

Toeslagverlening: Indien en voor zover de financiële middelen van het fonds dit toelaten worden er jaarlijks per 1 januari toeslagen verleend op de opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten. Bij de toeslagverlening wordt onderscheid gemaakt tussen actieve deelnemers en inactieve deelnemers (pensioengerechtigden en gewezen deelnemers).

De toeslagverlening van degenen die voorafgaand aan het tijdstip van toeslagverlening actief deelnemer waren, vindt maximaal plaats met de gemiddelde CAO-loonstijging bij INVISTA (Nederland) B.V. over de periode januari-januari van het afgelopen kalenderjaar. Het bestuur beslist evenwel jaarlijks in hoeverre de pensioenaanspraken worden aangepast. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is een reserve gevormd.

De toeslagverlening van degenen die voorafgaand aan het tijdstip van toeslagverlening inactief waren, vindt maximaal plaats met de stijging van de afgeleide consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens, zoals vastgesteld door het CBS, over de verstreken periode oktober - oktober van het afgelopen kalenderjaar. Het bestuur beslist evenwel jaarlijks in hoeverre de pensioenrechten en pensioenaanspraken worden aangepast. Er wordt voor deze voorwaardelijke toeslagverlening geen reserve gevormd en er wordt geen premie betaald. De toeslagverlening wordt uit het beleggingsrendement gefinancierd.

Flexibilisering: De (gewezen) deelnemers hebben op de pensioendatum de volgende flexibele keuzemogelijkheden:

- Uitruil van ouderdomspensioen en partnerpensioen onderling;
- Vervroegde uitkering van het ouderdomspensioen en wel tussen de 60-jarige en 67-jarige leeftijd;
- Uitruil van een deel van het ouderdomspensioen in een AOW-overbruggingspensioen in geval van vervroegde uitkering van het ouderdomspensioen;
- Deeltijdpensionering in combinatie met vervroegde uitkering van het ouderdomspensioen;
- Variabele uitkering van het ouderdomspensioen.

Bij gebruikmaking van de flexibiliseringsmogelijkheden worden de opgebouwde pensioenaanspraken aangepast op basis van door het fonds vastgestelde tabellen. Deze tabellen worden periodiek door het fonds gewijzigd.

Pensioenreglement B

Pensioenreglement B is van toepassing op werknemers van de INVISTA (Nederland) B.V. vestigingen Dordrecht, Rozenburg en Born die reeds deelnemer waren in de tot 1 januari 2014 geldende pensioenregeling B en die zowel op 31 december 2013 als op 1 januari 2014 in dienst waren bij de werkgever, alsmede werknemers die vanaf 1 januari 2014 werkzaam zijn geworden bij de INVISTA (Nederland) B.V. vestigingen Dordrecht, Rozenburg en Born. Deze regeling bestaat uit twee separate regelingen.

De basisregeling geldt voor een salarisgedeelte tot € 35.244,- per jaar (1 januari 2015). Deze regeling is een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling.

De excedent-regeling geldt voor een salarisgedeelte boven € 35.244,- per jaar (1 januari 2015). Deze regeling is een beschikbare premieregeling, waarbij de beschikbare premie jaarlijks direct wordt omgezet in een pensioenaanspraak.

Basisregeling

Pensioengevend salaris: Het pensioengevend salaris voor werknemers die werkzaam zijn bij de vestigingen Dordrecht en Rozenburg is gelijk aan 13,96 maal het bruto maandsalaris van de deelnemer, inclusief de ploegentoeslag en exclusief de afbouwtoeslag. Het pensioengevend salaris voor werknemers die werkzaam zijn bij de vestiging Born is gelijk aan 12,96 maal het bruto maandsalaris van de deelnemer, inclusief de ploegentoeslag, de uitvoeringstoeslag, de diplomatoeslag, en de vakantietoeslag en exclusief de afbouwtoeslag. Het jaarsalaris dat maximaal voor de pensioenberekening in de basisregeling in aanmerking komt (de salarisgrens), bedraagt op 1 januari 2015 € 35.244,- en wordt jaarlijks per 1 januari verhoogd met de gemiddelde (CAO-) loonstijging bij alle vestigingen van INVISTA (Nederland) B.V.

Franchise: De franchise bedraagt (1 januari 2015) € 14.919,- en wordt jaarlijks per 1 januari verhoogd met de gemiddelde (CAO-) loonstijging bij alle vestigingen van INVISTA (Nederland) B.V.. De franchise zal in enig jaar niet minder bedragen dan de minimaal fiscaal toegestane franchise.

Pensioengrondslag: De pensioengrondslag is gelijk aan het pensioengevend salaris verminderd met de franchise. Bij een verlaging van de pensioengrondslag blijven de reeds opgebouwde pensioenaanspraken behouden.

Toetredingsleeftijd: De toetredingsleeftijd is 21 jaar.

Ouderdomspensioen: Het ouderdomspensioen is gelijk aan de som van de jaarlijks opgebouwde pensioenaanspraken. Het in enig jaar op te bouwen ouderdomspensioen bedraagt 1,875% van de voor dat jaar vastgestelde pensioengrondslag. Het ouderdomspensioen wordt vanaf de ingangsdatum levenslang uitgekeerd.

Partnerpensioen: Het partnerpensioen is gelijk aan 70% van het ouderdomspensioen. Het partnerpensioen wordt op opbouwbasis verzekerd voor de partner met wie de (gewezen) deelnemer, uiterlijk op de ingangsdatum van het ouderdomspensioen is gehuwd, dan wel een geregistreerd partnerschap is aangegaan in de zin van boek 1 van het Burgerlijk Wetboek, dan wel ongehuwd samenwoont op basis van een notarieel verleden samenlevingsovereenkomst. Voor de wijze van vaststelling van het partnerpensioen wordt geen onderscheid gemaakt tussen genoemde drie categorieën partners. Bij echtscheiding, ontbinding na scheiding van tafel en bed, ontbinding van het geregistreerd partnerschap, dan wel ontbinding van het samenlevingscontract, heeft de ex-partner recht op bijzonder partnerpensioen.

Wezenpensioen: Het wezenpensioen is gelijk aan:

- 20% van het ouderdomspensioen, indien er een wees is;
- 35% van het ouderdomspensioen, indien er twee wezen zijn;
- 45% van het ouderdomspensioen, indien er drie of meer wezen zijn.

Indien er meerdere wezen zijn, wordt het wezenpensioen evenredig verdeeld over alle wezen. Voor volle wezen wordt het wezenpensioen verdubbeld.

Part-time medewerkers: Voor part-time medewerkers wordt een pensioen opgebouwd naar rato van het percentage dat de medewerker werkzaam is.

Premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid: De deelnemer die recht heeft op een uitkering krachtens de WAO of de WIA komt in aanmerking voor premievrije voortzetting van de pensioenopbouw indien en zolang zijn arbeidsongeschiktheid meer bedraagt dan 80%.

Toeslagverlening: Indien en voor zover de financiële middelen van het fonds dit toelaten worden er jaarlijks per 1 januari toeslagen verleend op de opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten. Bij de toeslagverlening wordt onderscheid gemaakt tussen actieve deelnemers en inactieve deelnemers (pensioengerechtigden en gewezen deelnemers).

De toeslagverlening van degenen die voorafgaand aan het tijdstip van toeslagverlening actief deelnemer waren, vindt maximaal plaats met de gemiddelde CAO-loonstijging bij INVISTA (Nederland) B.V. over de periode januari-januari van het afgelopen kalenderjaar. Het bestuur beslist evenwel jaarlijks in hoeverre de pensioenaanspraken worden aangepast. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is een reserve gevormd.

De toeslagverlening van degenen die voorafgaand aan het tijdstip van toeslagverlening inactief waren, vindt maximaal plaats met de stijging van de afgeleide consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens, zoals vastgesteld door het CBS, over de verstreken periode oktober - oktober van het afgelopen kalenderjaar. Het bestuur beslist evenwel jaarlijks in hoeverre de pensioenrechten en pensioenaanspraken worden aangepast. Er wordt voor deze voorwaardelijke toeslagverlening geen reserve gevormd en er wordt geen premie betaald. De toeslagverlening wordt uit het beleggingsrendement gefinancierd.

Flexibilisering: De (gewezen) deelnemers hebben op de pensioendatum de volgende flexibele keuzemogelijkheden:

- Uitruil van ouderdomspensioen en partnerpensioen onderling;
- Vervroegde uitkering van het ouderdomspensioen en wel tussen de 60-jarige en 67-jarige leeftijd;
- Uitruil van een deel van het ouderdomspensioen in een AOW-overbruggingspensioen in geval van vervroegde uitkering van het ouderdomspensioen;
- Deeltijdpensioering in combinatie met vervroegde uitkering van het ouderdomspensioen;
- Variabele uitkering van het ouderdomspensioen.

Bij gebruikmaking van de flexibiliseringsmogelijkheden worden de opgebouwde pensioenaanspraken aangepast op basis van door het fonds vastgestelde tabellen. Deze tabellen worden periodiek door het pensioenfonds gewijzigd.

Excedentregeling

Pensioengevend salaris: Het pensioengevend salaris voor werknemers die werkzaam zijn bij de INVISTA (Nederland) B.V. vestigingen Dordrecht en Rozenburg is gelijk aan 13,96 maal het bruto maandsalaris van de deelnemer, inclusief de ploegentoeslag en exclusief de afbouwtoeslag. Het pensioengevend salaris voor werknemers die werkzaam zijn bij de INVISTA (Nederland) B.V. vestiging Born is gelijk aan 12,96 maal het bruto maandsalaris van de deelnemer, inclusief de ploegentoeslag, de uitvoeringstoeslag, de diplomatoeslag, en de vakantietoeslag en exclusief de afbouwtoeslag. Het pensioengevend salaris is gemaximeerd. Per 1 januari 2015 bedraagt het maximum pensioengevend salaris € 100.000,-.

Franchise: De franchise is gelijk aan het maximaal in aanmerking te nemen jaarsalaris in de basisregeling (de salariscensuur). Per 1 januari 2015 bedraagt deze € 35.244,- en wordt jaarlijks per 1 januari verhoogd met de gemiddelde (CAO-) loonstijging bij alle vestigingen van INVISTA (Nederland) B.V.

Pensioengrondslag: De pensioengrondslag is gelijk aan het pensioengevend salaris verminderd met de franchise (zijnde de salariscensuur).

Bij een verlaging van de pensioengrondslag blijven de reeds opgebouwde pensioenaanspraken behouden.

Toetredingsleeftijd: De toetredingsleeftijd is 21 jaar.

Beschikbare premie en besteding: De grootte van de te verkrijgen pensioenen is afhankelijk van de voor de verzekering daarvan te stellen premie. De beschikbare premie wordt afgeleid van de pensioengrondslag en gedurende het deelnemerschap per

jaar beschikbaar gesteld. De beschikbaar te stellen premie op jaarbasis is gelijk aan een leeftijdsafhankelijk percentage van de pensioengrondslag en is als volgt vastgesteld:

Leeftijdscategorie	Beschikbare Premie
Van 21 tot 25 jaar	5,3%
Van 25 tot 30 jaar	6,4%
Van 30 tot 35 jaar	7,7%
Van 35 tot 40 jaar	9,3%
Van 40 tot 45 jaar	11,3%
Van 45 tot 50 jaar	13,6%
Van 50 tot 55 jaar	16,5%
Van 55 tot 60 jaar	20,0%
Van 60 tot 65 jaar	24,3%
Van 65 tot 67 jaar	28,0%

De beschikbare premie wordt besteed voor de verzekering van een ouderdoms-, partnerpensioen en/of wezenpensioen ten behoeve van de (gewezen) deelnemer, zijn partner c.q. pensioengerechtigde kinderen, zoals vermeld in de basisregeling.

De aanwending van de premie vindt jaarlijks plaats op basis van de door het fonds jaarlijks vastgestelde aanwendfactoren.

Nieuw Financieel Toetsingskader per 1 januari 2015

Dit hoofdstuk geeft een toelichting op de wijzigingen die vanaf 2015 van kracht zijn voor pensioenfondsen in het kader van het nieuw Financiële Toetsingskader (nieuwe FTK).

Het nieuwe FTK omvat de financiële eisen waaraan pensioenfondsen moeten voldoen. Belangrijkste doel van de nieuwe regels is een robuust toekomstbestendig pensioenstelsel waarin het pensioenvermogen stabiel wordt beheerd en een evenwichtige verdeling van lusten en lasten plaatsvindt tussen generaties.

Beleidsdekkingsgraad

Het nieuwe FTK leidt tot een compleet contract waarin fondsbeslissingen minder afhankelijk zijn van dagkoersen. Sociale partners en pensioenfondsen dienen vooraf openlijk te communiceren over de verdeling van financiële risico's tussen jongeren en ouderen. Zo dient de dekkingsgraad gedefinieerd te worden, waarboven volledige indexatie wordt verleend en dient vastgelegd te worden welke maatregelen genomen worden bij een lage dekkingsgraad. Het gaat hierbij om de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad, genaamd de beleidsdekkingsgraad. Het pensioenfonds moet zijn beslissingen in ieder geval baseren op de beleidsdekkingsgraad. Het fonds is hierdoor minder gevoelig voor dagkoersen. Aan de hand van de beleidsdekkingsgraad wordt bepaald of het pensioenfonds in een tekortsituatie verkeert, of een pensioenverlaging noodzakelijk is en of toeslagverlening gegeven kan worden. Voor een nadere toelichting ten aanzien van de beleidsdekkingsgraad van het fonds wordt verwezen naar de paragraaf "Financiële positie van het pensioenfonds".

Toeslagverlening

Toeslagen mogen verleend worden vanaf een beleidsdekkingsgraad van 110%. Daarnaast moet de gegeven toeslag toekomstbestendig zijn. Dit betekent dat het eigen vermogen boven de beleidsdekkingsgraad hoog genoeg moet zijn om de toegezegde toeslagverlening ook in de toekomst te kunnen financieren. Voor een nadere toelichting ten aanzien van het toeslagbeleid van het fonds wordt verwezen naar de paragraaf "Toeslagbeleid".

Premie

Om fluctuaties in de hoogte van de premie te voorkomen blijft het mogelijk om de kostendekkende premie vast te stellen met een methodiek van premiedemping. Deze demping kan daarbij plaatsvinden op basis van een 10-jaars gemiddelde rente of op basis van een prudent verwacht rendement. Wordt voor de laatste optie gekozen dan moet het verwacht rendement verminderd worden met de verwachte inflatie van minimaal 2%. Voor een nadere toelichting ten aanzien van het premiebeleid van het fonds wordt verwezen naar de paragraaf "Kostendekkende, gedempte en feitelijke premie 2015".

Nieuwe herstelplansystematiek

Een pensioenfonds moet een herstelplan indienen wanneer de beleidsdekkingsgraad onder de vereiste dekkingsgraad op basis van het strategisch beleggingsbeleid ligt. Dit moet binnen 3 maanden na constatering van het tekort. Doel van deze nieuwe systematiek voor herstelplannen is dat de gevolgen van dalingen in de beleidsdekkingsgraad direct worden vertaald in het nemen van maatregelen, zoals het aanpassen van de premie, het verlagen van de toeslag of in het uiterste geval een pensioenverlaging. De maatregelen mogen over maximaal 10 jaar worden gespreid, ze moeten generatie-evenwichtig zijn en een pensioenfonds moet binnen 10 jaar weer terug zijn op het niveau van de vereiste dekkingsgraad. Elk jaar wordt de financiële situatie van het fonds opnieuw bezien; is de beleidsdekkingsgraad na 1 jaar lager dan de vereiste dekkingsgraad, dan dient het pensioenfonds opnieuw een herstelplan in, waaruit blijkt hoe het fonds weer binnen de gekozen hersteltermijn van maximaal 10 jaar herstelt naar de vereiste dekkingsgraad.

Het herstelplan vervalt zodra de beleidsdekkingsgraad gelijk is aan de vereiste dekkingsgraad. Tot slot is met het nieuw FTK een belangrijke regel geïntroduceerd en dat is dat de beleidsdekkingsgraad van een pensioenfonds niet langer dan vijf achtereenvolgende jaren onder de minimaal vereiste dekkingsgraad mag liggen. Indien dit wel het geval is en de actuele dekkingsgraad lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad, dan dient de actuele dekkingsgraad direct hersteld te worden naar de minimaal vereiste dekkingsgraad. Dit kan door een bijstorting van de werkgever of door een pensioenverlaging. Voor een nadere toelichting ten aanzien van de financiële positie van het fonds wordt verwezen naar de paragraaf "Financiële positie van het pensioenfonds".

Pensioenverlaging

Om weer financieel solvabel te worden, blijven pensioenverlagingen het laatste redmiddel. Zijn er geen maatregelen meer voorhanden, is de beleidsdekkingsgraad 5 jaar achter elkaar lager dan de minimaal vereiste dekkingsgraad én is de actuele dekkingsgraad lager dan de minimaal vereiste dekkingsgraad, dan moet het pensioenfonds de pensioenen verlagen. Ook als een pensioenfonds in een herstelsituatie niet binnen de gekozen hersteltermijn van maximaal 10 jaar naar het vereist eigen vermogen kan toegroeien moet het pensioenfonds de pensioenen verlagen. De pensioenverlaging mag over een periode van maximaal 10 jaar worden gespreid en moet ten minste tijdsevenredig plaatsvinden. Heeft een pensioenfonds een sterk vergrijsd deelnemersbestand, is het voornemens te liquideren of is er een grote waardeoverdracht aanstaande, dan kan DNB het pensioenfonds verplichten de hersteltermijn te verkorten.

Het inhalen van toeslagverlening en het herstellen van pensioenverlagingen

Om in het verleden gemiste toeslagverlening in te halen en om pensioenverlagingen te herstellen, gelden soortgelijke voorwaarden. Ten eerste moet er voldoende vermogen aanwezig zijn om de reguliere toeslagambitie in de toekomst te kunnen realiseren. Daarnaast mag slechts één vijfde deel van het overschot gebruikt worden voor inhaalindexatie of voor herstel van een pensioenverlaging. Het overschot is daarbij gedefinieerd als het verschil tussen de beleidsdekkingsgraad en de benodigde dekkingsgraad om volledig te indexeren of het verschil tussen de beleidsdekkingsgraad en de vereiste dekkingsgraad. Het kleinste verschil is leidend voor het inhalen van toeslagverlening of voor het herstellen van een pensioenverlaging.

Haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets toetst de financiële opzet van het fonds en toetst of het verwachte pensioenresultaat voldoet aan de door het fonds zelf gestelde normen onder meerdere scenario's. Deze scenario's worden door DNB voorgeschreven. Het pensioenfonds zelf

definieert hoe ver het pensioenresultaat mag wegzakken. Blijkt uit de haalbaarheidstoets dat het verwachte pensioenresultaat niet voldoet aan deze eigen norm, dan moet dit gecommuniceerd worden aan de achterban én sociale partners en leidt dit er mogelijk toe dat het pensioencontract herzien wordt. Voor een nadere toelichting ten aanzien van de in 2015 uitgevoerde haalbaarheidstoets wordt verwezen naar de paragraaf "Haalbaarheidstoets en vaststelling risicohouding".

Vereist eigen vermogen onder het nieuwe FTK

Het vereist eigen vermogen stijgt ten opzichte van het vereist eigen vermogen onder het oude FTK. Dat komt door de gewijzigde rekenregels, waarmee onder het nieuwe FTK het vereist eigen vermogen vastgesteld wordt. Het vereist eigen vermogen blijft een belangrijk criterium, omdat het onder andere een rol speelt bij de premiestelling, de beoordeling of het fonds zich in een herstelsituatie bevindt, de beoordeling of het fonds een pensioenverlaging moet doorvoeren en of een toeslag verleend mag worden. Voor een nadere toelichting ten aanzien van het vereist eigen vermogen van het fonds wordt verwezen naar de paragraaf "Financiële positie van het pensioenfonds".

Kostendekkende, gedempte en feitelijke premie 2015

Artikel 129 van de Pensioenwet schrijft voor dat de te ontvangen feitelijke premie ten minste gelijk dient te zijn aan de conform de ABTN vastgestelde kostendekkende premie. Een premiekorting is alleen toegestaan als aangetoond kan worden dat naast de onvoorwaardelijke verplichting en het vereist eigen vermogen ook voldoende vermogen aanwezig is om de voorwaardelijke toeslagen te kunnen nakomen.

Het bestuur heeft besloten om voor de premiestelling 2015 gebruik te maken van de overgangsregeling voor het (ongewijzigd) toepassen van het Financieel Toetsingskader dat in 2014 van toepassing was. Er is in 2015 dus nog geen rekening gehouden met de regelgeving conform het nieuwe Financieel Toetsingskader (nFTK). Het pensioenfonds heeft voor het premiebesluit voor 2015 dan ook het reguliere premiebeleid in acht genomen. Dit betreft een gedempt premiebeleid rekening houdend met een gedempte rekenrente van 4,5%. Dit betekent dat de feitelijke premie voor 2015 is vastgesteld op basis van de gedempte kostendekkende premie. De feitelijke premie bedraagt € 2.721.000,- en deze is hoger dan de gedempte kostendekkende premie van € 2.452.000,-. De kostendekkende premie bedraagt ad € 3.636.000,-. Op basis van het gedempt premiebeleid is de feitelijke premie over 2015 kostendekkend. De feitelijke premie ad € 2.721.000,- bestaat uit de gedempte kostendekkende premie, aangevuld met een premiemarge van € 269.000,-. Voor een verdere cijfermatige toelichting, zie pagina 73.

De gedempte kostendekkende premie is als volgt samengesteld:

- Actuarieel benodigd	1.322
- Risicopremies overlijden en arbeidsongeschiktheid	30
- Opslag in stand houden vereist vermogen	196
- Opslag voor uitvoeringskosten	593
- Actuarieel benodigd ten behoeve van indexatiereserve	311
	<hr/>
	2.452

Gezien het bovenstaande is de actuaris van mening dat de feitelijke premie over boekjaar 2015 toereikend is.

Premiebeleid 2016

Voor wat betreft de regelgeving in het nieuw Financieel Toetingskader op het terrein van de premiestelling, blijft het mogelijk om de kostendekkende premie vast te stellen met een methodiek van premiedemping. Dit om sterke fluctuaties in de hoogte van de premie te voorkomen. De voornoemde demping kan plaatsvinden op basis van een 10-jaars gemiddelde rente of op basis van een prudent verwacht rendement. Het pensioenfonds heeft de wijze van vaststelling van de kostendekkende premie gedurende 2015 hierop aangepast. Dit heeft geresulteerd in een gewijzigde vaststelling van de gedempte kostendekkende premie vanaf de premiestelling

2016. Het bestuur heeft naar aanleiding hiervan besloten om voor de premiedempingsmethodiek uit te gaan van een 10-jaars gemiddelde rente.

Toeslagbeleid

Toeslagen mogen onder het nieuw Financieel Toetsingskader pas verleend worden vanaf een beleidsdekkingsgraad van 110%. Daarnaast moet de gegeven toeslag toekomstbestendig zijn. Dit betekent dat het eigen vermogen boven de beleidsdekkingsgraad hoog genoeg moet zijn om de toegezegde toeslagverlening ook in de toekomst te kunnen financieren. In de praktijk impliceert dit voor een gemiddeld pensioenfonds dat een toeslag van 1% mogelijk wordt bij een beleidsdekkingsgraad van 120% en een toeslag van 2% bij een beleidsdekkingsgraad van 130%.

Incidentele toeslagen voor in het verleden niet toegekende toeslagen of doorgevoerde korting(en) van pensioenaanspraken zullen alleen toegekend worden, als dit geen gevolgen heeft voor de toekomstbestendigheid van de reguliere toeslagverlening. De beleidsdekkingsgraad mag door het geven van een incidentele toeslag niet lager worden dan de vereiste dekkingsgraad. Daarnaast zal het fonds niet meer dan 1/5e van het overschot hiervoor aanwenden.

Indien en voor zover de financiële middelen van het fonds dit toelaten worden er jaarlijks per 1 januari toeslagen verleend op de opgebouwde pensioenaanspraken (voorwaardelijke toeslagverlening). Bij de toeslagverlening wordt onderscheid gemaakt tussen actieve en inactieve deelnemers (gewezen deelnemers en gepensioneerden):

- De toeslagverlening aan actieve deelnemers, vindt maximaal plaats met de gemiddelde CAO-loonstijging bij INVISTA (Nederland) B.V. over de periode januari-januari van het afgelopen kalenderjaar. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening wordt een reserve gevormd. Het bestuur beslist evenwel jaarlijks in hoeverre de pensioenaanspraken worden aangepast.
- De toeslagverlening aan inactieve deelnemers, vindt maximaal plaats met de stijging van de afgeleide consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens, zoals vastgesteld door het CBS, over de verstreken periode oktober - oktober van het afgelopen kalenderjaar. Er wordt voor deze voorwaardelijke toeslagverlening geen reserve gevormd en geen premie betaald. De toeslagverlening wordt uit het beleggingsrendement gefinancierd. Het bestuur beslist evenwel jaarlijks in hoeverre de pensioenaanspraken worden aangepast.

Jaarlijks worden de volgende elementen aan de indexatiereserve, bestemd voor de toeslagverlening van de actieve deelnemers, toegevoegd:

- het saldo van de beschikbare overrente (onder aftrek van de beheerskosten voor het gesepareerde depot) toe te rekenen aan de voorziening pensioenverplichtingen voor actieve deelnemers, hierbij rekening houdend met de financiële positie van het fonds;
- een jaarlijkse bijdrage van 4% van de pensioengrondslag conform de pensioenregeling die vóór 1 januari 2006 van toepassing was;
- het behaalde rendement op de indexatiereserve over het afgelopen boekjaar.

Rendementen behaald over reserves anders dan de indexatiereserve komen ten goede aan de financiële positie van het pensioenfonds. Aan de indexatiereserve worden, in het geval dat toeslagen worden verleend aan de actieven, de kosten voor deze toeslagen aan de indexatiereserve onttrokken.

De indexatiereserve is niet beklemd en wordt bij vaststelling van de dekkingsgraad bij het beschikbare vermogen opgeteld.

Per 1 januari 2013 zijn geen toeslagen verleend aan zowel actieve als inactieve deelnemers. Per 1 januari 2014 is aan actieve deelnemers een toeslag toegekend van 0,35% en aan inactieve deelnemers een toeslag van 0,21%. Het bestuur heeft eind 2014 een besluit genomen om op basis van het destijds geldende toeslagbeleid per 1 januari 2015 geen toeslag te verlenen aan zowel de actieve als de inactieve deelnemers. De belangrijkste overwegingen om geen toeslag te verlenen waren gelegen in het feit dat de dekkingsgraad op basis van de actuele swapmarktrente ultimo 2014 naar verwachting onder de 105% zou uitkomen, alsmede de inzichten die het bestuur op dat moment had omtrent de financiële impact van het nFTK per 1 januari 2015. Het bestuur heeft, gelet op de financiële

positie van het pensioenfonds ultimo 2015, besloten om per 1 januari 2016 eveneens geen toeslagen te verlenen aan zowel de actieve als de inactieve deelnemers. De belangrijkste overwegen om geen toeslag te verlenen waren gelegen in het feit dat de beleidsdekkingsgraad ultimo 2015 slechts licht boven 110% uitkwam, namelijk 110,5%. Gelet op het feit dat het pensioenfonds zich ultimo 2015 nog steeds in reservetekort bevond, alsmede de vooruitzichten dat de beleidsdekkingsgraad van het fonds in 2016 verder zal gaan dalen, heeft het bestuur besloten om geen toeslagen te verlenen per 1 januari 2016.

Kortingen

De pensioenaanspraken en ingegane pensioenen zullen uitsluitend conform artikel 134 Pensioenwet worden verminderd, indien:

- de beleidsdekkingsgraad lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad of lager is dan de vereiste dekkingsgraad;
- het fonds niet in staat is om binnen een redelijke termijn te beschikken over het minimaal vereist eigen vermogen of het vereist eigen vermogen zonder dat de belangen van deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden, andere aanspraakgerechtigden of de werkgever onevenredig worden geschaad; en
- alle overige beschikbare sturingsmiddelen, met uitzondering van het beleggingsbeleid, zijn ingezet in het (geactualiseerde) herstelplan.

Het pensioenfonds informeert de deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgever schriftelijk over een besluit tot vermindering van pensioenaanspraken en pensioenrechten. Een vermindering kan op zijn vroegst één maand na deze informatieverstrekking worden doorgevoerd.

Financiële positie van het pensioenfonds

Het belegd vermogen van het pensioenfonds (inclusief liquide middelen) nam gedurende het verslagjaar toe met € 3,5 miljoen tot € 153,5 miljoen (2014: € 150,0 miljoen). Het gemiddelde rendement op basis van total return bedroeg in 2015: 2,9% (2014: 30,5%).

Bij de vaststelling van de voorziening pensioenverplichtingen ultimo 2015 wordt rekening gehouden met de actuele levensverwachting. Mensen leven steeds langer en ontvangen dus langer pensioen. Stichting Pensioenfonds Invista heeft daar in de vaststelling van de voorziening pensioenverplichtingen al rekening mee gehouden door deze per 31 december 2014 vast te stellen op basis van de nieuwe Prognosetafel AG2014 met toepassing van leeftijdsafhankelijke correctiefactoren op de sterftkansen. Het pensioenfonds heeft in 2015 onderzocht in hoeverre de gehanteerde leeftijdsafhankelijke correctiefactoren op de sterftkansen nog actueel zijn. Naar aanleiding hiervan heeft het bestuur besloten om deze correctiefactoren per 31-12-2015 te wijzigen. Deze wijziging heeft geleid tot een daling van de voorziening pensioenverplichtingen ultimo 2015. De voorziening pensioenverplichtingen bedroeg per 31 december 2015 € 139,2 miljoen.

De berekening van deze voorziening pensioenverplichtingen heeft plaatsgevonden op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Deze rentecurve wordt voor de looptijden vanaf 20 jaar gebaseerd op de zogenoemde Ultimate Forward Rate (UFR), een kunstmatig vastgesteld renteniveau dat een lange termijn inschatting vormt van de toekomstige rente. Voor de looptijden tot 20 jaar wordt de marktrente gehanteerd. Omdat de UFR-rentecurve hoger ligt dan de actuele swapmarkt rentecurve is de dekkingsgraad op basis van de UFR-rentecurve eind 2015 hoger dan de dekkingsgraad op basis van de actuele swapmarkt rentecurve. In de praktijk kunnen pensioenfondsen op de financiële markten niet tegen deze UFR-rente, beleggen of risico's afdekken. Daardoor kan het renterisico op de waardeontwikkeling van de pensioenverplichtingen op basis van de UFR-rente minder goed worden beheerst. Als uitkomst daarvan is reeds in 2013 besloten om de pensioenverplichtingen ook op basis van de marktrente te bepalen en aan de vermogensbeheerder opdracht gegeven om het renterisico op basis daarvan strategisch voor 65% af te dekken.

Op basis van het hiervoor genoemd vermogen en de voorziening pensioenverplichtingen, bedraagt de aan DNB gerapporteerde dekkingsgraad (op basis van UFR) van het pensioenfonds per 31 december 2015 109,8%. Naast deze dekkingsgraad stelt het pensioenfonds nog steeds een dekkingsgraad vast op basis van de marktrente. Deze bedroeg ultimo 2015 105,5%.

Beleidsdekkingsgraad en reële dekkingsgraad

Onder het nieuw Financieel Toetsingskader is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen. Alle beleidsmaatregelen moeten gebaseerd worden op deze beleidsdekkingsgraad. Mede aan de hand van de beleidsdekkingsgraad wordt bepaald of het pensioenfonds in een tekortsituatie verkeert, of een pensioenverlaging noodzakelijk is en of toeslagverlening gegeven kan worden. De beleidsdekkingsgraad van het fonds bedroeg ultimo 2015 110,5%.

Het nFTK verplicht pensioenfondsen ook nog om één keer per jaar aan DNB de zogenoemde reële dekkingsgraad te rapporteren en deze tevens in het jaarverslag te vermelden. In de berekening van de reële dekkingsgraad wordt ook de verwachte stijging van de prijzen meegenomen als pensioenverplichting. Daardoor worden de totale pensioenverplichtingen van het pensioenfonds dus hoger. In deze wettelijke berekening wordt gerekend met een vaste inflatie van 2% per jaar. Voor pensioenfonds Invista bedraagt de reële dekkingsgraad ultimo 2015 88,9%.

Vereist eigen vermogen en herstelplan

Het vereist eigen vermogen onder het nFTK bedroeg per 31 december 2014 117,9%. De beleidsdekkingsgraad bedroeg 111,4% per 1 januari 2015 en lag daarmee onder de vereiste dekkingsgraad. Het pensioenfonds verkeerde daarmee per 1 januari 2015 in een situatie van reservetekort. Het fonds was hierdoor verplicht om uiterlijk 1 juli 2015 een nieuw herstelplan in te dienen bij DNB. Het fonds heeft het herstelplan in juni 2015 bij DNB ingediend. In dit herstelplan is vastgelegd welke maatregelen worden ingezet om binnen de door het bestuur gekozen hersteltermijn van 5 jaar het vereist eigen vermogen te behalen. Bij deze keuze is rekening gehouden met de belangen van de verschillende groepen. Zo heeft men rekening gehouden met het feit dat gepensioneerden direct geraakt worden door eventuele kortingen. Derhalve is niet gekozen voor een zo kort mogelijke hersteltermijn waarbij korten eerder aan de orde is. Voor de actieven en slapers is een langere hersteltermijn nadelig; tekorten worden dan immers vooruitgeschoven. Het bestuur heeft gekozen om voor de middenweg te gaan. Het herstel zal naar verwachting binnen de gestelde termijn plaatsvinden door het verwachte toekomstige rendement en door het niet of slechts gedeeltelijk indexeren van de pensioenaanspraken en pensioenuitkeringen.

In het betreffende herstelplan bleek geen maatregel tot korten van pensioenaanspraken en –rechten noodzakelijk.

De vereiste dekkingsgraad bedroeg per 31 december 2015 120,2%. Aangezien de beleidsdekkingsgraad ultimo december 2015 110,5% bedroeg, bevindt het fonds zich nog steeds in een situatie van tekort. Het fonds is hiermee verplicht om vóór 1 april 2016 wederom een nieuw herstelplan in te dienen bij DNB.

Haalbaarheidstoets en vaststelling risicohouding

Haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets vervangt met ingang van 1 januari 2015 de continuïteitsanalyse en de consistentietoets. In de haalbaarheidstoets wordt een projectie van de financiële situatie van het pensioenfonds voor een lange periode (60 jaar) gemaakt voor een veelvoud aan door DNB gepubliceerde economische scenario's (stochastische analyse).

De haalbaarheidstoets heeft als doel inzicht te geven in:

- de gevolgen van de financiële opzet van het fonds;
- de verwachtingen en risico's, met name ten aanzien van koopkrachtbehoud;
- de consistentie en evenwichtigheid van het beleid;
- de haalbaarheid en consistentie van het premiebeleid;
- de herstelkracht van het fonds.

De belangrijkste uitkomst waarnaar gekeken wordt in de haalbaarheidstoets is het pensioenresultaat. Dit is een maatstaf voor koopkrachtbehoud. Er is een aanvangshaalbaarheidstoets en vervolgens een jaarlijkse haalbaarheidstoets. De aanvangshaalbaarheidstoets dient te worden uitgevoerd ingeval van een aanpassing van de pensioenregeling dan wel ingeval van significante wijzigingen. Ook bij de inwerkingtreding van het nFTK diende een aanvangshaalbaarheidstoets te worden uitgevoerd. Het bestuur heeft in verband met de invoering van het nieuw Financieel Toetsingskader vóór 1 oktober 2015 een dergelijke aanvangshaalbaarheidstoets uitgevoerd. Door middel van de haalbaarheidstoets zal jaarlijks beoordeeld worden in hoeverre nog steeds wordt voldaan aan de gekozen normen. Indien hier niet aan voldaan wordt, treden het pensioenfonds en sociale partners hierover in overleg.

Risicohouding

Binnen het beleid van het pensioenfonds neemt de risicohouding een belangrijke plaats in. De risicohouding is de mate waarin het pensioenfonds bereid is beleggingsrisico's te lopen om de doelstellingen van het pensioenfonds te realiseren (de risicobereidheid) en de mate waarin het pensioenfonds beleggingsrisico's kan lopen gegeven de kenmerken van het pensioenfonds (het risicodraagvlak). De risicohouding is vastgesteld door het bestuur na overleg met de sociale partners en de organen van het fonds. De sociale partners hebben hiermee vervolgens ingestemd. De risicohouding komt voor de lange termijn tot uitdrukking in de door het fonds gekozen ondergrenzen voortvloeiend uit de haalbaarheidstoets en voor de korte termijn in de hoogte van het vereist eigen vermogen of een bandbreedte hiervoor.

Risicohouding op de korte termijn

Het strategisch beleggingsbeleid zoals dat door het pensioenfonds is vastgesteld is mede gebaseerd op de risicohouding. Het risicoprofiel dat uit het beleggingsbeleid voortvloeit, kan worden vertaald in een vereist eigen vermogen (de risicohouding op korte termijn). Dit vereist eigen vermogen mag zich bevinden tussen 109% en 120%. Indien door wijziging van de (markt)omstandigheden het vereist eigen vermogen structureel buiten deze bandbreedte terechtkomt of door een aanpassing van het fondsbeleid het vereist eigen vermogen buiten deze bandbreedte terechtkomt, treedt het fondsbestuur in overleg met sociale partners.

Risicohouding op de lange termijn

Het bestuur heeft de risicohouding voor de lange termijn geconcretiseerd door op basis van de uitgevoerde aanvangshaalbaarheidstoets de navolgende ondergrenzen te stellen aan het pensioenresultaat:

Het verwachte pensioenresultaat, startend vanuit de beleidsdekkingsgraad per 1 januari 2015 (111,4%), bedraagt 96%. Het bestuur heeft hierbij een ondergrens van 84% gedefinieerd. Bij deze ondergrens kan naar verwachting de helft van de geambieerde toeslagen waargemaakt worden.

Het verwachte pensioenresultaat, startend vanuit de vereiste dekkingsgraad op basis van het nFTK per 1 januari 2015 (117,9%), bedraagt 103%. Het bestuur heeft hierbij een ondergrens van 90% gedefinieerd.

Startend vanuit de feitelijke dekkingsgraad mag de afwijking tussen het verwachte pensioenresultaat en het pensioenresultaat in het slecht weer scenario (dit is op basis van de regelgeving het 5% percentiel) maximaal 52% zijn. Hierbij heeft het bestuur als uitgangspunt genomen dat in het slecht weer scenario gemiddeld gezien geen toeslagen gegeven kunnen worden, maar ook geen kortingen toegepast hoeven te worden.

Met bovenstaande uitkomsten en ondergrenzen wordt bij de aanvangshaalbaarheidstoets aan alle normen voldaan. Bij de uitvoering van de jaarlijkse haalbaarheidstoets zal beoordeeld worden in hoeverre nog steeds wordt voldaan aan de gekozen normen. Indien hier niet aan voldaan wordt, treden het pensioenfonds en sociale partners hierover in overleg. Indien nodig zullen hierna maatregelen getroffen worden om de financiële opzet van het fonds te verbeteren. Indien daar geen mogelijkheden toe zijn kan het bestuur ook besluiten om de ondergrenzen te verlagen. Hierover zullen alle belanghebbenden dan moeten worden geïnformeerd.

Herverzekering

De pensioenaanspraken worden in eigen beheer opgebouwd. De risico's van overlijden en arbeidsongeschiktheid heeft het pensioenfonds verzekerd bij Nationale Nederlanden te Den Haag.

Ten behoeve van het overlijdensrisico worden jaarlijks de risicokapitalen verzekerd. Het risicokapitaal is gelijk aan de contante waarde van een direct ingaand partnerpensioen, verminderd met de, ten behoeve van de betreffende deelnemer, aanwezige voorziening voor ouderdomspensioen.

Onder het arbeidsongeschiktheidsrisico wordt verstaan de premievrije voortzetting van de pensioenopbouw. De dekking van de premievrijstelling omvat de uitkering van een rente bij langdurige arbeidsongeschiktheid van een deelnemer ter grootte van de gelijkblijvende jaarpremie, welke voor de opbouw van de reglementaire pensioenaanspraken noodzakelijk is.

Per 1 januari 2012 is er door een wijziging van de Pensioenwet een wettelijk verbod op het aangaan van herverzekeringsconstructies met verzekeraars op basis van kapitaalcontracten in werking getreden. Hierbij is evenwel een overgangstermijn van vijf jaar van kracht geworden voor pensioenfonds welke reeds op basis van bestaande kapitaalcontracten zijn herverzekerd. Begin 2013 heeft het bestuur besloten om het bestaande kapitaalcontract met Nationale Nederlanden, met inachtneming van enkele inhoudelijke wijzigingen, te verlengen tot maximaal 31-12-2016. Het bestuur is, in samenspraak met de werkgever, reeds in 2015 begonnen met het analyseren van de toekomstige uitvoeringsmogelijkheden per 1 januari 2017. Dit zal verder beslag gaan krijgen gedurende 2016.

Verwachte wijzigingen in het komend jaar

Per 1 januari 2016 heeft de onderneming INVISTA Polyester B.V. zich aangesloten bij Pensioenfonds Invista en zijn de werknemers van INVISTA Polyester B.V. gaan deelnemen in de pensioenregeling van het pensioenfonds. Dit heeft, naast het opnemen van deze deelnemers in de pensioenadministratie, geleid tot noodzakelijke aanpassingen van de diverse fondsdocumenten, zoals de pensioenreglementen, de ABTN, de opstelling van een nieuwe uitvoeringsovereenkomst tussen INVISTA Polyester B.V. en het fonds per 1 januari 2016 en de opstelling van separate pensioenbrochures.

Het bestuur zal zich gedurende 2016 voornamelijk bezig houden met het analyseren van de toekomstige uitvoeringsmogelijkheden in verband met de beëindiging van het bestaande kapitaalcontract met Nationale Nederlanden per 31-12-2016 om uiteindelijk tot besluitvorming hieromtrent te kunnen komen gedurende 2016.

Tenslotte zal het bestuur in 2016 overgaan tot de uitvoering van een ALM-studie, de opstelling van een nieuw herstelplan en de jaarlijkse haalbaarheidstoets.

Overzicht verzekerdenbestand

	Deelnemers	Gewezen deelnemers	Pensioen-gerechtigden
Stand per 31 december 2014	276	334	99
Mutaties door:			
– Nieuwe toetreding	9	0	0
– Ontslag met premievrije aanspraak	-5	5	0
– Waardeoverdracht	0	-4	0
– Overlijden	0	-2	-1
– Afkoop	0	0	0
– Ingang pensioen	0	-17	17
– Andere oorzaken ¹⁾	0	19	-17
Mutaties per saldo	4	1	-1
Stand per 31 december 2015	280	335	98

Specificatie pensioengerechtigden

	2015	2014
Ouderdompensioen	79	82
Partnerpensioen	16	14
Wezenpensioen	3	3
	98	99

1) Dit betreft hoofdzakelijk expiraties.

Beleggingenparagraaf

Terugblik

Economie

De groei van de wereldeconomie bedroeg in 2015 2,9%, na een groei van 3,1% in 2014. Deze min of meer stabiele groei trad op tegen de achtergrond van uiteenlopende ontwikkelingen. In de ontwikkelde landen nam de groei toe van 1,5% in 2014 naar circa 1,9%. Het groeitempo in de opkomende landen nam af van 5,1% in 2014 naar 4,1% vorig jaar. De wereldwijde inflatie stabiliseerde in 2015 op een laag niveau, als gevolg van onbenutte capaciteit en aanzienlijk lagere grondstoffenprijzen.

Het voorzichtige herstel in de ontwikkelde landen zette door dankzij een veerkachtige private sector. De consumptie en de huizenmarkt profiteerden in deze regio van de aantrekkende arbeidsmarkt, de lage energieprijzen en een accommoderend monetair beleid. De export en de industriële productie vertraagden in vele landen vanwege de zwakkere buitenlandse vraag.

De groei in de opkomende markten zwakte voor het vijfde jaar op rij af. Debet hieraan waren een tragere groei in China, dalende grondstoffenprijzen, lage winstmarges, hoge schulden in de private sector, het uitblijven van politieke hervormingen en kapitaaluitstroom. In de opkomende markten was de verslechtering vooral zichtbaar in de grondstoffen-producerende landen, zoals Brazilië en Rusland. De vertraging in China zette door. Meer bedrijvigheid in de dienstensector en een sterke consumptie wisten de structurele zwakte in de industriële sector en in de investeringen slechts deels te compenseren. India was van de opkomende markten één van de weinige positieve uitzonderingen.

Het aanbodoverschot van olie in de wereld zorgde in 2015 andermaal voor een sterke daling van de olieprijs. Na de forse daling van de olieprijs in 2014 van 66%, daalde de prijs van een vat Brent-olie in 2015 tot onder de \$40, een daling van 30%. De daling van de olieprijs was goed voor de groei in een groot aantal olie-importerende landen, maar nadelig voor de bedrijvigheid in olieproducerende landen.

De lage wereldwijde groei, lage inflatie en hoge volatiliteit van de financiële markten droegen bij aan een klimaat van laag blijvende rentes. De Amerikaanse Federal Reserve verhoogde de rente in december voor het eerst in ruim negen jaar, op basis van meer vertrouwen in de groei- en inflatievooruitzichten voor de VS. De ECB kwam in maart 2015 met een opkoopprogramma voor vooral staatsobligaties. In december werd het programma verlengd en uitgebreid. De ECB gaf aan actie te blijven ondernemen totdat de inflatie weer ongeveer 2% bedraagt. De Japanse centrale bank kwam ook met een opkoopprogramma om de inflatie structureel te verhogen. De centrale banken van China en India verlaagden de rente in 2015 meerdere keren om de economische vertraging bij een dalende inflatie tegen te gaan.

Politiek

Politiek gezien was 2015 een bewogen jaar. Op 25 januari koos Griekenland Alexis Tsipras van de linkse anti-bezuinigingspartij Syriza als nieuwe premier. De nieuwe regering probeerde met de schuldeisers opnieuw te onderhandelen over de Griekse schuld en benodigde hervormingen. Dit leidde in juni tot grote spanningen met haar Europese partners. Ook in Italië en Spanje behaalden de oppositiepartijen stevige winsten in de regionale verkiezingen. Bij de Britse Lagerhuisverkiezingen van 7 mei won de Conservatieve Partij van premier David Cameron overtuigend.

Net toen de Griekse schuldencrisis naar de achtergrond verdween, kreeg Europa in de zomer te maken met een vluchtelingencrisis als gevolg van een onverwachte stijging van het aantal asielzoekers uit Syrië en Irak. Tegen het eind van het jaar leidden terreuraanslagen in onder meer Egypte (een bom in een Russisch vliegtuig) en Parijs (130 doden) tot grotere veiligheidszorgen en een wijdverspreide zoektocht naar terroristen in Europa. De Franse president François Hollande riep op tot een 'grote coalitie' in de oorlog tegen IS en startte met luchtaanvallen in Syrië.

Financiële markten

Niet alleen politiek, maar ook voor beleggers was 2015 een onrustig jaar. De volatiliteit nam toe door zorgen over de richting van het monetaire beleid in de VS, de vertraging in China, de Griekse crisis, de vluchtelingenstroom in Europa, de Britse verkiezingen, de minidevaluatie in China in de zomer, het gewapende conflict in Syrië en de terreuraanslagen in Parijs. De scherpe daling van de olie- en grondstoffenprijzen had op zijn beurt weerslag op producenten en zorgde op de financiële markten voor risicoaversie en beweeglijke koersen.

De rendementen van de verschillende beleggingscategorieën werden sterk beïnvloed door schommelingen op de valutamarkten. De euro verloor 10% versus de dollar, 5% ten opzichte van het pond en 9% versus de yen. De dollar steeg ook sterk ten opzichte van de valuta's van grondstoffen-producerende landen en van de meeste opkomende landen.

Daarnaast was het een beweeglijk jaar voor aandelen. Eurobeleggers behaalden in 2015 niettemin een rendement op wereldwijde aandelen van 10%, na stijgingen van 16% in 2014 en 14% in 2013. De aandelenwinsten in euro's waren echter vooral het gevolg van de zwakke euro ten opzichte van de Amerikaanse dollar. In dollars gemeten daalden aandelen met 1% in 2015.

De Europese markten deden het in 2015 over het algemeen goed, gesteund door een sterke winst- en dividendgroei, een toenemend ondernemersvertrouwen en een accommoderend monetair beleid. Amerikaanse aandelen bewogen zijwaarts, door een negatieve winstgroei, hoge waarderingen en een krappere monetair beleid. Japanse aandelen stegen in 2015 met 22% in euro's. Deze regioprestatie was gedreven door de gunstige combinatie van toenemende bedrijfswinsten, betere waarderingen en een soepel monetair beleid in Japan.

De rentes op langlopende Duitse en Amerikaanse obligaties bleven in 2015 per saldo nagenoeg onveranderd. Zorgen over de mondiale economie en opkoopprogramma's in de eurozone en Japan zorgden voor neerwaartse druk op de rentes, terwijl het sterke economische momentum en de beweging naar normalisatie van de rente in de VS tegenwicht boden. De uiteenlopende vooruitzichten voor het monetaire beleid leidden tot een sterke stijging van het verschil tussen de korte rentes in de VS en de eurozone. Staatsleningen uit de periferie van de eurozone deden het beter dan Duitse Bunds. Deze landen profiteerden van de overeenkomst in de zomer tussen Griekenland en haar schuldeisers, sterke economische cijfers en de verwachting van meer ECB-opkopen.

Grondstoffen hadden zwaar te lijden van de verwachte hogere rentes in de VS, de structurele afname van de vraag en het wereldwijde overaanbod. De olieprijs werd gedrukt door de lagere vraag en het uitblijven van productiebeperkingen. De Bloomberg Commodity Spot-index behaalde een jaarrendement van -16% in euro's.

Aandelenindices¹⁾	2015
MSCI World	10,4%
MSCI US	12,9%
MSCI Europe	8,8%
MSCI Japan	22,4%
MSCI Emerging Markets	-4,9%
MSCI Developed Asia ex Japan	2,1%

Bron: Thomson Reuters Datastream, NN IP (31/12/2015)

1) *total return indices (in euro)*

Beleggingsresultaten

De beleggingen van het pensioenfonds zijn in het verslagjaar in waarde licht gestegen van € 147,5 mln. ultimo 2014 naar € 152,8 mln. ultimo 2015. De waardestijging in 2015 van € 5,3 miljoen bestaat uit een beleggingsresultaat van € 3,6 mln. en een storting van € 1,7 mln.

In 2015 worden de resultaten van de beleggingen licht negatief beïnvloed door een lichte stijging van de rente en een positief resultaat op vrijwel alle risicovolle beleggingen met name aandelen en bedrijfsobligaties. Uitzondering hierop was de belegging in commodities, hoofdzakelijk vanwege de gedaalde olieprijs.

De vastrentende waardenportefeuille bestaat uit euro staatsobligaties en bedrijfsobligaties en is afgestemd op gemiddelde looptijd van de pensioenverplichtingen van Invista en dekt ongeveer 65% van het renterisico af. Deze portefeuille behaalde een rendement van -0,2%, en presteerde beter dan de vergelijkbare benchmark, die 1,3% daalde. Dit rendementsverschil wordt met name verklaard door de risicovollere positionering die in deze markt kon profiteren. De beleggingen lopen via beleggingsfondsen.

De aandelenportefeuille is een wereldwijd gespreide portefeuille met ongeveer 85% beleggingen in ontwikkelde markten en 15% in emerging markten. Vooral in de ontwikkelde markten werd een goed rendement behaald gesteund door een sterke Amerikaanse dollar. De aandelenportefeuille behaalde een rendement van 9,6% en behaalde een betere performance dan de benchmark (8,0%). De wereldwijde aandelen fondsen m.u.v. het Emerging Market fonds behaalde in 2015 een goed resultaat. Het emerging markets fonds behaalde een negatief rendement (-0,7%). Het fonds presteerde beter dan de benchmark (-5,2%). De aandelen van opkomende markten presenteerden wederom minder dan de ontwikkelde markten door onrust in een aantal belangrijke landen en de verslechterende economische vooruitzichten met lagere groeiverwachtingen voor China. Deze verwachtingen hadden samen met een lagere olieprijs een negatief effect op het rendement van de commodities van -25,4%. Gelet op het gewicht van deze categorie had dit nauwelijks effect op het totale rendement. De beleggingen lopen via beleggingsfondsen.

De goede resultaten van de aandelen en vastrentende waarden zorgden uiteindelijk voor een jaarresultaat van 2,8%, ruim boven de vergelijkbare benchmark die 1,6% behaalde.

Vooruitzichten

Economie

In 2016 zet het voorzichtige herstel van de economische groei van de laatste jaren naar verwachting door. Dit vertaalt zich in een gematigde economische groei, vergelijkbaar met die in 2015.

Naar verwachting stabiliseert het economische momentum in opkomende markten in 2016 en zal de binnenlandse vraag in de ontwikkelde economieën verder herstellen. De groei in de ontwikkelde markten profiteert daarbij van een sterkere mondiale consumptie, gedreven door een sterke daling van de olieprijs en verbeterde arbeidsmarkten. Centrale banken kunnen door de lage inflatie wereldwijd een soepel beleid blijven voeren. De inflatie zal in 2016 daardoor waarschijnlijk gaan stijgen.

Vanwege de hoge schulden blijft China een groot risico voor de wereldeconomie. Een risico is dat de groeifazwakking in de opkomende landen doorzet. Voor een duurzame groei in deze regio zijn hervormingen nodig. Ook een verdere normalisatie van het monetaire beleid in de VS kan aanleiding geven tot volatiliteit op de mondiale kapitaalmarkten. Verder zijn er geopolitieke risico's. Naast de spanningen rond vluchtelingen en de Amerikaanse presidentsverkiezingen is er het EU-referendum in het VK voor eind 2017.

Financiële markten

Vanwege de grote onzekerheden rond het basisscenario van voorzichtig herstel, blijft de volatiliteit op financiële markten in 2016 naar verwachting hoog.

De rente zal, ingegeven door gematigde inflatieverwachtingen en monetaire opkoopprogramma's laag blijven. Bij een verdere economisch herstel en verdere renteverhogingen in de VS is in de komende paar jaar een geleidelijke rentestijging te verwachten. Het per saldo soepel blijvende monetaire beleid kan voor spread producten zoals credits, high yield en Emerging markets debt leiden tot een instroom van beleggers die op zoek zijn naar rendement. Zwakke grondstoffenprijzen, de hoge schuldposities binnen opkomende landen en een beperkte liquiditeit van spread producten vormen daarbij wel beperkende factoren.

De vooruitzichten voor aandelen zijn in een omgeving met een bescheiden cyclisch herstel en lage rentes per saldo positief, vooral voor bedrijven in Europa en Japan. Amerikaanse bedrijven krijgen te maken met een toenemende kostendruk als gevolg van stijgende lonen en een sterkere dollar.

Beleid ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleggen

Vanaf 1 januari 2013 geldt een wettelijk verbod op het (laten) uitvoeren van transacties, het verstrekken van leningen of verwerven van niet vrij verhandelbare deelnemingen in bedrijven die betrokken zijn bij de productie, distributie of verkoop van clustermunie of cruciale onderdelen daarvan. Het wettelijk verbod geldt niet voor transacties in door derden beheerde beleggingsinstellingen en indices waarbij de producenten van clustermunie en of daarbij betrokken ondernemingen, minder dan 5% van de waarde van die beleggingsinstelling of index vertegenwoordigen. Stichting Pensioenfonds Invista heeft in het beleggingsbeleid geen specifiek eigen beleid geformuleerd met betrekking tot de aspecten milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen. Het fonds sluit hierbij aan bij het beleid van Nationale Nederlanden Investment Partners B.V. (NN IP). Het fonds belegt haar vermogen volledig in door derden beheerde beleggingsinstellingen. Op het beleggingsbeleid van deze beleggingsinstellingen heeft het bestuur geen directe invloed. Alhoewel het wettelijk verbod niet geldt voor deze beleggingsinstellingen is het bestuur hierover wel de dialoog aangegaan met de vermogensbeheerder NN IP. Alhoewel de beleggingsinstellingen waarin het pensioenfonds belegt geen specifiek duurzaam karakter hebben, heeft NN IP wel verklaard veel waarde te hechten aan verantwoord beleggen. Haar strategie voor Verantwoord Beleggen is gebaseerd op vier pijlers: NN IP is ondertekenaar van UN PRI en hanteert deze principes voor Verantwoord Beleggen van de Verenigde Naties (UN PRI) in haar beleggingsproces van al haar beleggingsfondsen.

In de gehele fondsrange van NN IP belegt zij niet in controversiële wapens, oefent NN IP het stemrecht op aandelen binnen de beleggingsfondsen actief uit in overeenstemming met het belang van haar klanten en biedt diverse duurzame aandelen en creditfondsen aan. Het Bestuur zal het beleid van NN IP hierover blijven monitoren.

Beleggingen op Nederlands grondgebied

De posities in Nederland waren eind december 2015 aanwezig in de vastrentende en aandelenportefeuille. Het totaal bedroeg circa € 15,01 miljoen (excl. cash en derivaten).

Risicomanagement

Inleiding

Het fonds wordt bij het beheer en de financiering van de pensioenverplichtingen geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioenverplichtingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de marktwaarde van de pensioenverplichtingen. Deze paragraaf gaat in op het beleid van het pensioenfonds en de risico's die het pensioenfonds bij de uitvoering van zijn taken loopt. Het hoofdstuk 'Risicoparagraaf' in de jaarrekening biedt zicht op de kwantificering van de risico's en de manier waarop de risico's zijn afgedekt.

Risicomanagementsysteem

Het bestuur draagt de verantwoordelijkheid voor de risico's, verbonden aan de uitvoering van de pensioenregelingen. De risico's zijn beschreven en geanalyseerd, gevolgd door een beoordeling door het bestuur hoe groot de kans is dat deze risico's optreden en, indien die kans bestaat, wat de financiële en immateriële impact voor het pensioenfonds zou kunnen zijn. Het bestuur heeft ten aanzien van

een aantal risico's beheersingsmaatregelen getroffen. Voor zover dat niet is gedaan, aanvaardt het bestuur de desbetreffende risico's. Dit proces wordt periodiek geëvalueerd en eventueel aangepast.

Het bestuur heeft een risicomanagementanalyse document vastgesteld. In 2016 onderzoekt het bestuur op welke manier nadere structurele invulling aan het risicobeleid verder kan worden aangescherpt. Daarnaast heeft het bestuur eind 2015 een integriteitsrisicoanalyse uitgevoerd. Voor het eerste halfjaar van 2016 staat de uitvoering van risicoanalyses voor de overige risico's gepland.

Bij het bepalen en wijzigen van het beleid, alsmede bij de belangrijkste besluiten die het bestuur neemt, vindt steeds een risicoafweging plaats. Deze afweging wordt in de vergaderverslagen vastgelegd en zo nodig met belanghebbenden gecommuniceerd. De hiervoor bedoelde werkwijze borgt het scheppen en in stand houden van een cultuur van risicobewustzijn.

Risicoprofiel

De doelstellingen van het pensioenfonds staan omschreven in de statuten en de actuariële en bedrijfstechnische nota. Daaruit afgeleid, streeft het bestuur ernaar dat de toegezegde pensioenaanspraken en -rechten, dankzij een prudent beheer, te allen tijde kunnen worden uitbetaald. Dit terwijl ook op financieel verantwoorde wijze, maar wel voorwaardelijk, indexaties kunnen worden verleend teneinde de koopkracht van de pensioenen te handhaven. Het risicomanagement richt zich derhalve op de financiële zekerheid van het aanvullende pensioen.

Dit impliceert dat het bestuur prioriteit geeft aan de beheersing van die risico's, die in eerste instantie een grote financiële impact op het fonds kunnen hebben. Deze risico's doen zich vooral voor op het terrein van het vermogensbeheer. Het pensioenbeheer vindt, vanwege de uitbesteding, plaats in de professionele en ervaren omgeving van de uitvoeringsorganisatie, hetgeen naar het oordeel van het bestuur borg staat voor voldoende beheersing van operationele risico's die qua omvang een minder groot effect hebben op de financiële positie van het fonds. Desalniettemin verlangt het bestuur ook van deze uitvoeringsorganisatie een jaarlijkse ISAE3402-rapportage waaruit de beheersing van de verschillende processen moet blijken en verricht de auditcommissie periodiek audits om zichzelf te vergewissen van de kwaliteit van de uitvoeringsorganisatie.

Het beleid en de doelstellingen van het fonds worden periodiek door middel van een ALM-studie herijkt en daarnaast jaarlijks op hun haalbaarheid getoetst.

Hieronder worden de voornaamste risico's en onzekerheden behandeld:

Strategie

Het pensioenfonds kent een verplichte deelneming aan de pensioenregeling en ondervindt derhalve geen directe gevolgen van de markt als het om de omvang van het deelnemersbestand gaat. Dat neemt niet weg dat het bestuur, dankzij een toenemende transparantie met betrekking tot de uitvoeringskosten en –in geval van uitbesteding– de (kwaliteit en het prijsniveau van) dienstverleningsproducten van andere aanbieders op het terrein van vermogensbeheer en pensioenadministratie, zich steeds rekenschap geeft van en verantwoording aflegt over het gevoerde beleid en de uitvoeringskosten.

Ook de maatschappelijke trend naar een effectievere en efficiëntere uitvoering dwingt het bestuur de ontwikkelingen inzake consolidatie en integratie nauwlettend te volgen.

De complexiteit van de pensioenwetgeving en frequentie waarmee wettelijke voorschriften worden gewijzigd, verlangen van het bestuur een nauwe samenwerking met de uitvoeringsorganisatie en controle wat betreft de administratieve aanpassingen en bijvoorbeeld daarmee verband houdende IT-risico's. Het bestuur is van oordeel dat het zijn verantwoordelijkheid voor de uitbestede werkzaamheden kan waarmaken, dankzij ISAE-rapportages, periodieke rapportages, jaarlijkse evaluatie van de dienstverlening en andere, contractueel vastgelegde middelen.

Duurzaamheid wordt door het bestuur van belang geacht, echter maatschappelijk verantwoord beleggen blijft steeds een zakelijke afweging tussen kosten en opbrengsten. Elders in dit bestuursverslag wordt hierop ingegaan.

Financiële verslaglegging

Hieronder vallen de risico's die van invloed zijn op de betrouwbaarheid van de interne en externe financiële verslaglegging. Het bestuur heeft met de uitvoeringsorganisatie en de vermogensbeheerder gedetailleerde werkafspraken gemaakt over de tijdige totstandkoming van het jaarverslag en de betrokkenheid daarbij van diverse partijen. De waarderingsmethoden en -grondslagen die voor de balansposten worden gehanteerd, zijn in de regel wettelijk voorgeschreven, liggen meestal voor meerdere jaren vast, zijn actuariel betrouwbaar, worden op hun houdbaarheid getoetst –een en ander door de certificerende actuaris beoordeeld– en/of door DNB opgelegd.

De financiële administratie van het fonds wordt verzorgd door AZL. De pensioenuitvoerder laat haar 'in control statement' volledig auditen door een externe accountant. Op grond hiervan voldoet AZL aan ISAE 3000.

Financiële risico's

Deze risico's worden in de jaarrekening beschreven en behandeld. Met name wordt ingegaan op de ontwikkelingen op de financiële markten (zakelijke waarden risico, valutarisico, actief beheer risico, matching risico, liquiditeits- en kasstroomrisico, kredietrisico), de renteontwikkeling en de ontwikkelingen met betrekking tot de levensverwachting (verzekeringstechnische risico's).

De gevolgen van de vergrijzing van het fonds worden jaar voor jaar opgevangen door aanpassingen aan de meest actuele gegevens van het Actuariel Genootschap en het Centraal Bureau voor de Statistiek met betrekking tot de levensverwachting van mannen en vrouwen. DNB verlangt dat deze gegevens voor het einde van het jaar worden verwerkt in de voorziening pensioenverplichtingen.

De financiële positie van het fonds is niet alleen afhankelijk van de beleggingsresultaten, maar ook van de financiële en economische ontwikkelingen van de werkgever. Het bestuur kan daarop geen directe invloed uitoefenen, maar wel door beheersing van de uitvoeringskosten bijdragen aan zo laag mogelijke pensioenkosten. Elders in dit jaarverslag wordt op de uitvoeringskosten nader ingegaan.

Hierna volgt een uiteenzetting rond de beheersing van de financiële risico's:

Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico voor het fonds is het solvabiliteitsrisico: het risico dat het fonds niet voldoende vermogen heeft om de pensioenverplichtingen na te komen.

De solvabiliteit wordt gemeten met algemeen geldende normen en met specifieke normen die de toezichthouder oplegt. Als de solvabiliteit van het fonds daalt, bestaat het risico dat een toeslagverlening over de aanspraken en ingegane pensioenen niet kan worden betaald. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

Het solvabiliteitsrisico bestaat uit de volgende risicocategorieën (die in het standaardmodel van de solvabiliteitstoets van DNB ook worden aangeduid met de hoofdletter S, gevolgd door een nummer):

- Renterisico (S1);
- Zakelijke waarden risico (S2);
- Valutarisico (S3);
- Grondstoffenrisico (S4);
- Kredietrisico (S5);
- Verzekeringstechnisch risico (S6);
- Liquiditeitsrisico (S7);
- Concentratierisico (S8);

- Inflatierisico (S9);
- Actief-beheerrisico (S10).

Renterisico (S1)

Pensioenfondsen kennen doorgaans een langere looptijd voor hun verplichtingen dan voor hun bezittingen. Daardoor ontstaat een renterisico. Want bij een rentedaling nemen de verplichtingen meer toe in waarde dan de bezittingen. Het standaardmodel van DNB bevat voorgeschreven rentescenario's (verschuiving van de actuele rentetermijnstructuur via voorgeschreven rentefactoren) om het vereist eigen vermogen voor dit risico te bepalen.

Pensioenfonds Invista dekte op grond van het gedurende 2015 toegepaste strategische beleggingsbeleid het renterisico op basis van marktwaarde strategisch voor 65% af. Er geldt een bandbreedte van plus en minus 5%-punt.

Zakelijke waarden risico (S2)

De waarde van aandelen schommelt. Een fonds dat in zakelijke waarden belegt, loopt hierdoor risico.

Pensioenfonds Invista heeft als beleid dat strategisch 39,5% van de portefeuille in zakelijke waarden wordt belegt en 60,5% in vastrentende waarden. Door deze relatief defensieve manier van beleggen, acht het fonds het zakelijke waarden risico acceptabel. De beleggingen in zakelijke waarden, die geheel via beleggingsfondsen worden ingevuld, bestaan voor het overgrote deel uit aandelen, zowel in de ontwikkelde als opkomende landen. Het fonds belegt indirect via deze aandelenbeleggingen ook voor een klein deel in onroerend goed. Daarnaast wordt nog een klein deel in grondstoffen belegt.

Valutarisico (S3)

Valutarisico bestaat bij beleggingen in vreemde valuta. De kans dat de wisselkoers van vreemde valuta verslechtert ten opzichte van de euro betekent een risico voor een pensioenfonds omdat verplichtingen in euro zijn. Dit risico ontstaat zowel bij directe beleggingen in een vreemde valuta, als voor beleggingen in beleggingsfondsen die buiten de eurozone beleggen dan wel gewaardeerd zijn in een vreemde valuta.

Pensioenfonds Invista dekt het valutarisico in de zakelijke waardenportefeuille strategisch niet actief af. Alhoewel de volatiliteit van de waarde van het belegd vermogen hierdoor op de korte termijn hoger kan zijn, wordt op lange termijn geen extra rendement verwacht van het afdekken van de in vreemde valuta's luidende beleggingen. Wel staat het bestuur toe dat de beleggingsfondsen waarin het pensioenfonds belegt, het valutarisico afdekken.

Grondstoffenrisico (S4)

Fondsen die beleggen in grondstoffen (commodities) lopen het risico dat de waarde van deze beleggingen daalt.

Pensioenfonds Invista heeft op basis van zijn strategisch beleggingsbeleid een normgewicht van 2,5% voor deze beleggingscategorie gedefinieerd. Hiermee wordt een, zij het vanwege de omvang beperkte, spreiding in de beleggingsportefeuille aangebracht. Gelet op het geringe belang, acht het fonds het risico van een waardedaling in absolute omvang beperkt en daarmee acceptabel.

Kredietrisico (S5)

Het kredietrisico toont het effect van de kredietwaardigheid van een partij waarin het fonds belegt. Hoe groot het kredietrisico is, blijkt uit de zogeheten creditspread. Deze spread is het verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid, risicovrij, door het fonds wordt ontvangen. Een andere indicator van kredietrisico is de 'credit rating' die kredietbeoordelaars aan landen en bedrijven toekennen. Naarmate de credit rating lager is, is de rentevergoeding die een belegger verlangt hoger. Dit vloeit voort uit het hoger ingeschatte risico.

Voor wat betreft de feitelijke situatie van de verdeling naar ratingcategorie per 31 december 2015 wordt verwezen naar de toelichting op de jaarrekening. Aangezien het pensioenfonds voor zijn beleggingen gebruik maakt van participaties in diverse beleggingsfondsen kent het fonds enkel indirecte kredietrisico's doordat de onderliggende beleggingen van een beleggingsfonds met de negatieve gevolgen van kredietrisico worden geconfronteerd. Bij de selectie van beleggingsfondsen wordt om die reden rekening gehouden met

de (krediet)risico's die een te selecteren fonds accepteert. Deze dienen voor het totaal van de beleggingen in lijn te liggen met de voor het pensioenfonds acceptabele kredietrisico's.

Verzekeringstechnisch risico (S6)

Het fonds staat bloot aan verzekeringstechnische risico's. In principe is dit alleen het financiële risico door sterfte. De feitelijke sterfte van deelnemers is hoger of lager dan verwacht en de gemiddelde levensduur van deelnemers is lager dan of overtreft de verwachtingen. De sterftetrend wordt meegenomen bij de bepaling van de voorziening voor risico fonds.

Het verzekeringstechnisch risico omvat ook het risico van negatief resultaat op de actuariële grondslagen waarmee de pensioenpremie en de technische voorziening worden bepaald. De belangrijkste actuariële risico's zijn het langlevensrisico, het overlijdensrisico en het arbeidsongeschiktheidsrisico.

Pensioenfonds Invista houdt rekening met de sterftekansen en de levensverwachting van de deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden door het gebruik van de overlevingstafels van het Actuarieel Genootschap. Op de sterftekansen die ten grondslag liggen aan de overlevingstafels worden fondsspecifieke correctiefactoren toegepast. Het bestuur zal van jaar tot jaar het gebruik van de overlevingstafels monitoren. De overlevingstafels zijn voor het laatst eind 2014 aangepast. De fondsspecifieke correctiefactoren zijn eind 2015 herzien.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Dat kan er toe leiden dat het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Dit risico wordt beheerst door in liquide beleggingscategorieën te beleggen en voldoende liquiditeiten aan te houden.

Pensioenfonds Invista belegt uitsluitend in liquide beleggingen. Dit geldt zowel voor de zakelijke als de vastrentende waarden. Het fonds belegt niet in illiquide beleggingscategorieën zoals direct vastgoed of 'alternatives' ('private equity', hedge funds, infrastructuur). Daarnaast is er bij het fonds sprake van een jaarlijkse grote netto-instroom van liquiditeiten doordat de premie-inkomsten beduidend groter zijn dan de reguliere pensioenuitkeringen. De waarschijnlijkheid van het liquiditeitsrisico en de impact daarvan is derhalve gering. Het liquiditeitsrisico wordt ook beperkt door de invulling van het cashmanagement. Het bestuur ziet toe op een juiste afstemming van de inkomende en uitgaande kasstromen van het fonds.

Concentratierisico (S8)

Grote posten vormen een concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen worden per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur bij elkaar opgeteld. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Het bestuur heeft besloten om ook rekening te houden met een mogelijk aanwezig concentratierisico met betrekking tot de zich in de portefeuille bevindende staatsobligaties. Dit houdt verband met de door het bestuur gepercipieerde risico's, zoals zich die onder andere in 2012 in de eurozone manifesteerden. Verlagen van de 'rating' (ook wel 'downgrades' genoemd) zouden bij omvangrijke posities in een debiteur tot relatief grote dalingen van het belegd vermogen en daarmee de dekkingsgraad kunnen leiden. Het bestuur acht het prudent om voor dit risico een buffer aan te houden. Het concentratierisico wordt door de vermogensbeheerder gemonitord.

Inflatierisico (S9)

Het pensioenfonds kent een voorwaardelijk toeslagenbeleid en communiceert dit beleid, conform de voorschriften, naar alle deelnemers. Die communicatie maakt de kans klein dat verwachtingen worden gewekt en juridische claims moeten worden gehonoreerd. Aangetoond is dat het toeslagenbeleid, ook in financieel mindere tijden, consequent wordt uitgevoerd. Pensioenfonds Invista heeft geen onderdeel in de portefeuille dat op korte termijn het inflatierisico afdekt. Op de lange termijn wordt van de zakelijke waarden verwacht dat deze een compensatie kunnen bieden.

Actief-beheerisico (S10)

Actief beheer heeft betrekking op de ruimte die aan de vermogensbeheerder wordt geboden om af te wijken van de strategisch nagestreefde portefeuille. Het pensioenfonds belegt voor een groot deel passief waarbij een vaste index wordt gevolgd, alleen als er toegevoegde waarde wordt verwacht in een bepaalde beleggingscategorie kan gekozen worden voor actief beheer. De tracking error bedraagt 1,68%. De buffer in het vereist eigen vermogen voor dit risico (S10) bedraagt € 2.372.000.

Operationele risico's en overige niet-financiële risico's

Operationele risico's

Het operationeel risico is het risico op verlies als resultaat van inadequate of foutieve interne processen, mensen en systemen of als gevolg van externe gebeurtenissen. Operationele risico's hebben een negatieve impact op een goede uitvoering van de pensioenregeling. Voor deze operationele risico's geldt wel dat een verregaande reductie onevenredig veel inspanning en kosten met zich mee kan brengen. De operationele administratieve uitvoering geschiedt door AZL N.V. De beleggingsadministratie en het vermogensbeheer geschiedt door NN IP. Deze partijen hebben beiden een ISAE3402-rapportage. Daarnaast heeft AZL N.V. een ISAE3000-rapportage. Door het overleggen van deze rapportages tonen AZL N.V. en NN IP aan het pensioenfonds én aan de accountant van het pensioenfonds aan, dat de uitvoering 'in control' is. Met het overleggen van de ISAE3402-rapportage en de ISAE3000-rapportage komt het pensioenfonds tevens tegemoet aan de Beleidsregel 'Uitbesteding Pensioenfonds' waarin DNB heeft vastgesteld dat een pensioenfonds dat zijn administratie uitbesteedt aan een uitvoerder verantwoordelijk is en blijft voor een juiste administratie.

Uitbesteding en de risico's die hiermee samenhangen

Het bestuur heeft onder behoud van zijn verantwoordelijkheden een aantal werkzaamheden structureel uitbesteed. De uitbesteding van werkzaamheden aan een derde partij heeft tot gevolg dat het bestuur geen directe gezagsverhouding heeft met de personen die bij de derde partij feitelijk en dagelijks zijn belast met de uitvoering van die werkzaamheden. Het bestuur heeft voorts geen rechtstreeks zicht op en voert geen directe controle uit op administratieve processen, zoals uitbetaling van pensioenen, pensioenberekeningen en dergelijke. Het bestuur erkent voorts dat aan de uitbesteding het risico is verbonden van discontinuïteit van de dienstverlening door AZL N.V. en/of NN IP.

Bij alle uitbestedingsactiviteiten conformeert Stichting Pensioenfonds Invista zich volledig aan de regelgeving van DNB op het gebied van uitbesteding. Stichting Pensioenfonds Invista beschikt voor iedere extern uit te voeren activiteit over een uitbestedingsovereenkomst die voldoet aan het bij of krachtens artikel 34 van de Pensioenwet bepaalde. In voorkomende gevallen worden met de uitvoerende organisatie nadere afspraken omtrent procedures, processen, informatieverschaffing en te leveren diensten vastgelegd in een Service Level Agreement (SLA). In een SLA worden tenminste ook afspraken vastgelegd over de administratieve organisatie, de autorisatie en -procuratiesystemen en de interne controle van de uitvoerende organisatie. Deze SLA's worden regelmatig in het bestuur besproken en via een audit onder de loep genomen door de auditcommissie van Stichting Pensioenfonds Invista.

Omgevingsrisico en wet- en regelgeving

Hieronder worden risico's verstaan als gevolg van externe veranderingen. Pensioenfonds Invista verstaat onder het omgevingsrisico de verwachtingen en eisen van de toezichthouders, DNB en AFM, maar ook wijzigingen in Nederlandse en Europese wet- en regelgeving. Het fonds ziet geen mogelijkheden om invloed uit te oefenen op de totstandkoming van wet- en regelgeving. Het fonds voert de pensioenregeling wel uit conform wet- en regelgeving. De praktijk van de afgelopen decennia heeft aangetoond dat het risico gering is dat het pensioenfonds de wet- en regelgeving overtreedt dan wel nalatig is in de nakoming hiervan. Dit mede dankzij de juridische ondersteuning van externe adviseurs, de toetsingen door de compliance officer, de rol van de certificerend actuaire en accountant, alsmede de periodieke toetsing door DNB en AFM.

IT-risico

De informatietechnologie is een belangrijke risicocategorie voor pensioenfondsen. Omdat het merendeel van de fondsen de IT heeft uitbesteed, is dit risico tot een uitbestedingsrisico verworpen. Dit geldt ook voor pensioenfonds Invista.

Het bestuur van het fonds heeft kennis genomen van de ISAE3402 rapportages van de partijen waaraan IT-werkzaamheden zijn uitbesteed en geen grote onvolkomenheden hierbij aangetroffen. In 2015 heeft DNB onderzoek verricht naar de beveiliging van de IT-systemen die ook de uitvoeringsorganisatie voor het fonds in gebruik heeft. Uit het onderzoek is gebleken dat de uitvoeringsorganisatie aan alle eisen voldoet, ook de aangescherpte, die DNB per 1 juni 2015 heeft ingevoerd.

Integriteitsrisico

DNB verstaat hieronder het risico voor het pensioenfonds door niet integere, onethische gedragingen van de organisatie en van medewerkers. Dit risico wordt beperkt met gedragscodes en organisatie van de processen.

Pensioenfonds Invista heeft een gedragscode, een incidenten- en klokkenluidersregeling. Deze zijn wettelijk verplicht en DNB ziet actief toe op de naleving hiervan. De compliance officer heeft de naleving van de gedragscode gecontroleerd en geen bijzonderheden geconstateerd. In het afgelopen boekjaar heeft het bestuur bovendien een uitgebreide analyse uitgevoerd van de integriteitsrisico's, waaronder uitdrukkelijk de compliance in de brede zin van het woord resorteert.

Juridische risico's

Een pensioenfonds loopt het risico in rechte aangesproken te worden. Ten einde dit risico te beperken kan het pensioenfonds diverse maatregelen treffen.

Een risico is dat de fondsstukken niet voldoen aan de wettelijke bepalingen. Een tweede risico is dat men als fondsbestuurder in persoon kan worden aangesproken. Een derde risico betreft het niet in voldoende mate vorm geven aan consistent beleid, dit maakt het pensioenfonds kwetsbaar indien het hierop wordt aangesproken. Een vierde risico betreft het niet of onduidelijk communiceren naar partijen. Een vijfde risico betreft aansprakelijkheid door het niet of niet goed uitvoeren door partijen die het pensioenfonds heeft ingehuurd.

Stichting Pensioenfonds Invista heeft ter beperking van deze risico's de navolgende maatregelen genomen:

1. Het pensioenfonds heeft een uitvoeringsorganisatie en een adviserend actuaris aangesteld. Deze toetsen bij wetwijzigingen de fondsstukken en stellen waar nodig wijzigingen voor aan het bestuur.
2. Het pensioenfonds ziet erop toe dat besluitvorming consistent en goed gedocumenteerd plaatsvindt. Deze documentatie zorgt ervoor dat ook derden de inhoud en werking van dit beleid kunnen volgen.
3. Het pensioenfonds werkt volgens een gedetailleerd communicatieplan. Dit communicatieplan bewaakt de wettelijk verplichte communicatiemomenten. Door middel van het planmatig uitvoeren van communicatie, wordt bewaakt dat het pensioenfonds aan de eisen van de wet en consistentie van de uitingen voldoet.
4. Met alle ingehuurde partijen zijn contractuele afspraken gemaakt. Partijen dienen regelmatig te rapporteren over het wel of niet voldoen aan de gemaakte afspraken. Daar waar mogelijk heeft het pensioenfonds activiteiten gescheiden ondergebracht, waardoor er een mechanisme ontstaat van controle van de ene door de ander partij.

De opsomming van risico's is overigens niet limitatief maar de juiste afdekking van deze risico's geeft wel een indicatie over de juridische weerbaarheid van het pensioenfonds.

Jaarlijks vinden er controles plaats door actuaris en accountant op de uitvoering door het fonds. Materiële onvolkomenheden worden door hen gerapporteerd.

In het algemeen draagt het bestuur er zorg voor dat zij voldoende kennis en kunde bezit om haar verantwoordelijkheid te kunnen dragen. Een en ander is vastgelegd in het geschiktheidsplan van Stichting Pensioenfonds Invista.

Paragraaf naleving Code Pensioenfondsen

Het bestuur heeft zich gebogen over de normen zoals vastgelegd in de per 1 januari 2014 geïntroduceerde Code Pensioenfondsen. Naar aanleiding hiervan heeft het bestuur de naleving van deze normen nader in kaart gebracht en schriftelijk vastgelegd. Het bestuur rapporteert in dit jaarverslag conform het zogenoemde pas toe- of leg uit- principe over de naleving van deze normen. Het pensioenfonds leeft deze normen na, behoudens de normen welke hierna verder zullen worden toegelicht:

Norm 3. (Het bestuur stelt een missie, visie en strategie op. Ook zorgt het voor een heldere en gedocumenteerde beleids- en verantwoordingscyclus. Daarnaast toetst het bestuur periodiek de effectiviteit van zijn beleid en stuurt zo nodig bij.) Het bestuur heeft in 2014 reeds een missie, visie en strategie geformuleerd. Voor wat betreft de vastlegging van een heldere beleids- en verantwoordingscyclus zal dit in 2016 nader worden uitgewerkt.

Norm 26. (Het bestuur meet hoe effectief de ingezette communicatiemiddelen zijn. Dit doet het periodiek, maar ten minste elke drie jaar.) Het bestuur acht een formele toetsing vooralsnog niet wenselijk. Informeel vindt dit plaats via monitoring van de deelnemersrespons bij de werkgever en terugkoppeling vanuit de pensioenuitvoeringsorganisatie.

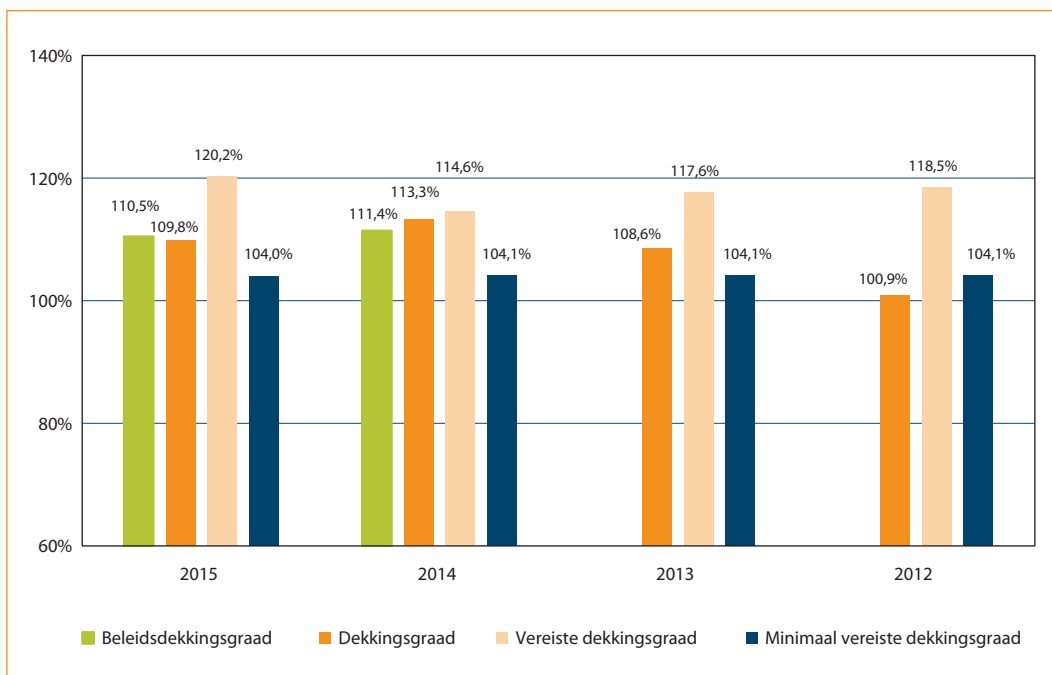
Norm 51. (Het eigen functioneren is voor het bestuur een continu aandachtspunt. Het bestuur evalueert daartoe in elk geval jaarlijks het functioneren van het bestuur als geheel en van de individuele bestuursleden. Hierbij betreft het bestuur één keer in de twee jaar een derde partij. Bij de evaluatie komt aan de orde of het bestuur voldoende geschikt en divers is en wordt bovendien gekeken naar gedrag en cultuur.) Het bestuur heeft na inventarisering van de bijkomende kosten, besloten om vooralsnog geen derde partij te betrekken bij de jaarlijkse zelfevaluatie door het bestuur.

Norm 66. (Het bestuur stelt –in overleg met het desbetreffende orgaan– concrete stappen vast om te bevorderen dat fondsorganen divers worden samengesteld. Ook geeft het bestuur aan hoe en binnen welke termijnen het van plan is om de gewenste diversiteit in leeftijd en geslacht te realiseren. Het bestuur legt dit vast in een diversiteitsbeleid. Jaarlijks beoordeelt het bestuur in hoeverre de gestelde doelen zijn gehaald. Driejaarlijks evalueert het bestuur het diversiteitsbeleid.) Het bestuur zal als zodanig hiernaar streven bij de samenstelling van diverse fondsorganen, echter de geschiktheid van toekomstige kandidaten te allen tijde laten prevaleren boven diversiteitscriteria. Dit geldt eveneens voor de overige normen 69 tot en met 71 van de Code Pensioenfondsen inzake diversiteit.

Samenvatting actuariel rapport

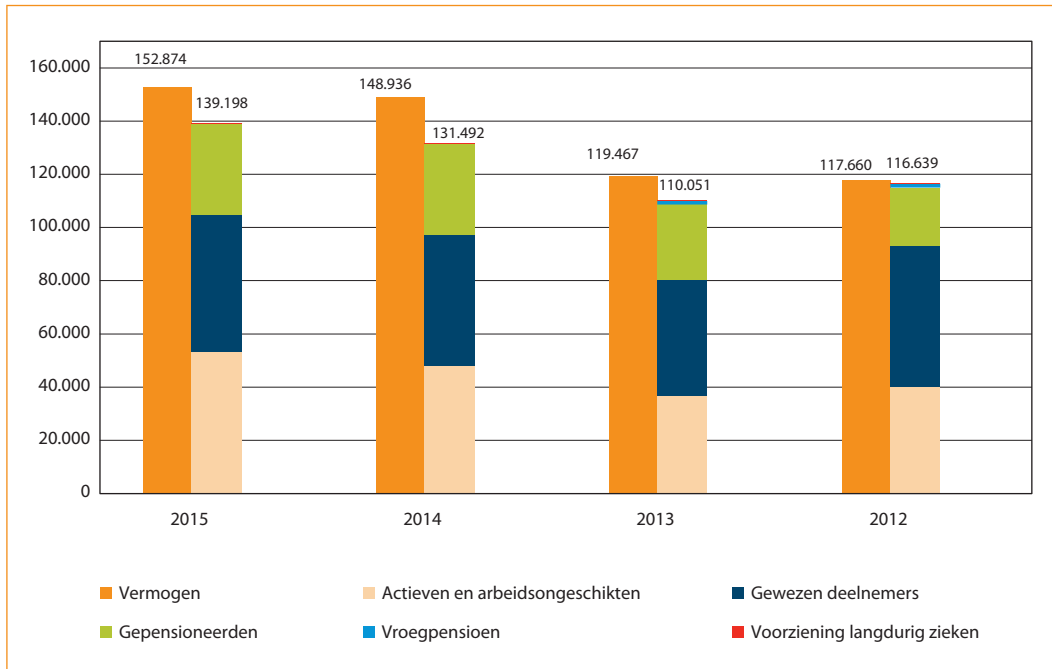
Financiële positie

De dekkingsgraad liet over het boekjaar een daling zien van 113,3% ultimo 2014 naar 109,8% ultimo 2015 ¹⁾. De beleidsdekkingsgraad van het fonds daalde van 111,4% ultimo 2014 naar 110,5% ultimo 2015. De beleidsdekkingsgraad ultimo 2015 is daarmee hoger dan de vereiste dekkingsgraad van 120,2%. Dit betekent dat de financiële positie toereikend is. Onderstaande grafiek laat de ontwikkeling van zowel de beleidsdekkingsgraad als de dekkingsgraad zien. De dekkingsgraad is gebaseerd op de technische voorziening waarbij de voorgeschreven rentetermijnstructuur is gebruikt voor de verdiscontering. Er is conform de voorschriften van DNB gebruik gemaakt van de Ultimate Forward Rate (UFR)-methodiek. De beleidsdekkingsgraad is gelijk aan de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad.

1) De definitie voor vaststelling van de aan DNB te rapporteren dekkingsgraad is vanaf eind 2015 als volgt: $\text{dekkingsgraad} = 1 + \text{aanwezige solvabiliteit} / (\text{TV voor risico fonds} + \text{TV afgedekt door garantiecontracten} + \text{TV voor risico deelnemers}) * 100\%$. In voorgaande jaren werd voor uw fonds bij de berekening van de dekkingsgraad nog geen rekening gehouden met technische voorzieningen voor garantiecontracten en regelingen voor risico deelnemers. De wijziging van deze definitie is daarnaast ook van invloed op de vereiste dekkingsgraad. Voor uw fonds heeft de genoemde wijziging geen effect.

De volgende grafiek geeft het vermogen en de technische voorziening(en) weer.

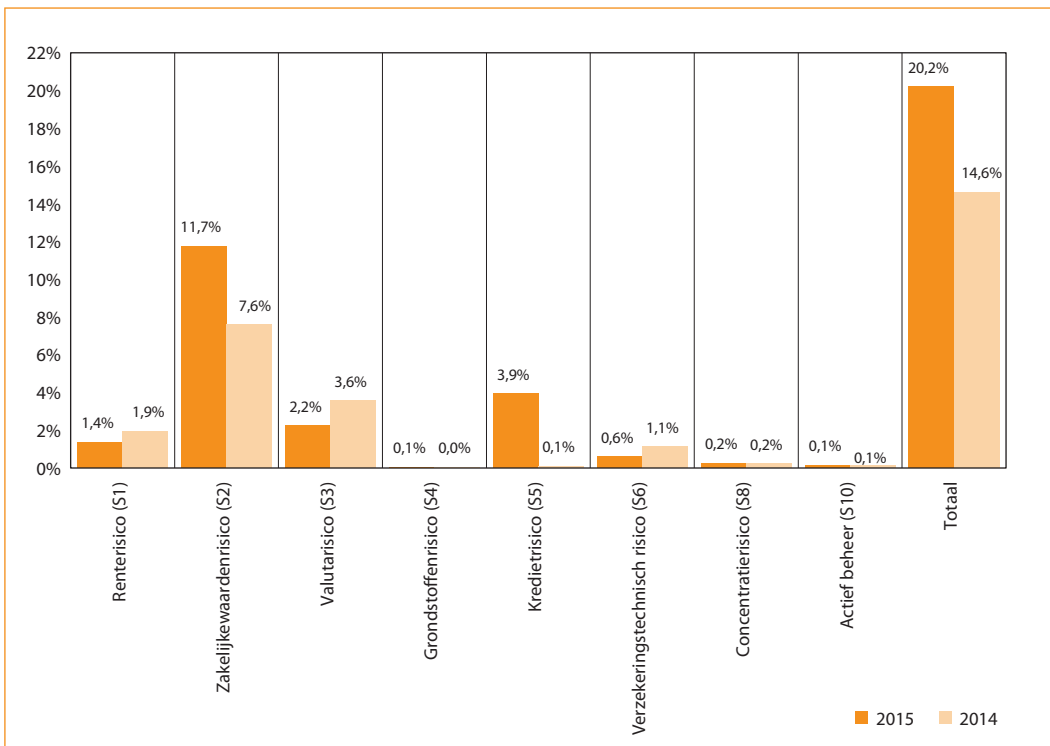
(Minimaal) vereiste financiële positie

De minimaal vereiste dekkinggraad bedraagt 104,0% ultimo 2015.

De vereiste dekkinggraad wordt enerzijds vastgesteld op basis van de feitelijke verdeling van de beleggingsportefeuille en anderzijds op basis van de strategische verdeling van de beleggingsportefeuille. Ultimo 2015 bedraagt de vereiste dekkinggraad 120,4% op basis van de feitelijke verdeling van de beleggingsportefeuille en 120,2% op basis van de strategische verdeling van de beleggingsportefeuille.

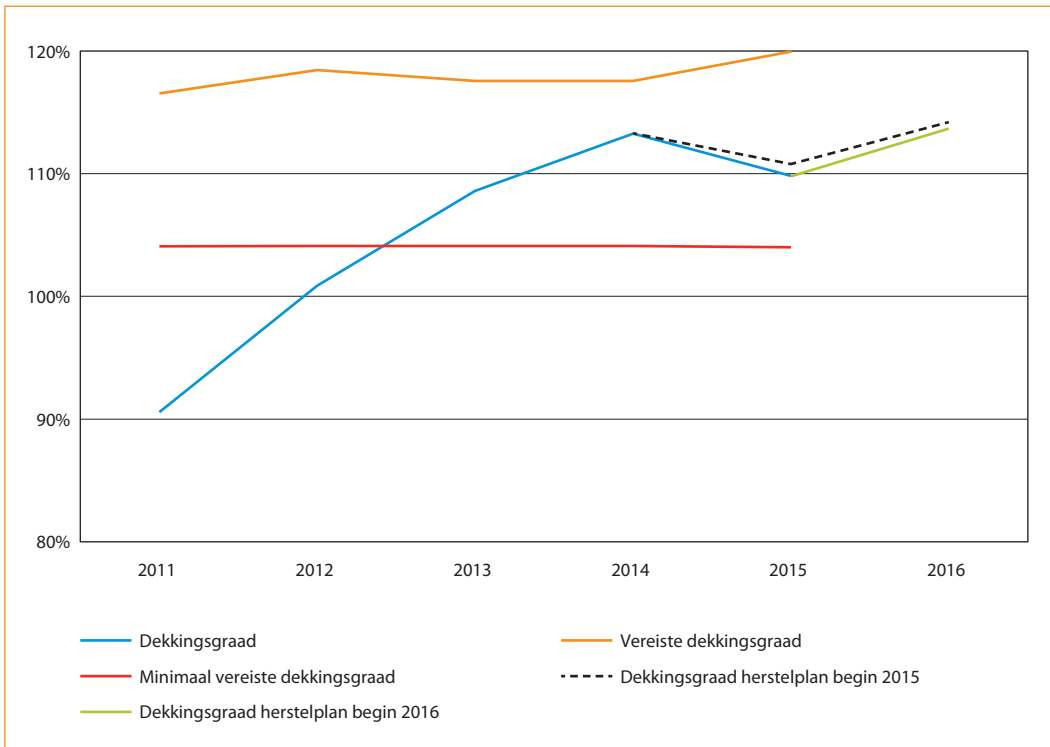
De beleidsdekkinggraad ter hoogte van 110,5% dient vergeleken te worden met de vereiste dekkinggraad op basis van de strategische verdeling van de beleggingsportefeuille, ter hoogte van 120,2%.

De volgende grafiek toont voor 2014 en 2015 de risicocomponenten die onderdeel zijn van de toetsing van het fonds. In 2014 is de vereiste dekkinggraad gebaseerd op de feitelijke verdeling gebruikt voor de toetsing. Deze is in de volgende grafiek ter referentie weergegeven,

Herstelplan

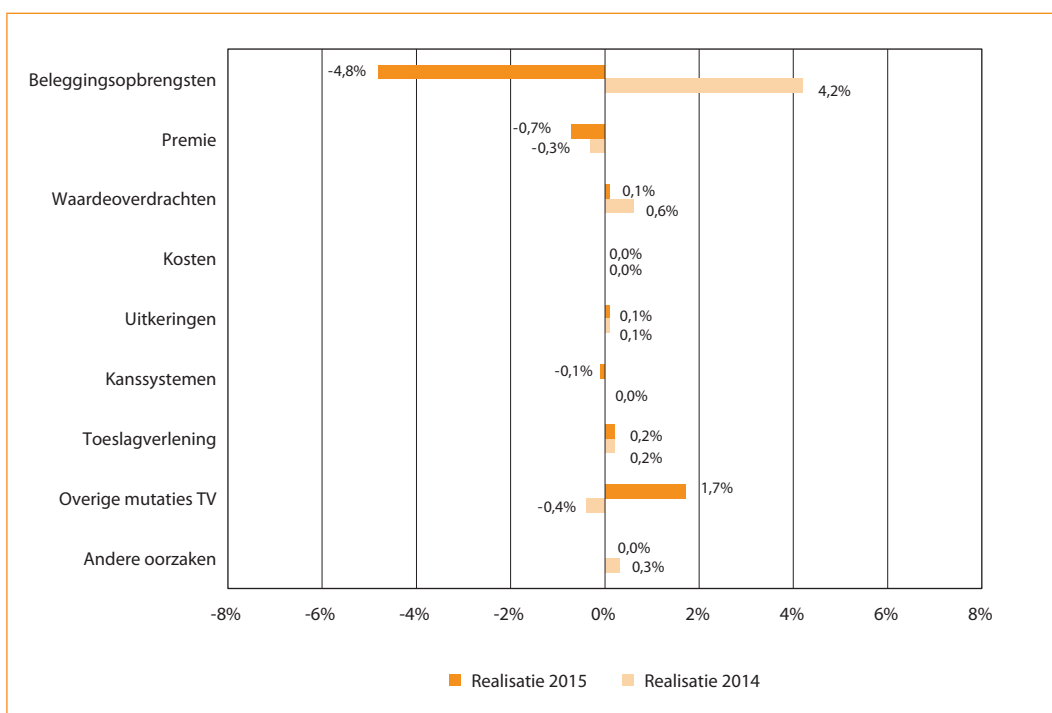
Het fonds heeft in 2015 een herstelplan ingediend bij DNB, waarin wordt aangetoond dat de beleidsdekkingsgraad binnen de gekozen hersteltermijn van 5 jaar herstelt tot het niveau van de vereiste dekkingsgraad. Dit herstelplan voorzag voor ultimo 2015 een beleidsdekkingsgraad van 109,2%, terwijl de werkelijke beleidsdekkingsgraad van 110,5% hoger is. Het fonds heeft in het eerste kwartaal van 2016 het herstelplan geactualiseerd. Uit deze actualisatie blijkt dat het fonds naar verwachting binnen de gekozen hersteltermijn herstelt naar de vereiste dekkingsgraad.

Analyse van het resultaat

De daling van de dekkingsgraad van 3,5%-punt in 2015 volgt tevens uit het negatieve resultaat van 3.768 in het boekjaar. In 2014 was er een positief resultaat van 8.028. De invloed van het resultaat op de dekkingsgraad is in de grafiek weergegeven en uitgesplitst naar mutatie-oorzaak, waarbij alle procentuele resultaten zijn uitgedrukt in de financiële positie primo boekjaar ¹⁾.

Het effect van het vervallen van de 3-maandsmiddeling voor de gehanteerde rente en de wijziging van de gehanteerde UFR-methodiek zijn in de grafiek verantwoord onder "beleggingsopbrengsten". Het vervallen van de 3-maandsmiddeling droeg voor -5,8% bij aan het verloop van de dekkingsgraad. De wijziging van de gehanteerde UFR-methodiek droeg voor -3,0% bij aan het verloop van de dekkingsgraad.

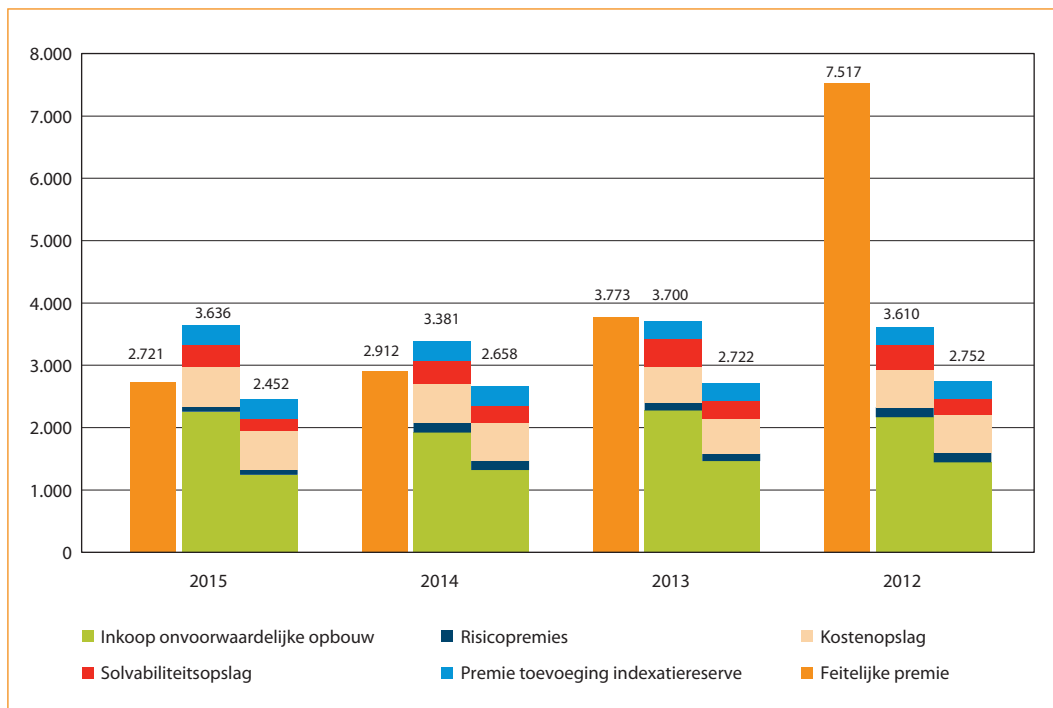

1) De onderverdeling naar de verschillende componenten volgt de DNB-jaarstaat J605.

Kostendekkende premie

De kostendekkende premie over 2015 is vastgesteld conform de actuariële en bedrijfstechnische nota (abtn). Dit betekent dat de premie is vastgesteld op basis van gedempte kostendekkende premie. De gedempte kostendekkende premie bedraagt 2.452 De feitelijke betaalde premie is met 2.721 hoger.

De feitelijk betaalde premie (Feitelijk), de zuivere kostendekkende premie (KDP) en de gedempte kostendekkende premie (Gedempt) worden in onderstaande grafiek weergegeven. Hierbij zijn de zuivere en de gedempte kostendekkende premie gesplitst conform de vereisten uit de Pensioenwet.

Bestemming van het saldo

In de bestuursvergadering van 16 juni 2016 heeft het bestuur besloten het resultaat over het boekjaar 2015 ad negatief € 3.768.000,- als volgt te verdelen:

	2015
	x € 1.000
Indexatiereserve	1.174
Bestemmingsreserve SUT	-403
Algemene reserve	-4.539
	<hr/>
	-3.768
	<hr/>

Kerkrade, 20 juni 2016

Het bestuur

Dhr. J.H.G. Thomas
voorzitter

Dhr. A.S. Westhuis
plv voorzitter

Dhr. T. Harrison

Dhr. Tj. J. War

Dhr. E.N. Sipkema

Dhr. M.J.J. Wita

Verantwoordingsorgaan

Verslag van het Verantwoordingsorgaan

Inleiding

In het kader van de principes van goed pensioenfondsbestuur is met ingang van 1 januari 2008 een Verantwoordingsorgaan ingesteld. In het kader van genoemde principes, is het verantwoordingsorgaan gevraagd een oordeel te geven over het door het bestuur gevoerde beleid over het verslagjaar 2015.

Het verantwoordingsorgaan heeft in het kader van zijn taakuitoefening kennis genomen van het jaarverslag en de jaarrekening over verslagjaar 2015. Tevens heeft het verantwoordingsorgaan kennis genomen van de fondsdocumenten zoals statuten, pensioenreglementen, de actuariële en bedrijfstechnische nota en de notulen van de bestuursvergaderingen. Daarnaast is deelgenomen in het vooroverleg traject, voor het opstellen van de jaarstukken.

Werkzaamheden verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan is zowel na ontvangst van het jaarverslag als gedurende het jaar in overleg geweest met het bestuur over de navolgende zaken:

- beleid Stichting Pensioenfonds Invista;
- rolverdeling met AZL;
- financiële en actuariële analyses, risico's, uitgangspunten en aanbevelingen;
- ontwikkeling van de dekkingsgraad;
- jaarverslag en jaarrekening 2014;
- deskundigheid van het bestuur;
- communicatie tussen het pensioenfonds en haar deelnemers;
- gevolgen Wet Versterking bestuur pensioenfondsen en Code Pensioenfondsen voor het pensioenfonds en specifiek het verantwoordingsorgaan;
- gevolgen nieuw Financieel Toetsingskader ingaande per 1 januari 2015;
- vooruitzichten waaronder het herstelplan en de evaluatie daarvan;
- de toekomst van het pensioenfonds.

Oordeel verantwoordingsorgaan over 2015

Na kennis te hebben genomen van het jaarverslag en de jaarrekening over het verslagjaar 2015 en na beoordeling van het gevoerd beleid over het verslagjaar is het verantwoordingsorgaan van mening dat het bestuur hun taken naar behoren hebben uitgevoerd.

Aldus vastgesteld en ondertekend door het verantwoordingsorgaan d.d. 23 mei 2016 te Goes.

Namens deze,

P.C.J. Seuntjens
Voorzitter

Reactie van het bestuur

Het verantwoordingsorgaan heeft een groot aantal documenten en andere zaken bestudeerd, zoals de jaarrekening en het jaarverslag 2015.

Voorts heeft het verantwoordingsorgaan deelgenomen aan diverse overleg situaties.

Het bestuur waardeert de manier waarop het verantwoordingsorgaan toont betrokken te zijn en zich te kwijten van haar taak.

De samenwerking met het bestuur is prima en de inzet van de verschillende leden is goed te noemen. Ook zijn we als bestuur blij met de toetreding van een extra lid binnen het verantwoordingsorgaan.

Dank voor jullie inbreng en deelname gedurende 2015.

Het bestuur.

Visitatiecommissie

Samenvatting rapport Visitatiecommissie

Inleiding

Met de invoering van de Pensioenwet zijn nadere eisen gesteld aan het interne toezicht bij pensioenfondsen. Met de inwerkingtreding van de Code Pensioenfondsen (1 januari 2014) als vervanging voor de in 2005 geïntroduceerde Principes voor goed pensioenfondsbestuur en de Wet versterking bestuur pensioenfondsen (per 1 juli 2014) zijn voornoemde eisen op een aantal aandachtsgebieden nog nader aangescherpt, met name op het gebied van de governance van pensioenfondsen. De naleving van de Code Pensioenfondsen maakt onderdeel uit van de visitatie.

Het intern toezicht heeft betrekking op het beleid van het bestuur en de algemene gang van zaken bij pensioenfondsen. Een adequate risicobeheersing en een evenwichtige belangenafweging door het bestuur staan daarbij centraal.

Het interne toezicht door middel van een visitatie dient met de inwerkingtreding van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen vanaf 2014 jaarlijks plaats te vinden. Het bestuur van de Stichting Pensioenfonds Invista (het Fonds) heeft daaraan invulling te geven door na advies van het Verantwoordingsorgaan (VO) aan VCHolland de opdracht te verlenen tot de uitvoering van een visitatie in 2016 over het verslagjaar 2015. De onderhavige visitatie is de tweede jaarlijkse visitatie in een driejaarscyclus waarbij de algehele visitatie over 2013 de basis vormt.

Oordeel/bevindingen

Naar de mening van de Visitatiecommissie (VC) is de huidige financiële positie van het Fonds aanleiding om te anticiperen op mogelijke verdere ontwikkelingen en de te nemen maatregelen en deze ook te betrekken in de communicatie met de deelnemers.

Vanwege het aflopen van het kapitaalcontract met Nationale Nederlanden eind 2016 en de wettelijke onmogelijkheid om dit contract te continueren is het bestuur van het Fonds intensief bezig geweest met het onderzoek naar mogelijke alternatieven voor de uitvoering van het pensioen- en vermogensbeheer na 1 januari 2017. In 2015 heeft DNB ook een on-site onderzoek gedaan naar de kwetsbaarheden van het Fonds. DNB heeft een aantal niet vrijblijvende aanbevelingen aan het Fonds gedaan ter verbetering van de bestaande (governance-) situatie bij het Fonds op het gebied van het vermogens- en risicobeheer. Het Fonds heeft daar voor zover mogelijk invulling aan gegeven maar de keuze van een nieuwe pensioen- en vermogensbeheerder blijkt complexer te zijn dan in eerste instantie werd verwacht. De VC doet de aanbeveling op korte termijn een definitief besluit te nemen voor de toekomst van het Fonds, de consequenties daarvan te aanvaarden en op een projectmatige manier invulling te geven aan de te nemen maatregelen inclusief de realisatie daarvan.

De nu bestaande governancestructuur is tot op heden voldoende gebleken maar er is een toenemend tijdsbeslag van de bestuursleden noodzakelijk en de eisen op het gebied van deskundigheid en geschiktheid vragen ook veel aandacht. De relatie met het verantwoordingsorgaan (VO) is goed waarbij het VO toereikend wordt geïnformeerd en waar nodig wordt ingeschakeld. De VC is van mening dat in algemene zin wordt voldaan aan de waarborging goed bestuur maar doet daarbij de aanbevelingen om bij de samenstelling van de beleggingscommissie uit te gaan van een meer evenwichtige verdeling en de mogelijkheid van externe bestuurders te betrekken in de toekomstdiscussie.

In algemene zin wordt aan de wettelijke normen m.b.t. de uitbesteding voldaan. Met betrekking tot de nieuwe situatie vanaf 2017 doet de VC de aanbeveling de bestaande governancestructuur nog eens te toetsen aan de nieuwe wijze van inrichting van het vermogensbeheer.

Het Fonds heeft de nodige stappen gezet om te komen tot een integraal risicomanagement (IRM). De implementatie moet nog in 2016 verder worden afgerond. De VC doet daarbij de aanbeveling het IRM onderdeel te laten zijn van de bestuurscyclus.

De VC komt tot het oordeel dat het Fonds aan alle eisen voldoet van geschiktheid en betrouwbaarheid. Het bestuur voert periodiek een zelfevaluatie uit waarbij zij heeft aangegeven dat zonder een externe begeleider te kunnen doen. De VC doet nog een aantal aanbevelingen. In de profielschetsen zouden aparte kenmerken kunnen worden opgenomen voor de bestuurders die bij de beleggingen betrokken zijn. Met het VO dienen afspraken gemaakt te worden voor een concrete invulling van het opleidingsbeleid op basis van een competentievisie van het VO. In de ABTN dient het diversiteitsbeleid op expliciete wijze te worden opgenomen. Met betrekking tot het beleggingsbeleid is de VC van oordeel dat het beleidsdoel te algemeen is geformuleerd. De VC doet de aanbeveling het beleggingsdoel nader te concretiseren met meetbare grootheden en deze periodiek te evalueren. Het Fonds heeft recent een ALM-studie laten uitvoeren. De uitkomsten zijn in lijn met de vastgestelde risicohouding. Het bestuur beraadt zich nog op eventuele aanpassingen in het beleggingsbeleid.

De VC heeft kunnen vaststellen dat het Fonds de vaststelling van de risicohouding en de haalbaarheidstoets heeft uitgevoerd in overeenstemming met het nFTK. Met betrekking tot de kosten van het vermogensbeheer van het Fonds doet de VC de aanbeveling om deze kosten te benchmarken met de kosten van vermogensbeheer van vergelijkbare pensioenfondsen. Het Fonds toetst het MVO beleid zoals dat door de vermogensbeheerder wordt uitgevoerd.

De aanbevelingen van DNB naar aanleiding van het on-site onderzoek hebben in belangrijke mate betrekking op het risicobeheer. Het Fonds heeft daar al in belangrijke mate invulling aan gegeven waarbij de verdere implementatie in 2016 zal plaatsvinden. De VC doet de aanbeveling tot afronding te komen van de aanbevelingen van DNB waarbij het qua verdere implementatie van belang is dat risicobeheersing ingebed wordt in de bestuurscyclus. De VC doet nog de aanbeveling te bezien in hoeverre in het takenpakket van de complianceofficer de beheersing van de integriteitsrisico's in meer brede zin betrokken kan worden.

De VC komt met betrekking tot het communicatiebeleid tot het oordeel dat het Fonds voldoet aan alle wettelijke informatieverplichtingen. In meer algemene zin is de communicatie van het Fonds ook gericht op het vergroten van het pensioenbewustzijn bij de deelnemers in lijn met de Wet Pensioencommunicatie. De VC doet nog een aantal aanbevelingen ter optimalisering van het communicatiebeleid.

De Visitatiecommissie

H. Polee

J. Nieuwenhuizen

J. Ruben (voorzitter)

Reactie bestuur t.a.v. rapport Visitatiecommissie

De Visitatiecommissie heeft in het kader van de Wet Versterking bestuur pensioenfondsen wederom een jaarlijkse visitatie bij het pensioenfonds uitgevoerd. Het bestuur heeft in begin juni 2016 kennis genomen van de concept rapportage van de Visitatiecommissie en in het overleg met de Visitatiecommissie op 10 juni 2016 de definitieve aanbevelingen vanuit de Visitatiecommissie vernomen. Het bestuur zal gedurende de tweede helft van 2016 de aanbevelingen van de Visitatiecommissie nader bezien en dan concrete actiepunten hieruit formuleren ten behoeve van de verdere verbetering van het huidige fondsbeleid. Het bestuur zal in het jaarverslag 2016 een terugkoppeling geven van de status van opvolging van deze aanbevelingen.

Jaarrekening

Balans per 31 december

(na resultaatverdeling; in duizenden euro)

Activa	2015	2014
Beleggingen voor risico pensioenfonds [1]		
Aandelen		
Beleggingsfondsen in aandelen	57.697	52.287
Vastrentende waarden		
Vastrentende beleggingsfondsen	93.208	92.674
Overige beleggingen		
Beleggingsfondsen in commodities	1.905	2.572
	152.810	147.533
Vorderingen en overlopende activa [2]	449	219
Liquide middelen [3]	718	2.493
	153.977	150.245

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2015	2014
Reserves [4]		
Indexatiereserve	31.817	30.643
Bestemmingsreserve SUT	0	403
Algemene reserve	-18.141	-13.602
	13.676	17.444
Technische voorzieningen		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [5]	139.047	131.347
Overige technische voorzieningen		
Voorziening langdurig zieken [6]	151	145
	151	145
Kortlopende schulden [7]	971	1.181
Overlopende passiva [8]	132	128
	153.977	150.245

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

	2015	2014
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds		
Directe beleggingsopbrengsten [9]	410	45
Indirecte beleggingsopbrengsten [10]	3.569	34.621
Kosten vermogensbeheer [11]	-277	-254
	3.702	34.412
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers [12]	2.721	2.986
Saldo van overdrachten van rechten [13]	-344	-4.949
Pensioenuitkeringen [14]	-1.759	-2.062
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [15]		
Toevoeging pensioenopbouw	-2.296	-2.022
Toevoeging indexering en overige toeslagen	-3	12
Rentetoevoeging	-221	-400
Onttrekking voor uitkeringen	1.751	2.024
Vervallen 3-maandsmiddeling	-7.080	0
Wijziging rentetermijnstructuur	1.989	-25.971
Wijziging UFR	-3.922	0
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	495	5.152
Sterfte	-149	-129
Overige mutaties	14	70
Wijziging prognosetafel/grondslagen	1.579	-194
Wezenopslag	-15	5
Collectieve omzetting	158	3
	-7.700	-21.450
Mutatie overige technische voorzieningen		
Voorziening langdurig zieken [16]	-6	9
	-6	9

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

	2015	2014
Herverzekering		
Premies [17]	-85	-152
Uitkering uit herverzekering [18]	301	-130
	216	-282
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [19]	-628	-627
Overige baten en lasten [20]	30	-9
Saldo van baten en lasten	-3.768	8.028
Bestemming van het saldo		
Indexatiereserve	1.174	15.663
Bestemmingsreserve SUT	-403	94
Algemene reserve	-4.539	-7.729
	-3.768	8.028

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Kasstroomoverzicht

(in duizenden euro)

	2015	2014
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Bijdragen	2.494	2.959
Overgenomen pensioenverplichtingen	0	262
Uitkeringen uit herverzekering (inclusief afrekening technisch resultaat)	79	160
Overige	1	-1
	2.574	3.380
Uitgaven		
Uitgekeerde pensioenen en afkopen, loonheffing, sociale premies en andere inhoudingen	-1.778	-2.064
Premies herverzekering	-85	-151
Overgedragen pensioenverplichtingen	-344	-5.217
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-572	-464
Overige	5	-8
	-2.774	-7.904
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Directe beleggingsopbrengsten	410	45
Verkopen beleggingen	22.162	24.211
	22.572	24.256
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-23.870	-17.649
Kosten vermogensbeheer	-277	-254
	-24.147	-17.903
Mutatie geldmiddelen	-1.775	1.829
Saldo geldmiddelen 1 januari	2.493	664
Saldo geldmiddelen 31 december	718	2.493

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

Toepassing richtlijnen voor de jaarverslaggeving

Op de rechtspersoon is van toepassing het jaarrekeningregime voor grote rechtspersonen. De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "vorderingen of schulden uit hoofde van effectentransacties".

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar Euro tegen de koers per balansdatum. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

Waardering

Algemene grondslagen

Alle activa en passiva zijn gewaardeerd tegen de kostprijs, tenzij hierna een andere waarderingsgrondslag wordt vermeld. Voor kortlopende vorderingen en schulden wordt de kostprijs geacht een redelijke benadering te zijn van de reële waarde.

Aandelen

Participaties in beleggingsfondsen in aandelen met een beursnotering worden gewaardeerd tegen de ultimo verslagperiode laatst bekende koers. Participaties in beleggingsfondsen in aandelen die geen beursnotering kennen, worden gewaardeerd op de ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde.

De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde opgaven van de desbetreffende fonds managers.

De koersverschillen worden verantwoord in de staat van baten en lasten.

Vastrentende beleggingsfondsen

Participaties in beleggingsfondsen in vastrentende waarden worden gewaardeerd op de ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde opgaven van de desbetreffende fonds managers. De koersverschillen worden verantwoord in de staat van baten en lasten.

Overige beleggingen

De overige beleggingen worden gewaardeerd tegen de marktwaarde. De marktwaarde wordt bepaald aan de hand van de notering op een beurs of een andere gereguleerde markt. De koersverschillen worden verantwoord in de staat van baten en lasten.

Indexatiereserve

Voor de indexatie van de actieve deelnemers is een indexatiereserve gevormd. Jaarlijks wordt de beschikbare positieve overrente bepaald en toegevoegd aan de indexatiereserve. Aan de indexatiereserve wordt naast de eventuele overrente tevens het rendement op de indexatiereserve en een doorsneepremie van 4% van de pensioengrondslag (op basis van de pensioenregeling voor 2006) toegevoegd. Het bestuur stelt jaarlijks per regeling de indexatie vast, waarbij onder andere rekening wordt gehouden met de financiële positie van het fonds. De op basis van dit bestuursbesluit benodigde koopsom ter verhoging van de pensioenaanspraken wordt onttrokken aan de indexatiereserve van de betreffende regeling. In 2015 heeft geen toevoeging aan de indexatiereserve uit hoofde van de overrente plaatsgevonden.

Bestemmingsreserve SUT

De bestemmingsreserve SUT is een uitdeling uit de overreserves van de voormalige stichting S.U.T. Deze reserve is ultimo 2015 gelijk aan 0. Deze bestemmingsreserve is aan het einde van het boekjaar afgevoerd.

Algemene reserve

De jaarlijkse resultaten worden toegevoegd c.q. onttrokken aan de algemene reserve, waarbij rekening wordt gehouden met de mutaties in de indexatiereserve en bestemmingsreserve SUT.

Technische voorzieningen

Schattingwijzigingen

Vervallen drie-maandsmiddeling rente

Primo 2015 is de driemaandsmiddeling van de rentetermijnstructuur vervallen. Dit heeft geleid tot een verhoging van de voorziening met € 7.080. Het effect van deze schattingswijziging is als mutatie in het resultaat verwerkt.

Wijziging Ultimate Forward Rate

In 2015 is de wijze waarop de Ultimate Forward Rate (UFR) bepaald wordt, aangepast. Dit heeft geleid tot een verhoging van de voorziening ultimo 2015 met € 3.922. Het effect van deze schattingswijziging is als mutatie in het resultaat verwerkt.

Wijziging ervaringssterfte

Er heeft in 2015 een update van de ervaringssterfte plaatsgevonden. De ervaringssterfte is gebaseerd op een postcodeanalyse. De wijziging is vanaf ultimo 2015 doorgevoerd en leidt tot een positief resultaat van € 2.054.

Wijziging kostenopslag

De excasso-opslag in de voorziening pensioenverplichtingen is gewijzigd van 2,0% naar 2,35% van de netto voorziening. Dit leidt tot een negatief resultaat van € 475.

Wezenopslag

De opslag op de technische voorziening voor wezenpensioen is in 2015 gewijzigd van 0,194% naar 0,205%. Dit resulteert in een verlies van € 15.

Nieuwe Financieel Toetsingskader

Vanaf 1 januari 2015 is het zogenaamde nieuwe FTK van toepassing. Met de nieuwe regelgeving beoogt de wetgever het Nederlandse pensioenstelsel minder gevoelig voor dagkoersen, en daarmee stabiel, te maken.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen:

Intrest

Rentetermijnstructuur ultimo boekjaar van De Nederlandsche Bank. De afgeleide marktrente ultimo 2015 bedraagt 1,74% (2014: 1,97%).

Intresttoevoeging

Op basis van de DNB rentetermijnstructuur ultimo 2014 (zonder 3-maandsmiddeling) is deze rente gelijk aan 0,159% (2014: 0,379%).

Sterfte

Prognosetafel AG2014 (startjaar 2016) met fondsspecifieke ervaringssterfte, gebaseerd op een postcodeanalyse.

Gehuwdheid

Bij de vaststelling van de voorziening voor partnerpensioen wordt ervan uitgegaan dat vóór de pensioendatum een leeftijdsafhankelijk percentage van de deelnemers een partner heeft (onbepaald partnersysteem). Na pensioenleeftijd wordt het bepaalde partnersysteem gehanteerd.

Wezenpensioen

De opslag op de technische voorziening voor wezenpensioen is in 2015 gewijzigd van 0,194% naar 0,205%.

Uitkeringen

De uitkeringen worden continu betaalbaar verondersteld.

Leeftijden

De leeftijd van de (gewezen) deelnemer, de gepensioneerde, de nabestaande of wees wordt in jaren en maanden nauwkeurig vastgesteld.

Leeftijdsverschil

Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw is op 3 jaar gesteld (man ouder dan vrouw).

Kosten

In de voorziening pensioenverplichtingen is een excassovoorziening begrepen van 2,35% (2014: 2,0%) van de netto voorziening.

Voorziening langdurig zieken

Deelnemers die langer dan twee jaar ziek zijn, kunnen arbeidsongeschikt worden verklaard. Om het arbeidsongeschiktheidsrisico af te dekken heeft het fonds een voorziening gevormd. Deze voorziening is gelijk aan tweemaal de jaarlijkse opslag op premies en koopsommen voor premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid in het jaar voorafgaand aan het afgesloten boekjaar. De risico's zijn herverzekerd bij Nationale-Nederlanden en derhalve is hiervoor ook een vordering op de herverzekeraar opgenomen.

Herverzekering

Gesepareerd beleggingsdepot

Met Nationale-Nederlanden Levensverzekering Maatschappij N.V. te Rotterdam is een vermogens- en beheerovereenkomst afgesloten. De gestorte gelden zijn ondergebracht in een gesepareerd beleggingsdepot. De beleggingen geschieden in nominale waarden. De overrente, dat wil zeggen het verschil tussen de op de beleggingen verdiende intrest en de voor de financiering van de pensioenverplichtingen benodigde rekenrente, komt contractueel ten gunste van het fonds.

Alle beleggingen en de bij het depot horende bankrekening bij de Bank of New York zijn juridisch eigendom van Nationale-Nederlanden. Het pensioenfonds loopt echter het economisch risico over de beleggingen waar het de waarde en het rendement betreft. Na beëindiging van de contractperiode worden de beleggingen overgedragen aan het pensioenfonds. Het contract heeft een looptijd van vier jaar en heeft als einddatum 31 december 2016. Afrekening van de resultaatdeling vindt plaats aan het einde van de looptijd van het contract. De procentuele uitdeling van een positief resultaat bedraagt 15% t.g.v. het pensioenfonds en 85% t.g.v. Nationale-Nederlanden.

Resultaatbepaling

Algemeen

De lasten en baten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder directe beleggingsopbrengsten wordt bij vastrentende waarden verstaan de rente-opbrengst verminderd met de kosten. De intresten van overige activa en passiva worden opgenomen op basis van nominale bedragen.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder indirecte beleggingsopbrengsten worden de volgende resultaten opgenomen:

- gerealiseerde en niet-gerealiseerde koersverschillen op de beleggingsportefeuille;
- valutaverschillen met betrekking tot deposito's en bankrekeningen in buitenlandse valuta en valutatermijntransacties.

Kosten van vermogensbeheer

Onder de kosten van vermogensbeheer worden de kosten opgenomen die verband houden met het beheer van de beleggingen.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

Toelichting op de balans per 31 december

(in duizenden euro)

Activa

[1] Beleggingen voor risico pensioenfonds

Categorie	Stand ultimo 2014	Aankopen/ Verstrek- kingen	Verkopen uitlotingen (af)lossingen	Gerealiseerde koers- verschillen	Niet- gerealiseerde koers- verschillen	Stand ultimo 2015
Aandelen						
Beleggingsfondsen in aandelen	52.287	1.158	-260	-1	4.513	57.697
Vastrentende waarden						
Vastrentende beleggingsfondsen	92.674	22.712	-21.902	1.273	-1.549	93.208
Overige beleggingen						
Beleggingsfondsen in commodities	2.572	0	0	0	-667	1.905
Totaal belegd vermogen	147.533	23.870	-22.162	1.272	2.297	152.810

Er zijn geen directe beleggingen uitgeleend en er zijn geen (in)directe beleggingen in Invista (Nederland) B.V. en de aan haar gelieerde ondernemingen.

Methodiek bepaling marktwaarde

In onderstaande tabel is aangegeven op welke manier de marktwaarden zijn afgeleid.

Categorie	Directe markt-notering	Onafhankelijke taxaties	NCW berekening ¹⁾	Andere methode ²⁾	Stand ultimo 2015
Aandelen					
Beleggingsfondsen in aandelen	16.077	0	0	41.620	57.697
Vastrentende waarden					
Vastrentende beleggingsfondsen	0	0	0	93.208	93.208
Overige beleggingen					
Beleggingsfondsen in commodities	1.905	0	0	0	1.905
Totaal belegd vermogen	17.982	0	0	134.828	152.810

Bovenstaande indeling is zonder look through.

1) Netto Contante Waarde.

2) De beleggingsfondsen worden gewaardeerd o.b.v. de intrinsieke waarde. Er wordt hoofdzakelijk belegd in beursgenoteerde stukken. De beleggingen lopen via de fondsen.

	2015	2014
[2] Vorderingen en overlopende activa		
Overige vorderingen		
Vordering op Nationale Nederlanden inzake langdurig zieken	151	145
Claim Nationale Nederlanden	24	0
Premies (afrekeningen)	274	73
Vooruitbetaalde bedragen volgend boekjaar	0	1
Totaal vorderingen en overlopende activa	449	219
Alle vorderingen en overlopende activa hebben een looptijd van korter dan één jaar.		
[3] Liquide middelen		
ING Bank N.V.	711	2.483
Bank of New York (depotbank)	7	10
	718	2.493
De liquide middelen, m.u.v. de depotbank, staan ter vrije beschikking van het fonds.		
Totaal activa	153.977	150.245
Passiva		
[4] Reserves		
Indexatiereserve ¹⁾		
Stand per 1 januari	30.643	14.980
Uit bestemming saldo	1.174	15.663
Stand per 31 december	31.817	30.643
Bestemmingsreserve SUT		
Stand per 1 januari	403	309
Uit bestemming saldo	-403	94
Stand per 31 december	0	403

1) Uitkeringen indexatie vinden plaats conform regelgeving nFTK en op basis van de financiële positie van het fonds.

	2015	2014
Algemene reserve		
Stand per 1 januari	-13.602	-5.873
Uit bestemming saldo	-4.539	-7.729
Stand per 31 december	-18.141	-13.602
Totaal reserves	13.676	17.444
<p>De minimaal vereiste dekkingsgraad bedraagt 104,0% (2014: 104,1%). De vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische beleggingsmix bedraagt 120,2% (2014: 114,5%). De aanwezige dekkingsgraad is 109,8% (2014: 113,3%) en de beleidsdekkingsgraad is 110,5%.</p> <p>De dekkingsgraad ultimo 2014 is vastgesteld als de reserves plus de voorziening pensioenverplichting voor risico pensioenfonds gedeeld door de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds.</p> <p>Ultimo 2015 is de dekkingsgraad vastgesteld als het totaal eigen vermogen plus de totale technische voorzieningen gedeeld door de totale technische voorzieningen. Voor het fonds is de nieuwe berekeningswijze niet van invloed op de (beleids)dekkingsgraad.</p> <p>Ultimo 2015 is de (beleids)dekkingsgraad hoger dan de minimaal vereiste dekkingsgraad, maar lager dan de vereiste dekkingsgraad, waardoor het fonds verkeert in een situatie van tekort.</p>		
Technische voorzieningen		
[5] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
De toename van de technische voorziening voor risico fonds over boekjaar 2015 bedraagt 7.700. De benodigde intresttoevoeging is gebaseerd op de 1-jaarsrente van 0,159% uit de DNB-renteterminstructuur in 2015 zonder 3-maandsmiddeling.		
De voorziening pensioenverplichtingen per 31 december is als volgt opgebouwd:		
Deelnemers	53.222	49.161
Gewezen deelnemers	51.569	48.271
Pensioengerechtigden	34.256	33.915
	139.047	131.347

	2015	2014
Stand per 1 januari	131.347	109.897
Mutaties		
Toevoeging pensioenopbouw	2.296	2.022
Toevoeging indexering en overige toeslagen	3	-12
Rentetoevoeging	221	400
Onttrekking voor uitkeringen	-1.751	-2.024
Wijziging rentecurve		
– Vervallen 3-maandsmiddeling	7.080	0
– Wijziging UFR	3.922	0
– Wijziging rentetermijnstructuur	-1.989	25.971
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-495	-5.152
Sterfte	149	129
Overige mutaties	-14	-70
Wijziging prognosetafel/grondslagen	-1.579	194
Wezenopslag	15	-5
Collectieve omzetting	-158	-3
Stand per 31 december	139.047	131.347
Overige technische voorzieningen		
[6] Voorziening langdurig zieken		
Stand per 1 januari	145	154
Mutatie t.g.v. / t.l.v. de staat van baten en lasten	6	-9
Stand per 31 december	151	145
Dit risico is herverzekerd bij Nationale-Nederlanden.		
[7] Kortlopende schulden		
Nationale-Nederlanden	918	1.088
Loonheffing en sociale lasten	42	61
Actuariskosten	7	3
Premies (afrekening)	0	27
Overige	4	2
	971	1.181

[8] Overlopende passiva

Raming accountantskosten

Raming actuariskosten

Overige

Alle kortlopende schulden en overlopende passiva hebben een looptijd van korter dan één jaar.

Totaal passiva

	2015	2014
	22	31
	21	21
	89	76
	132	128
	153.977	150.245

Toelichting op de staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

Bezoldiging bestuursleden

De bestuursleden van Stichting Pensioenfonds Invista ontvangen geen vergoeding.

Personeel

Gedurende het boekjaar 2015 had de stichting geen personeel in dienst.

Baten en lasten	2015	2014
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds		
[9] Directe beleggingsopbrengsten		
Banken	0	-1
Vastrentende waarden	421	92
Intrest over waardeoverdrachten	-6	-42
Intrest over FVP bijdragen	0	2
Verzekeringsmaatschappijen	-5	-6
	410	45
[10] Indirecte beleggingsopbrengsten		
– Gerealiseerde koersverschillen:		
• Beleggingsfondsen in aandelen	-1	-7
• Vastrentende beleggingsfondsen	1.273	1.324
	1.272	1.317
– Niet-gerealiseerde koersverschillen:		
• Beleggingsfondsen in aandelen	4.513	6.958
• Vastrentende beleggingsfondsen	-1.549	26.806
• Commodities	-667	-460
	2.297	33.304
[11] Kosten vermogensbeheer ¹⁾		
Beheerloon vastrentende waarden	-173	-161
Beheerloon zakelijke waarden	-88	-77
Beheerloon overig	-16	-16
	-277	-254

1) Voor een uitsplitsing van de kosten vermogensbeheer naar de verschillende beleggingscategoriën wordt verwezen naar het bestuursverslag. Deze kosten wijken af van de jaarrekening, omdat daar ook kosten zijn opgenomen die zijn verwerkt in het nettorendement.

De gedempte kostendeekkende premie is als volgt samengesteld:

- Actuarieel benodigd
- Risicopremies overlijden en arbeidsongeschiktheid
- Opslag in stand houden vereist vermogen
- Opslag voor uitvoeringskosten
- Actuarieel benodigd ten behoeve van indexatiereserve

Bij de bepaling van de aan het boekjaar toe te rekenen premie is rekening gehouden met verleende premiekortingen en/of premieopslagen. In 2015 heeft het fonds een feitelijke premie van 2.721 ontvangen. Deze is hoger dan de gedempte kostendeekkende premie.

[13] Saldo van overdrachten van rechten

- Overgenomen pensioenverplichtingen
- Overgedragen pensioenverplichtingen

[14] Pensioenuitkeringen

- Ouderdomspensioen
- Partnerpensioen
- Wezenpensioen

	2015	2014
	1.322	1.395
	30	102
	196	263
	593	590
	311	308
	2.452	2.658
	0	262
	-344	-5.211
	-344	-4.949
	-1.598	-1.910
	-149	-140
	-12	-12
	-1.759	-2.062

	2015	2014
[15] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
Toevoeging pensioenopbouw	-2.296	-2.022
Toevoeging indexering en overige toeslagen	-3	12
Rentetoevoeging	-221	-400
Onttrekking voor uitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	1.751	2.024
Wijziging rentecurve		
– Vervallen 3-maandsmiddeling	-7.080	0
– Wijziging UFR	-3.922	0
– Wijziging rentetermijnstructuur	1.989	-25.971
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	495	5.152
Sterfte	-149	-129
Overige mutaties	14	70
Wijziging prognosetafel/grondslagen	1.579	-194
Wezenopslag	-15	5
Collectieve omzetting	158	3
	-7.700	-21.450
Mutatie overige technische voorzieningen		
[16] Mutatie voorziening langdurig zieken	-6	9
	-6	9
Herverzekering		
[17] Premies herverzekering		
Arbeidsongeschiktheidsrisico	-30	-102
Overlijdensrisico	-55	-50
	-85	-152
[18] Uitkering uit herverzekering		
Sterfte	48	83
Mutaties	253	-213
	301	-130
Totaal herverzekering	216	-282

	2015	2014
[19] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten		
Administratiekosten	-452	-486
Accountantskosten (controle jaarrekening)	-31	-30
Actuariskosten	-75	-72
Advieskosten	0	-2
De Nederlandsche Bank	-10	-10
Autoriteit Financiële Markten	-1	-1
Vergader- en verblijfkosten	-2	-3
Opleidingskosten	-27	-11
Overige	-30	-12
	-628	-627
[20] Overige baten en lasten		
Resultaat inzake herverzekering risico langdurig zieken	6	-9
Restitutie (proces)kosten juridische procedure	24 ¹⁾	0
	30	-9
Saldo van baten en lasten	-3.768	8.028
	2015	2014
Actuariële analyse van het saldo		
Beleggingsopbrengsten	5.470	8.041
Vervallen 3-maandsmiddeling	-7.080	0
Wijziging UFR	-3.922	0
Premies	-612	-124
Sterfte	-101	-46
Uitkeringen	-8	-38
Waardeoverdrachten	151	204
Mutaties	25	70
Toeslagverlening	308	320
Wijziging prognosetafel/grondslagen	1.581	-194
Wezenopslag	-15	5
Collectieve omzetting	158	3
Incidentele mutaties voorzieningen	253	-213
Andere oorzaken	24	0
	-3.768	8.028

1) Het resultaat van 24 wordt veroorzaakt door een vordering op NN. Deze vordering heeft betrekking op de aansprakelijkheidsstelling inzake een echtscheidingsdossier.

Risicoparagraaf

(in duizenden euro)

In de risicoparagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna worden een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd. Conform de berekeningen van het vereist eigen vermogen in het Actuarieel Rapport is de risicoparagraaf gebaseerd op basis van het doorkijkbeginsel (lookthrough-principe) en wordt er rekening gehouden met recente ontwikkelingen zoals het gebruik van de meest recente UFR en de aangepaste definitie van de (beleids)dekkingsgraad en vereiste dekkingsgraad. Laatstgenoemde impliceert dat bij de berekening van de (beleids)dekkingsgraad en vereiste dekkingsgraad vanaf het jaarwerk van 2015 rekening gehouden dient te worden met het totale vermogen en de totale technische voorziening. Omdat het fonds geen voorziening voor risico deelnemers of herverzekerd deel van de technische voorziening heeft, wijzigt de (vereiste) dekkingsgraad hierdoor niet. In de risicoparagraaf worden de afzonderlijke risico's van het vereist eigen vermogen gerelateerd aan de voorziening voor risico fonds. De impact van de aangepaste berekeningsmethodiek wordt afzonderlijk getoond. Onder het nieuwe FTK zijn de voorschriften voor de berekening van het vereist eigen vermogen aangescherpt en wordt getoetst op basis van het vereist eigen vermogen gebaseerd op de strategische verdeling. De impact van de afzonderlijke risico's wordt tevens getoond voor het feitelijk vereist eigen vermogen omdat de vereiste dekkingsgraad op basis van de feitelijke verdeling in het nieuwe FTK onder andere een belangrijke rol speelt bij de korte termijn risicohouding van het fonds.

Aansluiting beleggingen vóór en na toepassing look through ten behoeve van risicoparagraaf

Bij toepassing van het look through principe wordt door de betreffende beleggingsfondsen heen gekeken en vervolgens worden deze componenten toebedeeld naar hun desbetreffende beleggingscategorie. Onderstaande risicoparagraaf is gebaseerd op "look through".

	Stand ultimo 2015	Toepassing look through	Stand ultimo 2015 na look through
Onroerende zaken	0	1.110	1.110
Aandelen	57.697	-1.110	56.587
Vastrentende waarden	93.208	0	93.208
Overige beleggingen	1.905	0	1.905
	152.810	0	152.810

Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste financieel risico voor het Pensioenfonds is het niet kunnen nakomen van de pensioentoezeggingen.

Een belangrijke maatstaf hiervoor is het aanwezig eigen vermogen. Wettelijk is een gestandaardiseerde methode (standaardmodel) vastgelegd om te kunnen toetsen of het aanwezig eigen vermogen voldoende is om een aantal specifieke financiële risico's op te kunnen vangen en daarmee of aan de pensioentoezeggingen kan worden voldaan. De berekeningen van het vereist eigen vermogen zijn onder meer van belang voor de premiestelling, herstelplan en haalbaarheidstoets van het fonds. De beleidsdekkingsgraad van het Pensioenfonds is per 31 december 2015 lager dan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling volgens het standaardmodel, waardoor het pensioenfonds in een tekort verkeert.

Jaarlijks vindt toetsing plaats aan de hand van dit standaardmodel. De verschillende standaard risicofactoren hierin worden benoemd onder de noemer S1 tot en met S6 en de S10. De S10 betreft het actief beheer risico en is onder het nieuwe FTK in het standaardmodel van DNB geplaatst. Naast de standaard risicocomponenten (S-componenten) is in de bepaling van het vereist eigen vermogen ook rekening gehouden met een concentratierisico S8. Hierna zijn de uitkomsten weergegeven voor de verschillende risicocategorieën op basis van de strategische beleggingsmix ultimo 2015 van 120,2% en het maximum van de feitelijke of strategische mix ultimo 2014. Ultimo 2014 werd getoetst op het maximum van beiden en niet op het strategisch vereist eigen vermogen zoals geldt onder het nieuwe FTK. Ultimo 2014 betrof dit het vereist eigen vermogen op basis van de feitelijke mix van 114,6%. Zoals eerder vermeld worden de afzonderlijke risico's uitgedrukt ten opzichte van de voorziening voor risico fonds. Zodoende kunnen de afzonderlijke risico's van 2015 vergeleken worden met de risico's van 2014.

	2015 strategisch		2014 feitelijk	
	€	%	€	%
Renterisico (S1)	3.668	1,4	4.503	1,9
Zakelijke waarden risico (S2)	18.731	11,7	12.675	7,6
Valutarisico (S3)	9.333	2,2	9.498	3,6
Grondstoffenrisico (S4)	1.464	0,1	781	0,0
Kredietrisico (S5)	8.115	3,9	1.622	0,1
Verzekeringstechnisch risico (S6)	4.792	0,6	5.332	1,1
Concentratierisico (S8)	3.036	0,2	2.431	0,2
Actief beheer risico (S10)	2.399	0,1	1.879	0,1
Diversificatie-effect	-23.465		-19.503	
Vereist eigen vermogen risico fonds	28.073	20,2	19.218	14,6
Toevoeging 1% buffer herverzekerde TV	0	0,0		
Afname voor toerekening totale TV	0	0,0		
Totaal vereist eigen vermogen	28.073	20,2		
Dekkingsgraad		109,8		113,3
Beleidsdekkingsgraad (2015)		110,5		
Minimaal vereiste dekkingsgraad		104,0		104,1
Strategisch vereiste dekkingsgraad		120,2		114,5
Feitelijk vereiste dekkingsgraad		120,4		114,6

De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad. In de berekening van de beleidsdekkingsgraad is rekening gehouden met de aangepaste definitie van de becijfering van de dekkingsgraad. Zoals aangegeven dient de dekkingsgraad becijferd te worden door rekening te houden met het totale vermogen en de totale technische voorziening. In boekjaar 2014 was de dekkingsgraad van 113,3% leidend. Deze is ultimo 2015 gedaald naar 109,8%. De beleidsdekkingsgraad daalde van 111,4% ultimo 2014 naar 110,5% ultimo 2015.

Renterisico

Het renterisico wordt veroorzaakt, doordat de rentegevoeligheid van de verplichtingen afwijkt van de rentegevoeligheid van de beleggingen. Het Pensioenfonds kent een langere looptijd voor pensioenverplichtingen dan voor de looptijd van de beleggingen. Onderstaande duratie cijfers geven meer inzicht.

Duratie van de vastrentende waarden (inclusief rentederivaten) 28,5.

Duratie van de pensioenverplichtingen 20,9.

Voor de vaststelling van het renterisico bij het Vereist eigen vermogen worden de kasstromen van de rentegevoelige beleggingen afgezet tegen de kasstromen van de voorziening pensioenverplichtingen. Vervolgens worden beide kasstromen afgezet tegen door DNB bepaalde renteschokken die per looptijd verschillen. Op basis van deze renteschokken kan de impact op de technische voorziening en de impact op alle rentegevoelige beleggingen worden berekend. Overeenkomstig kan een afdekkingspercentage worden berekend. Rentegevoeligheid is één van de belangrijkste factoren bij de bepaling van de (strategische) assetallocatie van de portefeuille.

Daarnaast dient opgemerkt te worden dat voor de berekening van de rentegevoeligheid van de rentegevoelige beleggingen gebruik is gemaakt van key rate durations en niet van beleggingskasstromen. De vermogensbeheerder geeft aan dat key rate durations een beter beeld geven van de rentegevoeligheid van de vastrentende portefeuille. Key rate durations zijn aparte durations gedefinieerd over bepaalde gedeeltes van de marktrentecurve die samen optellen tot de overall duration van de rentegevoelige portefeuille.

	Feitelijke verdeling		Strategische verdeling	
	in €	%	in €	%
Impact op technische voorziening voor risico fonds (A)	12.935		12.933	
Impact op de rentegevoelige beleggingen (B)	6.967		9.267	
Renterisico	5.968	2,4	3.668	1,4
Afdekkingspercentage (B/A)		53,9		71,6 ¹⁾

Hoogte buffer

Op basis van de Vereist eigen vermogen berekeningen bedraagt de buffer voor het feitelijk renterisico 5.968 (2,4%) en voor het strategisch renterisico 3.668 (1,4%) ultimo 2015.

Zakelijke waarden risico

Het pensioenfonds loopt het risico dat haar beleggingen in aandelen, vastgoed en alternatieve beleggingen in waarde dalen. In het beleggingsbeleid wordt met dergelijke risico's rekening gehouden door ondermeer een toepassing van voldoende spreiding in de beleggingsportefeuille naar categorieën, markten en dergelijke. De volatiliteit van de marktwaarden (prijrisico's) van beleggingen wordt periodiek geëvalueerd en kan leiden tot bijstellingen in het vermogensbeheer. In onderstaande tabel wordt de verdeling naar de verschillende zakelijke waarden categorieën getoond.

1) Op basis van DNB-curve (UFR-rente) i.p.v. swapcurve.

	2015		2014 ¹⁾	
	€	%	€	%
<i>Verdeling zakelijke waarden per categorie:</i>				
Ontwikkelde markten (Mature markets)	43.478	75,4	39.833	76,2
Opkomende markten (Emerging markets)	10.173	17,6	9.574	18,3
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	4.046	7,0	2.880	5,5
	57.697	100,0	52.287	100,0

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch zakelijke waarden risico rekening gehouden met de door DNB voorgeschreven schokken die variëren overeenkomstig de risicograad van het type belegging. Deze standaardschokken zijn verder opgehoogd om zodoende rekening te houden met de volgende additionele risicocomponenten: leverage risico en liquiditeitsrisico. De buffer voor het feitelijk zakelijke waarden risico bedraagt 18.103 (10,9%) en voor het strategisch zakelijke waarden risico 18.731 (11,7%).

Valutarisico

Het valutarisico wordt veroorzaakt, doordat de verplichtingen van het pensioenfonds in euro's luiden terwijl veel van de beleggingen van het pensioenfonds in niet-euro luiden. Het pensioenfonds loopt het risico dat haar buitenlandse beleggingen dalen in waarde als gevolg van valutakoersontwikkelingen. Het pensioenfonds kiest er voor om niet actief, alleen indien nodig, haar buitenlandse valuta's af te dekken. Zonder afdekking van het valutarisico loopt het pensioenfonds risico bij een daling van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Door meer dan 100% van het risico af te dekken loopt het fonds risico bij een stijging van vreemde valuta ten opzichte van de euro.

Het valutarisico wordt berekend aan de hand van een scenario waarbij wordt uitgegaan van een waardedaling van de beleggingen in vreemde valuta van resp. 20% of 35%. Het valutarisico is het totale negatieve effect op de waarde van alle beleggingen als gevolg van dit scenario. Afdekking van het valutarisico vindt plaats via derivatencontracten, die door de beleggingsfondsen waarin wordt geparticipeerd worden afgesloten.

1) Vergelijkende cijfers 2014 zijn aangepast aan vernieuwde weergave

	2015		2014	
	€	%	€	%
<i>Onroerende zaken naar valuta</i>				
Euro	209	18,9	50	9,6
Amerikaanse dollar	412	37,1	322	61,5
Britse pound sterling	0	0,0	43	8,2
Canadese dollar	31	2,8	1	0,2
Hong Kong dollar	271	24,4	59	11,3
Japanse yen	15	1,4	48	9,2
Mexicaanse peso	96	8,6	0	0,0
Singaporese dollar	76	6,8	0	0,0
	1.110	100,0	523	100,0
<i>Aandelen naar valuta:</i>				
Euro	11.674	20,6	3.714	7,2
Amerikaanse dollar	24.608	43,4	25.241	48,8
Australische dollar	488	0,9	278	0,5
Canadese dollar	1.096	1,9	849	1,6
Britse pound sterling	4.445	7,9	5.632	10,9
Hong Kong dollar	2.201	3,9	1.901	3,7
Japanse yen	3.586	6,3	2.428	4,7
Zwitserse francs	2.034	3,6	3.187	6,2
Braziliaanse real	183	0,3	594	1,1
Taiwanese dollar	769	1,4	895	1,7
Overige	1.457	2,6	4.165	8,0
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	4.046	7,2	2.880	5,6
	56.587	100,0	51.764	100,0
<i>Vastrentende waarden naar valuta:</i>				
Euro	67.072	71,9	65.637	70,8
Amerikaanse dollar	-511	-0,5	-397	-0,4
Japanse yen	-164	-0,2	1	0,0
Overige	1.379	1,5	1.329	1,4
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	25.432	27,3	26.104	28,2
	93.208	100,0	92.674	100,0

De post 'Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen' betreft met name onderpand voor alle derivatenposities van de verschillende fondsen, met name NN Fixed Income All Grade Long duration en NN DMR.

Deze fondsen maken gebruik van rentederivaten om de afdekking van het renterisico te realiseren. Als onderpand wordt hier voornamelijk euro geldmarkt voor aangehouden en verschijnt dat als liquide middelen in de lookthrough.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch valuta risico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 20% voor valuta in ontwikkelde landen en van 35% voor valuta in opkomende markten die berekend wordt op de niet-euro beleggingen na afdekking. De buffer voor het feitelijk valuta risico bedraagt 11.720 (3,5%) en voor het strategisch valuta risico 9.333 (2,2%).

Grondstoffenrisico

Het pensioenfonds belegt in grondstoffen en loopt daarmee het risico dat de waarde van deze beleggingen daalt als gevolg van marktontwikkelingen.

Het pensioenfonds belegt niet direct in grondstoffen maar doet dit met behulp van onder andere derivaten. Voorbeelden van grondstoffenderivaten zijn indexfutures en indexderivaten die kunnen worden afgesloten op verschillende categorieën zoals landbouw en vee, metalen en energie. Grondstoffen zorgen van oudsher voor diversificatievoordelen binnen de beleggingsportefeuille. Het rendement op grondstoffen wordt verondersteld onafhankelijk te zijn van het rendement op overige beleggingen. Door deze onafhankelijkheid worden de risico's gespreid. Daarnaast bewegen grondstoffen ook mee met stijgende prijzen waardoor ze een hedge vormen tegen koopkrachtontkrachting.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch grondstoffenrisico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 35%. De buffer voor het feitelijk grondstoffenrisico bedraagt 730 (0,0%) en voor het strategisch grondstoffenrisico 1.464 (0,1%).

Kredietrisico

Het pensioenfonds loopt het risico dat één of meerdere van haar tegenpartijen niet aan de voorafgesproken betalingen kan voldoen. Bij de berekening van het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de partijen, waarin belegd wordt, tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde creditspread. Deze creditspread is het verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid (risicovrij) tot uitkering zal komen. Het kredietrisico verbonden aan derivatentransacties wordt beheerst door het afsluiten van standaardovereenkomsten met tegenpartijen, het beoordelen van de kredietwaardigheid van tegenpartijen, het spreiden van het transactievolume over verschillende tegenpartijen, het eisen van voldoende onderpand en een adequate monitoring met betrekking tot de gestelde eisen inzake het onderpand.

Het kredietrisico binnen de vastrentende waarden portefeuille kan naast de creditspread eveneens gemeten worden aan de hand van de ratingverdeling van de rentegevoelige beleggingsportefeuille. Deze ratingverdeling wordt afgegeven door een kredietbeoordelaar. Een Europese AAA rating impliceert dat de vastrentende waarden belegging geen kredietrisico loopt. Daarentegen worden beleggingen die geïnclassificeerd staan onder 'lager dan BBB' als zeer risicovol beschouwd. Cash wordt als kredietrisicovrij beschouwd. Beleggingen die geen rating ontvangen worden als risicovol beschouwd.

	2015		2014	
	€	%	€	%
<i>Rating vastrentende waarden:</i>				
AAA	15.939	17,1	22.448	24,2
AA	14.418	15,5	14.350	15,5
A	9.982	10,7	7.699	8,3
BBB	21.454	23,0	20.871	22,5
Lager dan BBB	3.641	3,9	781	0,8
Geen rating	2.342	2,5	421	0,5
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	25.432	27,3	26.104	28,2
	93.208	100,0	92.674	100,0
<i>Verdeling vastrentende waarden naar looptijd:</i>				
Resterende looptijd tot 1 jaar	4.962	5,3	3.659	3,9
Resterende looptijd van 1 tot 5 jaar	23.918	25,7	26.239	28,3
Resterende looptijd vanaf 5 jaar	38.896	41,7	36.672	39,6
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	25.432	27,3	26.104	28,2
	93.208	100,0	92.674	100,0

Hoogte buffer

Binnen de berekening van het standaardmodel wordt een kredietrisico becijferd conform de ratingverdeling van de vastrentende waardenportefeuille. Naar mate de rating slechter wordt neemt de te hanteren buffer toe. Afgaande op de hierboven genoemde ratingverdeling resulteert dit in een buffer voor het feitelijk kredietrisico van 5.961 (2,6%) en voor het strategisch kredietrisico van 8.115 (3,9%).

Verzekeringstechnisch risico

Binnen het verzekeringstechnische risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevenrisico). Tot het verzekeringstechnische risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde. Deze drie risico's bedragen een percentage van de op actuele waarde berekende technische voorziening. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfteproces dan beter kan worden geschat. De beide andere risicofactoren houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

In verband met het langlevensrisico wordt aanvullend boven het hanteren van de prudente grondslagen, de Voorziening toekomstige sterfteontwikkeling gevormd.

Hoogte buffer

De buffer voor het feitelijk verzekeringstechnisch risico bedraagt 4.792 (0,6%) en voor het strategisch verzekeringstechnisch risico 4.792 (0,6%).

Concentratierisico

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen.

De spreiding van de portefeuille is in de toelichting op de balans nader toegelicht. Ook 'grote posten' zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd.

	2015		2014	
	€	%	€	%
Onroerende zaken				
<i>Verdeling onroerende zaken per regio:</i>				
Europa	209	18,8	93	17,8
Noord-Amerika	443	39,9	304	58,1
Midden- en Zuid-Amerika	96	8,6	0	0,0
Azië	362	32,7	126	24,1
	1.110	100,0	523	100,0
Aandelen				
<i>Verdeling aandelen naar bedrijfstak:</i>				
Basisindustrie	1.950	3,4	2.437	4,7
Cyclische consumentengoederen	4.562	8,1	4.256	8,2
Energie	3.018	5,3	3.468	6,7
Farmacie	5.479	9,7	5.848	11,3
Financiële instellingen	8.628	15,1	10.069	19,4
Industriële ondernemingen	4.295	7,6	4.862	9,4
Informatietechnologie	6.427	11,4	6.497	12,6
Niet-cyclische consumentengoederen	5.916	10,5	5.336	10,3
Nutsbedrijven	1.674	3,0	1.934	3,7
Telecommunicatie	1.801	3,2	1.815	3,5
Overige sectoren	8.791	15,5	2.362	4,6
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	4.046	7,2	2.880	5,6
	56.587	100,0	51.764	100,0

	2015		2014	
	€	%	€	%
<i>Verdeling aandelen naar regio:</i>				
Afrika	544	1,0	616	1,2
Azië	7.163	12,7	8.339	16,1
Europa	21.263	37,6	18.519	35,8
Latijns-Amerika	647	1,1	390	0,8
Noord-Amerika	22.482	39,6	20.791	40,1
Oceanië	442	0,8	229	0,4
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	4.046	7,2	2.880	5,6
	56.587	100,0	51.764	100,0

Grote posten: aandelen van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in aandelen:

	2015		2014	
	€	%	€	%
NN (L) institutional global enhanced - I Cap EUR	16.077	27,9	14.507	27,8
NN institutioneel Aandelen Fonds - Z	25.180	43,6	22.022	42,1
NN Dividend Aandelen Fonds - Z	9.210	16,0	8.479	16,2
NN Global Emerging Markets Fund - Z	7.229	12,5	7.278	13,9

	2015		2014	
	€	%	€	%
Vastrentende waarden				
<i>Verdeling vastrentende waarden per regio:</i>				
Europa (beleggingsfondsen en deposito's)	93.207	100,0	92.674	100,0
	93.207	100,0	92.674	100,0

Grote posten: vastrentende waarden van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in vastrentende waarden:

NN Fixed Income All Grade Long Duration Fund - Z	68.597	73,6	68.437	73,8
NN duration Matching Fund (L) - Z	23.299	25,0	22.876	24,7

Grote posten: Overige beleggingen

	2015		2014	
	€	%	€	%
NN (L) Commodity Enhanced - I Cap Eur	1.905	100,0		

Er zijn geen directe beleggingen uitgeleend en er zijn geen directe beleggingen in Invista (Nederland) B.V. en de aan haar gelieerde ondernemingen.

Hoogte buffer

In het standaardmodel is rekening gehouden met een additionele buffer door rekening te houden met het concentratierisico (S8) dat het fonds loopt binnen haar vastrentende waarden portefeuille. Het betreffen landenconcentraties binnen de vastrentende waarden portefeuille die meer dan 2% van de totale marktwaarde van de beleggingsportefeuille in beslag nemen en een slechtere rating dan AAA hebben. De buffer voor het feitelijk concentratierisico bedraagt 3.203 (0,3%) en voor het strategisch concentratierisico risico 3.036 (0,2%).

Landen waarvoor concentratierisico is opgenomen

Grote posten risico fonds: vastrentende waarden (staatsgerelateerd)

	MW (x € 1.000)	% balans- totaal
Italië	€ 6.394	4,2%
Frankrijk	€ 4.969	3,2%
Spanje	€ 5.387	3,5%

Actief beheer risico

Actief beheer risico ontstaat doordat vermogensbeheerders actief beheer voeren op (delen van) de beleggingsportefeuille. Onder actief beheer worden afwijkende posities in portefeuilles verstaan die worden ingenomen ten opzichte van strategische benchmarks. De mate van actief beheer wordt bepaald aan de hand van de tracking error. Een lage tracking error impliceert dat het feitelijke rendement dicht bij de gekozen benchmark ligt, terwijl een hoge tracking error aangeeft dat het rendement duidelijk van de benchmark afwijkt. Een hogere tracking error impliceert een hoger actief beheer risico.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt alleen een actief beheer risico becijferd voor de aandelenportefeuille indien de tracking error groter is dan 1%. Voor het pensioenfonds resulteert een buffer voor het feitelijk actief beheer risico van 2.177 (0,1%) en voor het strategisch actief beheer risico van 2.399 (0,1%), omdat de tracking error van de totale aandelenportefeuille 1,68% bedraagt.

Uitbestedingsrisico

Zie voor een nadere beschrijving van dit risico de risicoparagraaf op pagina 41 van het bestuursverslag.

Effect toerekenen naar totale vereiste dekkinggraad

Om van de vereiste dekkinggraad voor risico fonds te geraken tot de vereiste dekkinggraad hoeven er geen aanpassingen te worden gemaakt omdat het fonds niet beschikt over een herverzekerde technische voorziening en/of een technische voorziening voor risico deelnemers.

Kerkrade, 20 juni 2016

Het bestuur

Dhr. J.H.G. Thomas
voorzitter

Dhr. A.S. Westhuis
plv voorzitter

Dhr. T. Harrison

Dhr. Tj. J. War

Dhr. E.N. Sipkema

Dhr. M.J.J. Wita

Overige gegevens

Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben geen gebeurtenissen na balansdatum plaatsgevonden, die een financiële impact hebben op het verslagjaar.

Resultaatbestemming

Resultaatverdeling

In de bestuursvergadering van 16 juni 2016 heeft het bestuur besloten het resultaat over het boekjaar 2015 ad negatief € 3.768.000,- als volgt te verdelen:

	2015
	x € 1.000
Indexatiereserve	1.174
Bestemmingsreserve SUT	-403
Algemene reserve	-4.539
	<hr/>
	-3.768
	<hr/>

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Invista te Kerkrade is aan Aon Hewitt Nederland cv de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2015.

Onafhankelijkheid

Als waarmede actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Invista, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds. Omdat Aon Hewitt Nederland cv beschikt over een door de toezichthouder goedgekeurde gedragscode, is het toegestaan dat andere actuarissen en deskundigen aangesloten bij Aon Hewitt Nederland cv wel andere werkzaamheden verrichten voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 1.147.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen € 57.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-personregel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar niet lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132. De kostendekkende premie en de gedempte kostendekkende premie zijn vastgesteld op basis van de in 2014 geldende wet- en regelgeving.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch ten minste gelijk aan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Invista is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegeven verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Eindhoven, 20 juni 2016

Ir. M.J.M. Pernot AAG
verbonden aan Aon Hewitt Nederland cv

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista

Verklaring over de jaarrekening 2015

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2015 van Stichting Pensioenfonds Invista te Kerkrade gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Invista op 31 december 2015 en van het resultaat over 2015, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2015;
- de staat van baten en lasten over 2015;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Invista (hierna: de stichting) zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Materialiteit	€ 1,1 miljoen
Toegepaste benchmark	0,75% van het pensioenvermogen, zijnde het totaal van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds, de voorziening langdurig zieken en de reserves.
Nadere toelichting	Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van de stichting en de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritische grens bevindt. Gelet op het reservetekort hebben wij de materialiteit gesteld op 0,75% van het pensioenvermogen.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij aan het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 57.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De kernpunten van onze controle

In deze paragraaf beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Risico	Onze controleaanpak
Ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad	
<p>De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds.</p> <p>In 2015 is de beleidsdekkingsgraad geïntroduceerd. Dit is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling. De stichting is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of de stichting voldoende buffers heeft.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de (beleids)dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld.</p>	<p>Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad.</p> <p>De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2015 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerend actuaris gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van de stichting beoordeeld op basis van het actuariële rapport van de certificerend actuaris en onze controle van de jaarcijfers.</p> <p>Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen en de waardering van de technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven.</p> <p>Wij controleren geen andere maandelijkse dekkingsgraden dan de dekkingsgraad ultimo boekjaar. Ten aanzien van andere maandelijkse dekkingsgraden hebben wij de navolgende toetsingswerkzaamheden verricht, die minder zekerheid geven dan een controle van twaalf maand-dekkingsgraden.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Wij hebben de opzet van het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht alsmede de juiste maandoerekening van zogenaamde key items vastgesteld. Dit jaar waren het vervallen van de driemaands middeling per 1 januari 2015 en de aanpassing van de Ultimate Forward Rate systematiek per 15 juli 2015 in de rentetermijnstructuur key items.

Risico	Onze controleaanpak
	<ul style="list-style-type: none"> – Daarnaast heeft de certificerend actuaaris een plausibiliteitstoets uitgevoerd op de ontwikkeling van de voorziening pensioenverplichtingen zoals gehanteerd in de dekkingsgraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkelingen in de belangrijkste factoren, zoals de rentecurve. Wij hebben kennisgenomen van de uitkomst van deze werkzaamheden van de certificerend actuaaris.
Waardering en toelichting van niet-(beurs)genoteerde beleggingen	
<p>De beleggingen zijn een significante post op de balans van de stichting. Alle beleggingen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een groot deel van de beleggingen is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (marktprijzen), maar er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van netto-contante-waardeberekeningen of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in fondsen.</p> <p>De waarderingonzekerheid neemt inherent toe bij (onafhankelijke) taxaties, netto-contante-waardeberekeningen alsmede intrinsieke waarde opgaven van derden en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens. Bij de stichting betreft dit de posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen, met name aandelenfondsen en obligatiefondsen. Deze kennen waarderingonzekerheid doordat de waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers. In onze risico-inschatting houden wij rekening met het feit dat de onderliggende beleggingen in de niet-(beurs)genoteerde fondsen veelal genoteerde marktprijzen als basis van de waardering kennen hetgeen de schattingsonzekerheid verlaagt.</p> <p>De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de beleggingen beschreven in de paragraaf 'Grondslagen voor waardering' en een nadere toelichting opgenomen in toelichting '[1] Beleggingen voor risico pensioenfonds'. Uit deze toelichting blijkt dat per 31 december 2015 € 41,6 miljoen is belegd in niet-beursgenoteerde aandelenfondsen en € 93,2 miljoen in obligatiefondsen zonder beursnotering. Dit betreft 88% van de totale beleggingen.</p>	<p>Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2015. Voor niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen, zijn de waarderingen geverifieerd met gecontroleerde jaarrekeningen 2015 van deze fondsen. Waar deze (nog) niet beschikbaar zijn, is de aansluiting vastgesteld met de meeste recente (niet-gecontroleerde) rapportages van de fondsmanagers, alsmede de back-testing (met gecontroleerde jaarrekeningen) beoordeeld in combinatie met benchmark-testing werkzaamheden.</p> <p>Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen onderzocht.</p>

Risico	Onze controleaanpak
<p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de niet-(beurs)genoteerde beleggingen niet juist gewaardeerd zijn.</p>	
<p>Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen</p>	
<p>De technische voorzieningen waaronder de voorziening pensioenverplichtingen betreffen een significante post in de balans van de stichting. De technische voorzieningen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest recente informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Actuarieel Genootschap (AG). In aanvulling op de tafels wordt gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij de stichting, zijnde de fondsspecifieke ervaringssterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle.</p> <p>De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen beschreven in de paragraaf 'Grondslagen voor waardering' en een nadere toelichting opgenomen in toelichting '[15] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor rekening pensioenfonds'. Hieruit blijkt dat schattingswijzigingen hebben plaatsgevonden met betrekking tot de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur door het vervallen van de driemaandsmiddeling per 1 januari 2015 (verhoging voorziening € 7,1 miljoen) en aanpassing van de UFR in juli 2015 (verhoging voorziening € 3,9 miljoen).</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorzieningen niet toereikend gewaardeerd zijn.</p>	<p>Bij de controle van de technische voorzieningen hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaris van de stichting. De certificerend actuaris onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaris heeft daarbij gebruikgemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaris onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2015. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de ervaringssterfte op basis van de toegepaste prognosetafels, de toereikendheid van de kostenopslag alsmede de effecten van de wijzigingen in de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.</p> <p>Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2015.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerend actuaris. – Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certificerend actuaris, gelet op de besluitvorming van het bestuur, de recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van de daarin opgenomen veronderstellingen, de uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn.

Risico	Onze controleaanpak
Uitvoering van vermogensbeheer en pensioenbeheer processen bij de uitvoeringsorganisatie	
<p>De stichting heeft de pensioenuitvoering en het vermogensbeheer uitbesteed aan derde partijen. Het bestuur blijft conform wetgeving eindverantwoordelijk voor de gehele dienstverleningsketen. De financiële informatie die ontvangen wordt van deze partijen is opgenomen in de jaarrekening van de stichting. De stichting heeft dit toegelicht in de risicoparagraaf van de jaarrekening.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de uitbestede processen niet goed worden beheerd en dat de ontvangen financiële informatie van de uitbestedingspartijen niet betrouwbaar is.</p>	<p>Voor zover relevant voor onze controle van de jaarrekening, hebben wij de juiste werking van interne beheersmaatregelen bij de pensioenuitvoeringsorganisatie en de vermogensbeheerder beoordeeld op basis van de ontvangen ISAE 3402 rapportages. Verder hebben wij gegevensgerichte werkzaamheden uitgevoerd zoals cijferanalyses en deelwaarnemingen gericht op de uitkomsten van de relevante financiële informatiestromen.</p>

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening en voor het opstellen van het bestuursverslag, beide in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Verklaring betreffende overige door wet- of regelgeving gestelde vereisten

Verklaring betreffende het bestuursverslag en de overige gegevens

Wij vermelden op basis van de wettelijke verplichtingen onder Titel 9 Boek 2 BW (betreffende onze verantwoordelijkheid om te rapporteren over het bestuursverslag en de overige gegevens):

- dat wij geen tekortkomingen hebben geconstateerd naar aanleiding van het onderzoek of het bestuursverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW is opgesteld, en of de door Titel 9 Boek 2 BW vereiste overige gegevens zijn toegevoegd;
- dat het bestuursverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening.

Benoeming

Wij zijn door het bestuur benoemd als accountant van de stichting. Ondergetekende treedt op als externe accountant sinds de controle van het boekjaar 2010.

Maastricht, 20 juni 2016

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. drs. R.E.J. Pluymakers RA